

SMS Kaiserin Elisabeth cirkáló 1890

SMS Kaiserin Elisabeth védett cirkáló, nagycirkáló

(Testvérhajója az SMS Kaiser Franz Joseph I.)

A hajó beceneve: Lisa cirkáló.

A kutatást nehezíti, hogy vele egy időben a román flottában is volt egy Erzsébet nevű hadihajó.

Vízkeszítési kapacitása: 4063, 70 tonna (3967 hosszú tonna, 4031 tonna)
4566,70 tonna teljes terheléssel

Hossza:

Hajó teljes hossza: LOA vagy oa: 103,68 m (340 láb 3 hüvelyk)

Hajó vízvonal hossza LWL vagy wl: 102,56 m

Hajó hossza az egyenesek között pp: 98 m (321 láb)

Szélessége: 14,75 m (48 láb 5 hüvelyk)

Merülése: 5,31 m elől és 6,09 m hátul 1 cm merülés = 10,44 tonna
(Máshol: 5,7 – 6,9 m (18 láb 8 hüvelyk))

Meghajtása: 4 db dobos, kétvégű gőzkazán

2 db fekvő, háromhengeres, háromszoros expanziós gőzgép

2 db háromszárnyú Griffith-hajócsavar 4,420 m átmérőjű (máshol 4,44 m átmérőjű)

1 db kormánylapát

2 db árboc és 2 db füstkémény

Teljesítménye: 5947 LE (4372 kW)

Más forrás szerint 8450 lóerő (6300 kW)⁴²⁷⁹ 9000 LE-re tervezték eredetileg.

A tervezett teljesítmény 6400 LE (4800 kW) volt 18.6 csomónál (33 km/h; 21 mph) és 8000 lóerő (6000 kW) 19 csomónál (35 km/h; 22 mph); a próbák során valójában elérte a 20 csomót (37 km/h; 23 mph).⁴²⁸⁰ 1892-ben 9000 LE

Hatótávolság: 3200 tengeri mérföld/10 csomó

Üzemanyaga: 584 tonna szén-brikett

709 tonna szén

Sebessége: 16,9 csomó 1913.08.14-én

(19,17 csomó/ 35 km/h)

Személyzete: 367 fő, max 450 fő

1892-ben Kelet-Ázsiában 33 tisztt, 386 tengerész és 22 egyéb személy

1907-ben 26 tisztt és 401 tengerész

Tartalékba 13 tisztt és 225 tengerész

Készenlétben 6 tisztt és 108 tengerész

Leszerelve 3 tisztt és 55 tengerész⁴²⁸¹

Páncélzat:

Övpáncél 57 mm (2 x 28 mm)⁴²⁸²

⁴²⁷⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/SMS_Kaiserin_Elisabeth

⁴²⁸⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/SMS_Kaiserin_Elisabeth

⁴²⁸¹ <https://docplayer.hu/40612906-Small-protected-torpedo-cruisers-sms-panther.html>

⁴²⁸² Grazer Tagblatt, März 1892-03-24

A gépházat, kazánházat és a lőszerraktárakat védte erősebb páncél.

Fedélzet 38 mm - 56 mm (Ívelt páncélfedélzet: 2 x 18,7 mm)

Felépítmény 45 - 50 mm

Barbetek 90 mm

24 cm-es lövegplatform 40 mm

Kazamata lövegek 40 mm

A fedélzeti 15 cm-es lövegek páncélja 40 – 60 mm

A hajót sok vízzáró rekeszre osztották. A gőzgépeket és a kazánokat is vízzáró fal választja el egymástól.

Fegyverzet 1892-ben:

2 db 24 cm-es (9,4 hüvelyk) L/35 C86-os Krupp ágyú, hidraulikus lövegbölcsővel (csőtömeg: 27 t; hatótáv: 16 km) Ellentétben testvérhajójával, az SMS Kaiserin Elisabethen nem voltak lövegtornyok, csak gyengén páncélozott platformok a taton és az orron.

- 6 db 15 cm-es (5,9 hüvelyk) L/35 C86-os Krupp ágyú
- 2 db 7 cm-es (66 mm, 2,6 hüvelyk) L/18-as Uchatius csónakágyú
- 11 db 4,7 cm-es L/44-es (1,9 hüvelyk) Hotchkiss gyorstüzelő ágyú (Máshol a fent 11 db löveg így szerepel: 5 × 4,7 cm Hotchkiss L44 gyorstüzelő ágyú (SFK), 4 × 4,7 cm Hotchkiss L33 SFK és 2 db 3,7 cm Hotchkiss L33 SFK szerepel.)⁴²⁸⁴
- 2 db 4,7 cm-es (1,9 hüvelyk) L33-as Hotchkiss gyorstüzelő ágyú
- 2 db 3,7 cm Hotchkiss L33 SFK
- 4 db 40 cm-es, vagy 45-ös víz feletti torpedócső, egy – egy elől és hátul és egy – egy kétoldalt.

Fegyverzet 1906 után:

- 2 db 15 cm-es (5,9 hüvelyk) L/40-es hosszú csövű Skoda ágyú barbettában
- 6 db 15 cm-es (5,9 hüvelyk) L/35-ös C86-os rövid csövű Krupp ágyú szabadon a felső fedélzeten
- 2 db 7 cm-es (2,6 hüvelyk) csónakágyú
- 12 db 4,7 cm-es (1,9 hüvelyk) L/44-es Skoda gyorstüzelő ágyú
- 2 db 4,7 cm-es (1,9 hüvelyk) L33-as Skoda gyorstüzelő ágyú
- 1 db géppuska
- 4 db 40 cm-es torpedócső⁴²⁸⁵

Csónakok: 2 db II. osztályú gőzbárka, 1 db III. osztályú vitorlás bárka, 1 db II. osztályú hosszú csónak (Pinasse), 2 db II. osztályú vitorlás csónak, 1 db II. osztályú mentőcsónak, 1 db I. osztályú Gigg, 3 db 6 evezős Jollboot, 1 db 2 evezős Jolle, 2 db tisztító ladik.⁴²⁸⁶

⁴²⁸³ <https://docplayer.hu/40612906-Small-protected-torpedo-cruisers-sms-panther.html>

⁴²⁸⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/SMS_Kaiserin_Elisabeth

⁴²⁸⁵ Bak József, Csonkaréti Károly, Lévay Gábor, Sárhidai Gyula: Hadihajók típuskönyv, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984

⁴²⁸⁶ Matlekovits Sándor (szerk.): Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredménye 4. kötet (Budapest, 1897)Marchetti Herman - Reményi Ferenc: A cs. és kir. haditengerészet kiállítás

Horgonyok:

2 db Tyszak típusú horgony: 2800 kg; 2.750 kg, 3 db Hingley típusú 2860 kg-os horgony, majd 1892-ben 3 db Tyszak típusú 2800 kg-os horgonyra cserélték. 3 db Admiralitás típusú horgony: 840 kg; 412 kg; 108 kg

Elektromos ellátása:

3 db generátor, egyenként 13 000 VA, 4 db 60 cm átmérőjű keresőlámpa egyenként 20 000 gyertya fényerővel és 240 izzó a hajón. 1912-től rádióállomás van a hajón.

Épült: Tengerészeti Szertár Póla

Ára: 5 593 564 korona

Építés kezdete: 1888.07.01.

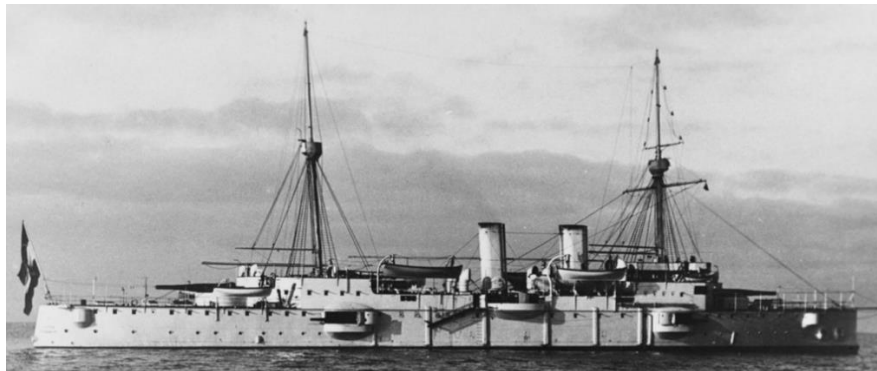
1889.04.06-án I. Ferenc József császár megerősítette a nevét.

Vízrebocsátás: 1890.09.25.

Keresztanyja Mária Valéria főhercegnő, a császár kisebbik lánya.

Szolgálatba állt: 1892.01. (11. november) 24.

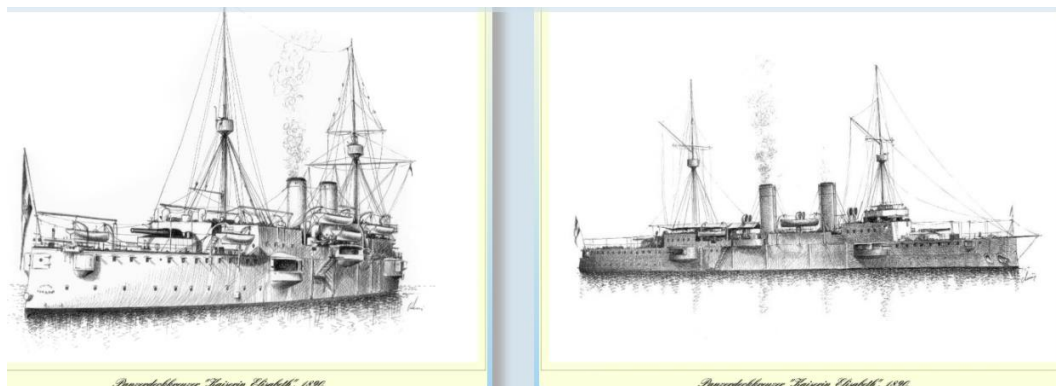
Sorsa: 1914.11.02/03-án elsüllyesztette önmagát Csingtao-nál.

4287

1890.

"Hajóépítések, gépek és kazánok: 1. tétel: A «Kaiser» hajó pótlására szolgáló (4.200 tonnás) «Kaiserin Elisabeth» czirkáló-kishajó; a 2.000.000 forintnyi összes szükséglet negyedik részlete 450 000 ft."⁴²⁸⁸

4289

⁴²⁸⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/SMS_Kaiserin_Elisabeth#/media/File:SMS_Kaiserin_Elisabeth.png

⁴²⁸⁸ Budapesti Közlöny, 24. évfolyam, 1890-07-11 / 158. szám

⁴²⁸⁹ https://www.shipmodell.com/index_files/SHIPMODELL_SMS_KAISERIN_ELISABETH.html

„Mária Valéria főhercegasszony Pólában. Pólából jelentik, hogy szeptember 25-én lesz a »Kaiserin Elisabeth« czirkáló hajónak tengerre bocsátása, a keresztanyas tisztet Mária Valéria főhercegasszony vállalta el. Pólában bizottság alakult a főhercegnő ünnepélyes fogadására, ki ez alkalommal látogatja meg első ízben Pólát.”⁴²⁹⁰

„Az »Erzsébet« hadihajó vízrebocsátása. — Távirati tudósítás. — Pola, szept. 25. Pola kikötője ma nagyérdekű látványosság színhelye. Ma folyt le az Erzsébet királynéről elnevezett új hadihajónak vízrebocsátása és megkeresztelése. Oliva szigetéről elindulva, délután 1 órakor érkezett meg Mária Valéria főhercegasszony, az új hajó keresztanyja, férje Perencz Szalvátor főherceggel, Lipót főherceggel és báró Sterneck tengernagygyal. A főhercegasszonyt a kikötőben a kikötő parancsnoka fogadta. A zenekar a himnuszt intonálta s a hadihajók fedélzetén teljes számmal egybesereglett »hurrák«-kiáltása rázta meg a levegőt. Ezután megdördültek az ágyuk. A keresztanya részére külön pavillont rendeztek be. A midőn ebben helyet foglalt, a tengerészeti püspöke felszentelte s megáldotta a hajót. Most a hajót tartó lánczokat megáldották. Báró Sterneck tengernagy a következő beszédet mondotta: »Új hajó vízrebocsátásának ünnepére sereglettünk újból itt össze; oly hajóéra, amely felséges asszonyunknak, a császárné és királyné ő felségének nevét fogja viselni, s amelynek megkeresztelésével a keresztanyai tisztet császári és királyi fenséged kegyeskedik teljesíteni. A hajó gyönyörű építmény; hazai eszközök és hazai munka útján létesült és saját hajógyárunkból került ki. E hajó által hadi flottánk ismét egy lépést tett előre fejlődésének terén, kérem tehát császári és királyi fenségedet, hogy kegyeskedjék kimondani a biztató szót, amelylyel e hajó a hullámokra bocsáttassák, s azon úgy a béke, mint a háború idején hadilobogónk díszére váljék.« Erre Mária Valéria főhercegnő a következőképp válaszolt: »Anyám, Erzsébet császárné és királyné képviselőjében büszke örömmel végzem e hajó megkeresztelését. Adja isten, hogy annak a neve, a ki a tengert annyira szereti, különös szerencsét hozzon reá, hogy igazolja a hozzá fűzött örömteljes reményt, hogy az osztrák-magyar monarchia dicsőségére bocsátkozzék a habok közé, s legyen ott mindig az ellenség réme és a haza büszkesége és öröme.« A beszéd után a főhercegnő megnyomott egy villamos készüléket, a mely egy a hajó ormán elhelyezett pezsgő palaczkkal volt összekötve. Ez a szokásos szertartása a hajó-kereszteléseknek. A palaczk összetört s a nemes ital fehér habja elvegyült a tenger hullámaival. Ő Felsőségének feladására következett most a hajó vízrebocsátása. A tengeren összegyűlt tömeg örömrivalgása közt gyorsan és akadálytalanul siklott alá a hajó s mire az ágyuk eldördültek s megharsontak a himnusz elsőakkordjai, a hajó ott állott a sík tengeren. Mária Valéria főhercegasszonyt a látvány szerfölött mulattatta. Megemlítjük, hogy a hajószentelésen megjelent delegátusok minden oldalról a legelőzékenyebben fogadtattak. A szertartás végeztével bemutatták a főhercegasszonynak Jüptner báró főmérnököt. — Megemlítjük még, hogy a felséges asszony fogadásánál és eltávozásánál a kikötőhelyeken 12 leányka, hajógyári munkások leányai voltak felállítva, kiknek egyike csinos költeményével üdvözölte a fenségét és gyönyörű virágbokrétát nyújtott át. A szép ünnepély végeztével visszatértek, fenségeik a »Miramare« yachtra s a szigetre eveztek. A hajón tizenkét tengerésztiszt vezette a kormányt és evezőket. Jelen voltak az ünnepélyen: Coronini gróf tartománygyűlési elnök, Flapp püspök a káptalan tagjaival, több tábornok, Kubinyi Árpád és Szegedy Béla, magyar képviselők, Sterneck Rikárd és Ernő bárók, Schneeberg báró, Burgstaller és Barnreither osztrák képviselők. A »Miramare« hajón Ferencz Salvator főherceg és neje által adott ebéden Lipót főherceg, a württembergi herceg és az összes előkelőségek részt vettek. Ferencz Salvator főherceg riadó lelkesedéssel fogadott tosztot mondott a királyra és királynéra. Este a várost és a kikötőt fényesen kivilágították. A főhercegi pár az összegyűlt sokaság lelkesült örömiradala közt kocsikázott körül a városban, hogy megtekintse a kivilágítást s azután a kaszinóba mentek. Az egész ünnepély példás rendben folyt le.”⁴²⁹¹

1891.

A hajóépítések, gépek és kazánok terén a hajó költségét 2.204.000 forintra emelték meg.⁴²⁹²

1892.

1892.01.21.-én elvégezte első tengeri próbáját, melynek során a jobboldali hajócsavarja megsérült. A sérült darabot ki kellett cserélni.

⁴²⁹⁰ Nemzet, 9. évfolyam, 1890-09-01 / 2878. szám

⁴²⁹¹ Pesti Napló, 41. évfolyam, 1890-09-26 / 265. szám

⁴²⁹² Budapesti Közlöny, 25. évfolyam, 1891-12-16 / 287. szám

„Az »Erzsébet« hadihajón, melyen Ferenc Ferdinánd főherceg körülhajózza a földet, Becker Alajos sorhajó-kapitány lesz a parancsnok s a tisztek közt lesz Lipót főherceg is; a hajó összes személyzete mintegy 400 emberből fog állani. „⁴²⁹³ Az Erzsébet -hadihajón nem kevesebb, mint 38 önálló gőzgép van, 79 gőzcilinderrel volt felszerelve. Személyzete 32 tiszt, altiszt és matróz 386 fő, pincér, szolga, szakács 21 fő.⁴²⁹⁴ Az utazásról Ferenc Ferdinánd naplót írt. Ebből vesz részleteket a Budapesti Hírlap 1912-12-25 / 304. száma: Gyulai Farkas: A Trónörökös útinaplója: Ferenc Ferdinánd trónörökösünk földkörül tett útjának naplójából című írása.

A felépítmény fedélzetére két gyorstüzelő fegyvert szereltek fel 1892.11. 24-én.

A hajó sebessége 19 csomó, de gazdaságossági okok miatt csak 12 csomóval fog haladni. A hajó minden helyiségében elektromos világítás van, gőzfűtéssel van ellátva. Parancsnoka Julius Ritter, Dr. Beder sorhajókapitány, aki rendkívül tehetséges tengerésztiszt. Részt vett az angol sarkvidéki expedícióban a „Pandora” hajó fedélzetén 1836-ban.⁴²⁹⁵

1892.12.08-án Polából Kelet-Ázsiába indult Alois von Becker parancsnoksága alatt. Tisztjei között volt Leopold Ferdinánd főherceg hadnagy és August Freiherr von Ramberg zászlós, aki tengerfestőként vált ismertté.

1892.12.08-15-én Triesztben járt.⁴²⁹⁶ Itt felszállt a fedélzetére Ferenc Ferdinánd főherceg és kísérete: Leo Graf Wurmbbrand Stuppach főkamarás vezérőrnagy, tót-prónai Prónay Gyula kuk főhadnagy a Blatniza 11. huszárezredtől, Heinrich Graf Clam-Martinic a kuk 5. huszárezred tartalékos hadnagya, Karl Graf Kinsky zu Wchinitz und Tettau, a kuk-küldöttség titkárai. Franz Stockinger kuk főkonzul. Később mások is csatlakoztak a kísérethez, úgy mint Anton Sanchez de la Cerda kuk (haditengerész) csak Ceylontól Indiáig tartózkodott a fedélzeten. Yokohamából Dr. Ludwig Lorenz Ritter von Liburnau a kuk Természettudományi Múzeum kurátora tartózkodott a fedélzeten. Eduard Hodek természettudós és Franz Janaczek, Diener Blasius Paskoevic, Ludwig Libra, Josef Kammermaier, Mahdmud, Köche, Luigi Bussato és Raimund Rada házvadászok voltak a fedélzeten a hajózástól a nepáli szafariig. A tervezett utat a Neue Freie Presse, 1892-11-04 száma részletesen ismertette.

1892.12.18-án voltak Port Said-ban, ahol megünnepelték Ferenc Ferdinánd 29. születésnapját. „A világjáró főherceg. Az „Erzsébet királyné“ cirkáló hajó, melynek fedélzetén Ferenc Ferdinánd és Lipót Salvator főhercegek utaznak, Port-Saidban a legnagyobb figyelem tárgya volt. Alig, hogy a hajó Port-Saidba érkezett a Khedive megbízásából első szárnysegédje, Fuad pasa jött a hajó fedélzetére, hogy a főhercegi vendégeket üdvözölje. Az osztrák-magyar kolónia is ünnepélyes fogadtatásban részesítette a főhercegeket. A cirkáló hajót folytonosan magángőzösök vették körül. A főhercegek Fuad pasa, Heidler-Egeregg báró és lovag Robi, osztrák-magyar konzul kíséretében a Khedive díszgőzösén a Menzaiéti tavon vadászgattak is, és számos vadat, sőt több krokodilust, is elejtettek. A Suezből december 21-iki kelettel, az utazás egyik résztvevője a következőket írja: Reggel 8 órakor hagytuk el Port-Saidot. A csatornán való keresztülhajózás igen érdekes volt, főleg a menzalehi tó madárvilága által: a flamingók végtelen sokasága a távolból fehér fajnak látszott; ezer és ezer vadkacsa, parti madár szállott fel, melyek valósággal elhomályosították a napot. Délben El’Kartora mellett haladtunk el. Kicsiny fészek ez, ahol egy függő híd van készítve az Egyiptom és Syria közt közlekedő karavánok számára. Napnyugtakor Ismaila mellett haladtunk el. Igen érdekes a csatornán keresztül való utazás éjjel is, amikor hajónk két hatalmas reflektora világítja az utat. A legközelebbi állomás Aden.“⁴²⁹⁷

„Az Erzsébet hadihajó, melyen estei Ferenc Ferdinánd főherceg világ körüli útját végzi, e hónap 20-án érkezett Port-Saidba. Arról az életről, mely a főhercegi hajón uralkodik, egy a hajón tartózkodó tudósító a következő részleteket írja: A főherceget és személyes kíséretét leszámítva, összesen négyszázötvennégy ember van a hajón. Hajnali 5 órakor a legénység már talpon van s megkezdődik a hajófedélzetnek, a fegyvereknek és az ágyuknak a tisztogatása. Minden úgy csillog a tisztaságtól, akár

⁴²⁹³ Fővárosi Lapok, 29. évfolyam, 1892-11-04 / 305. szám

⁴²⁹⁴ Budapesti Hírlap, 32. évfolyam, 1912-12-25 / 304. szám

⁴²⁹⁵ Neue Freie Presse, November 1892-11-04

⁴²⁹⁶ Pesti Napló, 43. évfolyam, 1892-12-06 / 337. szám

⁴²⁹⁷ Pesti Napló, 44. évfolyam, 1893-01-01 / 1. szám

a tükör. Kilenctől tizenegyig a legénység gyakorlatot tart. A főherceg tizenegy óra után reggelizik s ez alatt tizenöt emberből álló zenekar játszik a fedélzeten. A kíséret és legénység szintén ebben az időben étkezik. Kettőtől négyig a legénység ismét gyakorlatot tart. Hat órakor van az ebéd szintén zeneszó mellett s a legénység a vidám hangokra táncra kerekedik. Nyolc óra tájban a hajón csöndesedni kezd az élet; a legénységnek az a része, mely nincs szolgálatban, függő ágyaiba kúszik, míg a tisztek még összeülnek s egy pohár sör mellett eladomáznak, vagy egy-egy társuk zongorázását hallgatják estel 10-ig. A főherceg a nap legnagyobb részét a fedélzeten tölti s szűkebb kíséretével társalog, olvas, vagy szóba ereszkedik a hajó egyik-másik tisztjével. E hónap 18-án ünnep volt a hajón; a főherceg születésnapját ünnepelték. A tenger előtte való nap viharos volt s többen megkapták a tengeri betegséget. A főherceg születésnapján azonban, déltájban, a hajó elérte Kréta szigetét s a hajót a gyönyörű sziget mentén a több mint nyolcezer láb magas hegyek védték a szél elől s az út ismét kellemesebbé lett s a főherceg születésnapját tombolajátékkal, jelmezestélylyel és vidám énekszóval ünnepelték meg.⁴²⁹⁸

1892.12.22-én a hajó Szuez-ben volt.

„A Vörös-tenger legdélibb részén vagyunk, a Bab el Mandeb-szoros közelében. Alig egy napi út választ el Adentől, pedig csak tíz napja, hogy Triesztet elhagytuk. Most tizenkét tengeri mértföldnyi sebességgel haladunk óránként, anélkül, hogy a gépek (a hajó 2 csavarral van ellátva, mindegyikét külön gép hajtja) teljes erejét kifejtenék. A négy kazánból csak három van fűtve. Haladunk 12 mértföldnyi átlagos sebességgel mintegy játszva, anélkül, hogy a gépezetet megerőltetnék, és haladni fogunk így, az előírt úti program szerint, egy egész éven át, aránylag rövid megszakításokkal. Gyönyörű, majdnem tavaszias nap volt, mikor Triesztet elhagyva dél-kelet felé vettük utunkat, hogy büszke hadilobogónkat idegen népek által lakott földrészeken bemutassuk. Még az elindulás előtt való napon erős bóra fűjt, de a nevezett napon elsimultak a hullámok, tükörsima lett a tenger. Az útra kész Erzsébet hadihajó ott horgonyzott a rév közepén. Nyolc órakor reggel az Erzsébetre fölvták a nagy lobogódísz és egyidejűleg 21 ágyúövessel üdvözöltük a Greif hadijacht fő árbocán lobogó zászlót, mely az uralkodóház valamely tagjának jelenlétét jelzi. Kevés vártatva hajónkra szállt Sterneck báró admirális, a haditengerészet parancsnoka, kíséretével, hogy a legmagasabb vendégeket a haditengerészet nevében fogadja. Kilenccz óra volt, midőn a Greif zöld gálacsolnakján közelítettek hajónkhoz Károly Lajos, Ferenc Ferdinánd és Ottó főhercegek, Mária Terézia, Mária Jozefa, Mária Annunziata és Erzsébet főhercegnők. Amint a csolnak hajónkhoz ért, a dízsorrendben álló legénység tisztelgett, a kürtös rázendítette a nagy riadót, a zenekar a néphimnuszt, ugyanazon pillanatban bevontuk a nagy lobogódísz és felvtük a már főntebb említett zászlót. Ő fenségeik elléptek a legénység előtt és azután behatóan megszemléltek az érdekes hajónak minden részét, annak a legkülönfélébb célokra szolgáló nagyszámú gőzgépeit, villamos és hidraulikus készülékeit. Nagy érdeklődés tárgya volt természetesen Ferenc Ferdinánd főherceg lakosztályának berendezése. Végül Károly Lajos főherceg cerclét tartott, megszólításával tüntetve ki a tiszti- és hivatalnoki kar minden tagját. A legmagasabb vendégek távozásakor újra fölvtük a lobogódísz, az ágyuk megszólaltak, a legénység parancsszóra föllépett a hajó magas párkányára, onnét, sípkáját levéve, háromszoros hurrával üdvözölte tengerész-mód szerint az uralkodóház távozó tagjait, a néphimnuszt ismét megrendült és a tisztikar katonásan tisztelgett. Délután 2 órakor adá a Greif jelzők segítségével a következő lakonikus parancsot: Elindulni. Nyomban rá elhangzott az Erzsébet parancsnok hidjáról az Ereszd el a bart! vezényszó. A kötelet, amely a hajót eddig a bothoz erősítette, eleresztették és bevonták; a hajó elszabadult és nagy kört írva le megindult. A hadihajók legénysége a párkányokra állt fel, vagy felkúszott az árbocok oldalkötélhágcsóira és felzendült a tengerészes hurrákiáltás itt is ott is fölvtük a jelzőlobogókat. Szerencsés utat. Köszönjük. Mindenki oda állt, ott lebegtette kendőjét, ahonnét legjobban láthatta azt, akitől búcsút vett. Kezdetben körül voltunk véve sok száz csolnaktól, a hajó sebessége azonban növekedvén, elmaradoztak és csak a 2 nagyobb gőzös, az Anhiduchessa Carlotta és a Danubio birt velünk futni. Ezeknek fedélzete, párkányzata, kerékdobja, parancsnokhidja, egyszóval, minden része el volt lepve kiáltozó, integető emberektől. Nemsókára minden eltűnt a távolban. A Greif volt az első, mely visszafordítá irányát, elhagyva az Erzsébetet; példáját követte a többi kísérő hajó is. Magunkra maradtunk. Ez volt küldetésünk kezdete. Csak a nap, a tengerésznek sokszor egyetlen barátja és társa, nem hagyott el oly hamar minket, ő még nem fordítá

⁴²⁹⁸ Pesti Napló, 43. évfolyam, 1892-12-31 / 370. szám
Grazer Tagblatt, Dezember 1892-12-21

vissza irányát. Vájjon fogsz-e oly barátságosan sütni és ragyogni, ha megint visszajövünk majdan egy év múlva? Az időjárás kedvező maradt az Adrián, a görög partok alatt azonban friss északkeleti szél támadt, mely Kréta szigeténél irányát északra változtatta és hajónkat — hogy Petőfi szavait használjam — mint a haragos dajka a bölcsét, szilaj kezekkel megingatta. Bár a szél nem fejlődött ki viharra, mindazáltal azt a következtetést vonhattuk le a hajó gyors, de szelíden hengergő mozgásaiból, hogy egy olbalvást, jövő vihar sem válhatnék egykönnyen veszélyessé. Többen megkapták a tengeri betegséget, de könnyen kiheverték. A tengerész-leleményesség kitűnő bizonyítására adott alkalmat Ferenc Ferdinánd főherceg ő fenségének születésnapja, december 18-dika. Csak két nappal előbb tudtuk meg, hogy ez a nap ily hamar bekövetkezik. Hogy azt valamiképp meg kell ülni, az bizonyos volt. Az a kérdés azonban, hogy hogyan, nem volt könnyen megoldható. Sok fő között találkozik mindig néhány találékony, rendező tehetségű is. Találkozott az Erzsébeten is néhány, ezekből hamarjában megalakult a rendező bizottság. Ez aztán nem soká ülésezett, hanem rögtöniben nyélbe sütötte a tervet és mindjárt hozzálátott a munkához. Persze mindennek titokban kellett történni, hogy meglepetés legyen. A tiszték dolgoztak a tisztériumban, a legénység éjjel ott, ahol éppen tartózkodnia kellett. Elővettek aztán mindent, amit csak egy hajón összeragaszthatót, bemázolható, összefonható találtak; fogyott tehát a kéregpapír, a festék, a kóc, zsinór és csiriz; felhasználtak mindent, amit csak valakire rá lehet aggatni, amiből maskarát lehet csinálni. Ha be nem avatott, idegen ember véletlenül bebukkanhatott volna egy ilyen műhelybe, azt hihette volna, hogy a tengeren is vannak színházak, vagy legalább is színházi kellék- és ruhakészítő intézetek. Elkészült minden. Dec. 17-én este volt az előest, ez hivatalos jellegű volt, fél 9-kor dísztakarodó, előadva a hajó zenekara által, 9-kor egy vak ágyúlövés, azután röppentyűk és más tűzijáték, a sorba állított legénység háromszoros hurrák-kiáltása. Másnap reggel napfölkeltkor felvontuk az árbocokra a kis lobogódísz (mely csak a hadilobogókból áll), a délelőttre tervezett mise és a tisztikarnak tisztelgése az ünnepelt főhercegnél, a hajó erős hengergése miatt elmaradt. A legénység délre extrabort kapott; a szesz tudvalevőleg igen hathatós szernek bizonyul, ha azt akarjuk, hogy valami tréfa sikerüljön. Amint besötétedett s a legények a kellő jókedvben voltak: jelenteni lehetett tehát ő fenségének, hogy születésnapja alkalmából a másik (így nevezzük mi a legényeket) ünnepélyt rendeztek és kéri ő fenségét, hogy azt jelenlétével tisztelje meg. Amint a főherceg lakásából a fedélzetre lépett, meggyulladtak a villamos csoportlámpák. És érdemes is volt az érdekes tablót megvilágítani, melyet a következő jelenet szereplői képeztek. A fedélzet közepén foglalt helyet kíséretével a főherceg, mögötte a tiszték, hivatalnokok, szembe és oldalvást a legénység, egy utcát hagyva csak szabadon. A rendezők egy intésre rögtön megindult az ünnepi menet, mely az érintendő idegen földrészek ember- és állatvilágának elvonulását jelképezte. De nem Brehm híres Állatélet-ét, sem nem Darwin, vagy Cuvier és más szárazföldi tudósok tankönyveit vették alapul a csoportok összeállításánál, hanem az eddigelé szélesebb körökben nem eléggé ismert és méltányolt matróz-etnográfát és zoológiát. Hát biz minden tisztességes tudósnak a haja égnek állna, ha e matróz-tudomány könyveiben lapozhatna. De szerencsére sem ősrégi pergameneken, sem modern rongypapírból készült könyvekben nincsenek följegyezve a tételei, melyek a tudatlanságnak fantáziával való vegyítéséből eredtek. Van e legények között mindig néhány, aki alsóbb iskolát, sőt algimnáziumot is végzett; ezek aztán mesélgetnek egynémely dolgot az érintendő országok népeiről és állatairól. Persze, ennek felét sem érti meg a máli, meg aztán alig is közlekedik a műveltebb elemmel és amit innét-onnét összekapdosott, azt hihetetlen módon, igazi költői szabadsággal összevegyíti — és így támadt a matróz-etnogeográfia és zoológia. A legtöbben persze megelégszenek az Európán kívüli földrészek lakóinak nagyjában való aposztrofálásával; azok mind salvatichi (vadak), amelyek két nagy néptörzsről oszlanak, a turchi (törökök) és mórira (mórok); a műveltek tudnak még a chinesikről is valamit. Az állatok behatóbb részletes osztályozását többnyire fölösleges dolognak véli a matróz, hisz azok mind bestie salvatiche (vad állatok). Hát bizony minek is foglalkozzék egy cs. és k. matróz olyan otromba állatokkal, amelyeket sem friss, sem konzervált állapotban meg nem lehet enni? Már most tessék elképzelni, hogy milyen állat- és embercsoportokat állítottak össze ilyen tudomány alapján. Az eleje csak megjárta, azok közönséges dalmát matrózokat adtak a vízmentes, fekete vászonruhákban, amelyek nekik az ábrázatuk feketére festésével egyetemben marcona külsőt kölcsönöztek. Miután néhány többstrófás, reframes matrózdalt elénekeltek (majdnem azt írtam, hogy elordítottak) és hódoló iratukat átadták a főhercegnek, eltakarodtak. A belföld után jött a külföld, azaz annak szörnyteremtmenyei. Elöl vágatott egy tüzes sárga csikó; a feje sárgára festett kéregpapírból összetakolva, sörénye kócból volt fonva; bőre valami sárga takaróból került ki. Azt hiszem, alföldi csikósainknak nem nagy kedve telnék ilyféle sárga csikókban. Vezetője persze valami sárga kinézet volt. Azután jött egy sereg kisebb és nagyobb elefánt, amelyeknek külsejét a gyorstüzű

ágyuknak vízhatlan vászontakarói képezték. A tisztelt hajóelefántok igen illedelmesen viselték magukat, senkinek sem ütötték le a sipkáját, de még csak nem is kutatták ki a nézők zsebeit, kellő gravitással elrobogtak szemeink előtt, azután elkotródtak Afrikába, a mely földrész a hajó hátulsó részére helyeztetett át. Vezetőjük valami négerfajta volt. Ezekből jött aztán egy egész rakás, és pedig élethű példányok. t. i. majdnem teljesen meztelen, koromfeketére festett, pirosszájú, fehérfogú, kenderhajú makk. Dicséretükre mondhatom, hogy nagyon jól adták a négert, mert nagyon ügyetlenül ugráltak és valódi néger nyelvet beszélhettek, mert nem értettünk semmit abból, amit eldaráltak. Kíséretükben volt egy sereg majom, ezek már nem voltak oly élethűek. A majomhad után ballagott egy hatalmas zsiráf. Bőre persze ismét többszínűre mázolt kemény papirosból, pokrócokból, vászondarabokból állott. Hanem volt a belsejében egy genialis készülék, melylyel a szóját iszonyúan tudta tátogatni. Hogy mily akkurátussággal működött e készülék, arról tanúságot tehetnének néhányan, akiknek a hórihorgas fenevad leszedte a sipkáját; az illetlen állat még a két aranystrájjal ellátottakat sem kímélte, ami azonban nem tekintetett fegyvelemsértésnek. Miután szép rendben elléptek mind e fenevad-csoportok, egyszerre csak özszerőffentek és egy csoportba állva visszajöttek. Most támadt csak a zürzavar, a perpatvar, a fenevadak tutti-fruttija, egy káosz, egy bestiális hadd-el-hadd, egy állati symposion. Ezt leírni nem tudom. Azt sajnáltam, hogy nem volt valami genialis festő a közelben. A tarka-barka fenevadak, a legénységnek festői rendtelenségben alakult, a fedélzeten, ágyukon, csónakokon és párkányzaton álló, ülő, guggoló csoportjai — mindez a villanyos fény által élesen megvilágítva nagyszerű képtárgyul szolgált volna. A sikerült ünnepély tánccal és a legénység ki-kitörő, lelkesült hurrák kiáltásaival végződött. Végzem leveletem is. Dec. 20-án reggel nagyszerű, langyos tavaszi időjárással értük el Egyiptom egykor misztikus, most csak homokos partját, a Szuez-csatorna bejáratát, Port-Szaidot, községében új templomot építtetett, tót hívei azzal a kérelemmel járultak hozzá, hogy az új oltárkép valamely magyar szentet ábrázolna. Persze, hogy a püspök a kívánságot készséggel teljesítette egy Szent Imre herceget ábrázoló szép oltárképpel. Ugyanez az őszinte bizalom és ragaszkodás fűzi hozzá papjait és tanítóit, kik mindnyájan a szerető, ügyeiket híven gondozó, jó atyát látják benne.”⁴²⁹⁹

1892.12.26-28-án értek Aden-be.⁴³⁰⁰

Aden, vagy tulajdonképpen a Guardafu-foktól, Kelet-Afrika északi csücskétől Ceylonig a távolság az Egyenlítő 30 foka, tehát 1800 tengeri mérföld. A hajó a gyakorlatban 18 csomóval halad, így napi 400 tengeri mérföldet tesz meg.⁴³⁰¹

1893.

1893.01.05-14-én Colombo-ba érkezett.⁴³⁰²

Nyolc napon belül 2100 mérföldes bejárás után a "Kaiserin Elisabeth" hadihajó épségben megérkezett Colombóba, Ceylonból. Az idő jó volt ezen az útszakaszon, az állandó északkeleti monszun miatt az árnyékban átlagosan 27 Celsius-fokos levegő hőmérséklete kellemesnek tűnt. A napon és a jobb oldali kabinokban azonban érezhető volt a trópusi hőmérséklet különösen kellemetlen volt. A tenger az Ádeni-öbölben volt nyugodt, majd néhány napig mérsékelten hullámozott az óceán, a következő célhoz közeledve ismét egészen ártalmatlanná vált. Az ég mindig tiszta, vagy enyhe kenderfelhők borítják, amin mindenhol újra átsüt a nap. Volt, hogy szivárványt láttak. Este alig hűlt le a levegő. Az eddig megfigyelt sirályokat egy másik vízimadár-faj, a nagycsőrű kebelek váltották fel, amelyek itt-ott feltűntek a hajó közelében. Az Ádennél már megfigyelt ibolyaszínű medúza még három napig töretlen számban jelent meg, és különösen egy este szürkésfehér fényben izzott a a horgonyláncon és a hajócsavarokon. A hajó bálnával is találkozott. Naponta 1-2 hajót láttak csak. 1893.01.02-én a tengeren találkozott az SMS Fasana-val. A hajót egy rövid időre felkereste Ferenc Ferdinánd.⁴³⁰³

1893.01.17-1893.02.01-én Bombay következett.

⁴²⁹⁹ Budapesti Hírlap, 13. évfolyam, 1893-01-12 / 12. szám

⁴³⁰⁰ Fővárosi Lapok, 29. évfolyam, 1892-12-28 / 358. szám

⁴³⁰¹ Klagenfurter Zeitung, Januar 1893-01-12

⁴³⁰² Grazer Volksblatt, Januar 1893-01-06

⁴³⁰³ Neue Freie Presse, Januar 1893-01-21

„Bombayból január 27-iki kelettel levélben kéri a Plan és társa fiumei beviteli céget, hogy az Erzsébet hadihajó konyakkészletét egészítse ki és küldje Honkongba, mit a cég azonnal meg is tett.”⁴³⁰⁴ A cég Szingapúrba is küldött egy konyakkészletet a hajó számára.⁴³⁰⁵

1893.01.28-án a hajó eredetileg tervezett útvonalát megváltoztatták. Ez nagyban befolyásolta a hajóhoz küldött posta útvonalát.⁴³⁰⁶

1893.02.02-05-én Marmagao, Goa (India) vizein volt.⁴³⁰⁷

1893.02.08-16-án Colombo-ban volt ismét.⁴³⁰⁸

1893.02.16-23-án Trincomalee, Ceylon-ba érkezett.

1893.02.28 – 1893.03.29-én Calcutta-ban (Diamond Harbour, Hooghly) volt. Minden rendben van a fedélzeten. Tengerész tisztjeink nagyon barátságos fogadtatásban részesültek a helyi társadalomban, és lehetőséget kínáltak számukra számos szórakozásra.⁴³⁰⁹

„Az »Erzsébet« hadihajó számára, melyen Ferencz Ferdinand főherceg utazik, a postát elindítják ápril 7-én. Sidneybe érkeznek körülbelül május 14-re, ahonnan az »Erzsébet« parancsnokságának hátrahagyott utasítása szerint továbbítják a hajó után. Ápril 28-án Szörabajába, Május 5-én Szörabajába, Május 12-én Szörabajába, Május 10-én Szingaporéba és Szaravakba, (é. jun 13.). Május 26-án Bangkokba. Ez utóbbi öt helyre nézve a hajó parancsnoksága Batáviában az osztrák-magyar konzulátusnál utasításokat hagy hátra a továbbítás módozataira. Június 2-án Hongkongba (é. k. július 5.). Június 9-én ugyanoda (é. k. jul. 14.) Jun. 16-án u. o. (é. k. jul. 19.). Jun. 23-án Shanghaiba. (é. k. jul. 30.)”⁴³¹⁰

1893.04.06-09-én Szingapúrba érkezett.⁴³¹¹ A városban kolerajárvány tombolt.

1893.04.06-09-én Szingapúr-ban

⁴³⁰⁴ Budapesti Hírlap, 13. évfolyam, 1893-03-14 / 73. szám

⁴³⁰⁵ Magyar Hírlap, 3. évfolyam, 1893-03-14 / 73. szám

⁴³⁰⁶ Neue Freie Presse, Januar 1893-01-28

⁴³⁰⁷ Budapesti Hírlap, 32. évfolyam, 1912-12-25 / 304. szám

Neue Freie Presse, Februar 1893-02-01

Neue Freie Presse, Februar 1893-02-03

⁴³⁰⁸ Neue Freie Presse, Februar 1893-02-09

⁴³⁰⁹ Neue Freie Presse, April 1893-04-11

⁴³¹⁰ Nemzet, 12. évfolyam, 1893-03-31 / 3804. szám

⁴³¹¹ Neue Freie Presse, April 1893-04-06

1893.04.06-09-én Szingapúr-ban

1893.04.06-09-én Szingapúr-ban⁴³¹²

Az egyenlítőn való átkelést megünnepelték az utazás során, és mindenkit leittattak, még a kapitányt és Ferenc Ferdinánd főherceget is.

„Mint egy táviratunk jelenti, az Erzsébet királyné hadihajó Singapore-ból Batáviába indult. Ferenc Ferdinánd és Lipót Ferdinánd főhercegek a legjobb egészségben vannak.”⁴³¹³

1893.04.11-27-én Tandjung Perink, Batavia vizeire érkeztek.⁴³¹⁴

1893.05.05-08-án a Csütörtök-szigethez (Thursday-island) érkeztek. Itt egy matróz dezertált puskával és 90 tölténnyel.

1893.05.16-27-én Sydney-ben jártak. Itt, május 20-án Lipót Ferdinánd főherceg, aki tengerészként szolgált a flottánál, összetűzésbe került a többi tiszttel és leszállt a hajóról. Hazahajózott egy Európába tartó gőzhajó fedélzetén.

„Május 26-án az Erzsébet hadihajón pompás bált rendeztek, melyen ötszáz vendég vett részt. Másnap egész Sidney az „osztrákok“ fényes báljáról beszélt, az utcákon az Erzsébet hajó képét árulgatták, a lapok hasábos tudósításokat közöltek az ünnepekről, a hölgyek pedig teletöltötték az uraik kabinjait virágokkal, miket odaküldtek. Sőt állítólag egy szép hölgyekből álló küldöttség akarta megpróbálni, hogy a hajó maradjon még ott pár napig. Hiába kérték volna, készülni kellett.”⁴³¹⁵

⁴³¹² <https://www.flickr.com/photos/morton1905/albums/72157629878787090/with/7263650658>

⁴³¹³ Pesti Napló, 44. évfolyam, 1893-04-10 / 103. szám

⁴³¹⁴ Neue Freie Presse, April 1893-04-09

⁴³¹⁵ Budapesti Hírlap, 32. évfolyam, 1912-12-25 / 304. szám

Ezt követően a hajó rossz időben haladt tovább és 1893.06.01-04-én Noumea-ban (Numeai-öböl, Új-Kaledónia) kötött ki. „A numeai öböltől elbúcsúzva, a francia hajóktól a szokásos üdvözlettel váltak meg, egy zenekar a Nu szigetén az osztrák himnuszot játszta, mire az Erzsébet hadihajón, a nemzetközi udvariasságnak hódolva, megszólalt a Marseillaise.”⁴³¹⁶

„Ferencz Ferdinánd főherceg Ausztráliában. Ferencz Ferdinánd főherceg a világ körüli útjában május 16-án reggeli 9 órakor érkezett az «Erzsébet» hadihajón a sidney-i kikötőbe. Az angol hajókon eldőrdültek az üdvölvések. Mivel Sidneyben monarkhiánknak konzulátusa nincs, a német konzul üdvözölte a főherceget, aki szigorú inkognitóban lépett a szárazföldre. Hivatalos fogadtatás azért nem volt, mert az ausztráliai bankválság nyomasztó hatást gyakorolt. A főherceg részt vett az ország belsejében rendezett kenguru-vadászaton. A lakosság mindenütt tisztelettel üdvözölte. Az «Erzsébet» hadihajó fényes berendezése és hatalmas arányai nagy föltűnést keltettek. Valóban csak a hadihajó az egyetlen eszköz, ami távol lakó nemzeteknek imponál. Bae képviselő, aki a munkáspárthoz tartozik, a kormányt azért interpellálta, hogy miért bocsátott a főhercegnek külön vonatot rendelkezésre. A miniszterelnök tapintatos válasza után azonban a dolog felett napirendre tértek. Új-Sidneyből érkezett hírek szerint az «Erzsébet» hajó fedélzetén, melyen a főherceg tartózkodik 60 matróz betegedett meg lázban. A főherceg egészséges.”⁴³¹⁷

FERENCZ FERDINAND FŐHERCZEG FÖLDKÖRÜLI ÚTJA. Írta egy tengerésztiszt az «Erzsébet» hajó fedélzetén.

Sydneyben. Május 16-ikán értük el Port Jacksont, az ausztráliai kontinens belsejébe mélyen benyúló, százsorosan elágazó öblöt, amelynek déli oldalán 1778-ban szállott partra egy, az angol kormány által száműzött rabszolgák csoportja. Akkor az a föld még alig hogy fel volt fedezve. Bátor, az ismeretlentől vissza nem rettenő, többnyire az akkor még hatalma tetőpontján lévő hollandi nemzethez tartozó tengerészek lassanként körülhajóztak és megállapították, hogy az egy óriási földdarab, egy új, ötödik világrész. Hazájukról elnevezték Új-Hollandiának. Hogy milyen ez az új világrész, mily emberek és állatok lakják, és mily növényzet fedi, arról csak gyér és kevéssé megbízható tudósításokat hoztak a fölfedezők. «Nagyrészt szegényes a növényzet, tehát meddő a föld, amelyen vad, fekete emberek lakoznak.» Ilyenek voltak az első hírek. Jó lesz az a föld az emberiség páriái, a gonosztevők számára. Népesítsék be ezek, küzdjenek ott a létért a vad emberek, fenevadak támadásai és a föld meddősége ellen, vagy veszszenek el. Az ó-világ meg fog tisztulni a bűntől, száműzi elátkozott, megtagadott fiait, legyen azoké a legújabb világ, a rabok világa! És megalakult az első rabszolgatelep, Sydney Covenak nevezték el. Néhány száz nyomorult viskó, bennük elvadult emberek, körülöttük vad bozót. Ilyen volt Sydney akkor, alig több, mint száz éve! És most? A reggeli nap szelíd, kellemes fénytől pазaron körülragyogva tűnt fel előttünk Ausztrália. Mert már nem Új-Hollandiának nevezik az ötödik világrészt. A hollandi oroszlan nem tudta meghódítani, átengedte a hatalmasabb angol oroszlan. Hajónk gyorsan közelített a part felé, melynek látszólag egyenes vonala, közel érve hozzá, két sziklasark közt megszakadt. Port-Jackson bejáratánál voltunk. Az előttünk még ismeretlen világrésznek mintegy oszlopos kapuját alkotva, hatalmas fehér sziklák emelkedtek ki a tajtékzó, csapkodó hullámokból. Elragadó kép volt az, melyet e kapun át megpillantottunk; egészen különböző attól, amit a tropikus világban látni megszoktunk. Sehol a természet duzzadó túltengése, mely bár csodálatra ragadja a mérsékelt égöv szülöttét, de el is fásasztja figyelmét, — és sehol az indusok fantasztikus műveltsége, mely szintúgy túltengő, idegenszerű. Nem pálmák szegélyezik itt a partot, mint a forró földövi tájakon; sem szeszélyes alakú, aranyozott kupolájú furcsa szörny-istenalakokkal benépesített pagodák és templomok — egy általunk fel nem fogható képzelni világ szüleményei — nem emelkednek itt, mint Indiában, hol földhöz ragadt nyomorúságot találunk a fényes épületek között. Ez nem a szembetűnő ellentétek világa többé. Itt ismét a mérsékelt égöv szelíd természetének vonzó körébe jutottunk, ismét Európának hatalmas és egyöntetű jellegű műveltségét látjuk, ismét józan, kitartó tevékenység nyilvánul körülöttünk. Ez ismét a fehér ember kizárólagos, elvitáztatlan birodalma. Minden, amit láttunk, ezt bizonyította. Szemünk mindenütt a legkifejlettebb polgárosodás műveivel találkozik. Az óriási öböl partjait zöld dombok sorai szegélyezik. A dombok lejtőin, hátán gyönyörű lakházak épülnek virágzó kertek közepette. Diszes, sőt pompás külsejükből, melyekben Európa minden építő széljét képviselve látjuk, követ kezdetek, hogy gazdag

⁴³¹⁶ Budapesti Hírlap, 32. évfolyam, 1912-12-25 / 304. szám

⁴³¹⁷ Vasárnapi Ujság –1893-07-02 / 27. szám / Mátray Lajos: Azt mondják hogy 461. oldal / Költemények

emberek kéjlakói. Egyesével, majd csoportokban állnak, sőt egész városrészeket is alkotnak. Ezek Sydney külvárosai. És ha lehet az arany keretből a kép értékére következtetni, mily gazdag lehet az a város, melyet ennyi fényűzés vesz körül! Amint beljebb haladunk az öbölbe, meglátjuk déli oldalán a várost magát. Magas lakóházak, palotaszerű tárházai beláthatatlan épületsorokká nőnek. Ott balra egy gyönyörű park húzódik a tengerpart mentén. Messzelátónkkal a forró földöv legkülönbözőbb növényzeteit láthatjuk benne, a zöld pázsiton meg pihenő embereket. Az valószínűleg a híres botanikus kert. Ettől jobbra egy domb emelkedik, melynek oldalait foltokban rendezett pompás kert fűdi, tetején egy királyi díszlak áll. Az bizonyára (fj.Déli-Wales kormányzójának palotája, mert Új-Déli-Wales tartománynak fővárosa Sydney. Megerősít ezen véleményünkben az a nagy kék lobogó is, mely a palota egyik tornyának fokáról leng alá. Ez Ausztrália lobogója. Ezzel átellenben, az öböl túlsó oldalán egy másik büszke jelvényt lobogtat a szél, az angol admirálisnak, az ausztráliai angol hadiflotta parancsnokának lobogóját. Az egyik lobogó azt mondja: «Az egykori fegyencz telep szabad, becsületes emberek országává változott át. Ide nem azért jönnek többé az emberek, hogy büntetésből kényszer munkát végezzenek. Ide szabad akaratból jönnek a túlságosan népes Európából ,mindazok, akik kedvezőbb létfeltételek közt gazdagabb keresetet remélnek találni, és azt szabadelvű társas és állami intézmények védelme alatt kívánják élvezni. Ez a munka nemzetközi szabad országa!» A második lobogó azt mondja : «Ha ezt az országot nem angolok alapították is, de angolok kormányozzák és angolok flottája védi!» És íme ott sorakoznak Anglia-Ausztrália úszó bástyái! Középpütt egy hatalmas csatahajó, az «Orlando», mellette néhány újabb szabású gyorscirkáló. A parton és egy, az öböl közepén fekvő szigeten, néhány erőd és üteg van felállítva. Tehát ez a fiatal ország meg is tudná védeni gazdagságát és szabadságát, ha arra kerülne a sor. Mindenféle hajók sokasága lepi el a vizet. Evezős, gőz és villám által hajtott csónakok százával veszik körül az érkezett hajót; kereskedelmi cégek küldöttei jelennek meg a hajó ellátásáért versenyezve; itt mindenki nyerni, szerezni akar. Gyorsjáratú kis gőzösök eszközük az élénk közlekedést a part egyes pontjai között. Vitorlás és gőzhajók jönnek-mennek, köztük minden faj, nagyság és nemzet, képviselve van, a kis czethalásztól kezdve az óriási óceánjáró gyors gőzösig. Tehát szépség, pompa, gazdagság, hatalom, szünetlen lázas tevékenység jellemzik azt a képet, amelyet Sydney ma nyújt. Száz év alatt egy rab telep helyén a legkifejlettebb polgárosodás egyik emporiuma, egy világváros jött létre. Az angol hadihajók mellett elhaladva, messzelátómon át észrevettem, hogy a hajók orrára ez a mondat van írva : «Advance, Ausztrália!» (Előre, Ausztrália!) Ez a legújabb világrész jelszava. Lehetne-e lakosainak tevékenységét, lankadatlan előre törekvését, józan önzését rövidebben és jobban jellemezni? És mégis mind e föltételei az életképességnek még nem magyaráznák meg magukban Ausztrália, különösen Sydney csodával határos föllandulását. Ily jellemtulajdonságok is csak úgy képesítnek egy népet a meggazdagodásra, ha a gazdagság forrása már megvan a természetben, a talaj termékenységében. Új-Déli-Wales bővelkedik a természet minden kincseiben. Talaja bár nem mondható kiválóan termékenynek, elegendő mennyiségben megtermi a búzát és más gabonanemeket. Az európai gyümölcsnemeket is sikerrel ültetik, az ausztráliai gyümölcs pedig vetélkedik szépségben és zamatban az európaival. A föld az angol korona birtoka, aki a legtöbbet fizetőnek adja el azt «farmokra» osztva. A farmokon csak részben veszik művelés alá a földet; nagyobb része füvel van benőve, mely táplálékul szolgál mindenféle házi állatoknak. Az állattenyésztés, különösen a juhtenyésztés, a gyarmat mezei gazdaságának a főága, a gyapjúkivitel jövedelmeinek egyik bő és biztos forrása. Angliának egész gyapjú-szükségletét Ausztrália fedezi. Nevezetes kőszén-rétegek vannak különösen a Hunter folyó mentén; rézben igen gazdagok a hegységek. Mind e jövedelmi források azonban csak másod sorban jönnek tekintetbe. Elsősorban aranytelepeinek köszönheti a gyarmat példátlanul gyors felvirágzását. Ha már előbb is meglehetősen számban vándoroltak ki Új-Déli-Walesbe a fegyenczeken kívül (kiknek oda telepítése különben 1839-ben megszűnt) európaiak, különösen angolok és írek. 1851 óta, mely évben az első aranytelepet felfedezték s azóta 1880-ig 500 millió frtnyi értékű aranyat nyertek, a szerencse vadászoknak úgyszólván népvándorlása irányult oda. A bevándorlottak nagyobb része meg is telepedett ott, úgy hogy a gyarmatnak 850,000 főnyi lakossága csakis ezekből áll; a benszülött őslakosok egészen eltűntek. Ugyanez áll Ausztrália többi gyarmataira nézve is. Az ausztráliai benszülött visszahúzódik és elpusztul abban a mértékben, amint az európai ember, a nyugati műveltség előbb-előbb nyomul. Az egész földrészt (hozzátartva a politikailag hozzátartozó Tasmánia és Új-Zeeland szigeteket is) körülbelül 3 millió ember lakja. Ezek között már csak 30 ezer benszülött van. Tasmániában egészen kihaltak az őslakók; néhány évtized múlva az új-zeelandi maorik is egészen el fognak enyészni. A fehér ember tehát egy új világot hódított magának Ausztráliában, gazdag forrásait lelvén ott az életnek, korlátlan terét a munkásságnak, tehát könnyű

módját a megélhetésnek, megtelepedett és átvitte magával mindazt, ami Európa műveltségében szép, polgárosodásában üdvös, állami intézményeiben bölcs és szabadelvű, s ami a társas életben kellemes. És ezek mind szépen virulnak az ausztráliai talajon. Vannak azonban e fényes képnek árnyoldalai is. A fehér ember átvitte oda magával bűneit is. A bevándorlás árja nemcsak tiszta búzamatot hordott ide, hanem dudvát is. Nagy azoknak a száma, akik csak azért cserélték föl Ausztráliát Európával, mert ott égett a föld talpuk alatt, vagy röstelve a rendes munkásságot, megerőltetést, dolog nélkül reméltek meggazdagodni a mesés aranyországban. Bűnbe esettek, megbukottak, a társaságban lehetetlenné vált emberek, kalandorok és szélhámosok szaporították azt a gonosz elemet, mely az egykori fegyenczek utódaiból maradt. Mindezek a bűn örökös forrását táplálják. Dicséretére válik azonban a gyarmat kormányának, hogy a személy- és vagyónbiztonságra célzó törvényhozás erélyes. A rendőrség éber, gyors, ügyes és szigorú, személyválogatás nélkül lép fel mindenki ellen, aki kihágást követ el a közbiztonság, vagy a törvények ellen. Például Sydneyben éjjel minden nyilvános helyiség bezáratik pontban 11 órakor. Egy perccel 11 után egy «bar»-ban sem lehet egy csepp italt se kapni, mert minden «barkeeper» jól tudja, hogy súlyos pénzbüntetéssel sújtatnék, ha meg nem tartaná a zárórát. Az ausztráliai társadalom, bár hasonló körülmények és viszonyok alatt alakult meg, mint az amerikai, nagyon is kedvezőleg különbözik attól. Az amerikaiak nagy tulajdonságait, a szünetlen tevékenységet, az akadályt nem ismerő erélyt, a társadalmi szokások szabadabb jellegét itt is megtaláljuk; de míg a yankee hideg és zárkózott, semmi másra sem gondolva, mint a dollárra, addig az ausztráliai barátságos, udvarias, közlékeny és előzékeny; szereti a társasélet örömeit, tehát vendégszerető. A yankee szertelen önzését az az elv jellemzi, mely újabban politikájában is uralkodik: «Amerika az amerikaié!» Ausztráliában még alig ismerik a magát elkülönítés és elzárás elvét; Ausztrália még nyitva áll mindenki számára, és ott senki sem talál még akadályt a megtelepedésben és megélésben, ha dolgozni tud és akar. Úgy a szellemi, mint a kézi munkás bő keresetet talál a «Dél földön» akármely pályán : mint orvos, kereskedő, tudós, vagy napszámos. Hogy milyen, európai fogalmak szerint mily hihetetlen nagy napszámokat fizetnek itt (az árak természetesen a verseny élénksége szerint különbözők), megemlítem, hogy azok a munkások, akik hajónkra szenet raktak, 1 shillinget (50 kr. aranyban) kaptak óránként. A munkás minden órában felmondhat a munkaadónak, s ez kényszerítve van sokszor annyit fizetni, amennyit a munkás követel. Mert vannak munkásszövetkezetek, amelyek tagjaikat eltartják, és ha a munkaadó a szövetkezet valamely tagjának nem fizeti meg a követelt bért, senki abból a szövetkezetből nem dolgozik nála. Előfordul azonban, hogy néha sok a munkakereső, ez esetben a munkaadó határozza meg a bért. Ausztrália lakossága keveréke Európa minden népének és nemzetiségének. Vannak itt németek szép számban, francziák, akiknek külön lapjuk is van; olaszok, különösen mint gyümölcsárúsok, sőt magyarok is. Ezek közül van Sydneyben egy dr. Philip nevű, aki mint orvos tekintélyes állást tudott szerezni magának. Zömét azonban e nemzetközi keveréknek az angol- ír elem képezi, és minthogy a kormány is angol, a törvények angol nyelvűek és szelleműek és az angol nyelv az általánosan elfogadott közlekedési nyelv is, a más nemzetiségű jövevény csakhamar elsajátítja az angol nyelvet, mely nélkül itt nem élhet meg, és máskülönbben is hozzásimul az angol, azaz jobban mondva az ausztráliai szokásokhoz. Habár Albion népének, mint legelső és legszámosabb elemnek többségben léte határozza is meg az ausztráliai társadalom lényét, nagyon észrevehető a többi elemek hatása is, ami különösen a különböző népfajok sarjadékai közt kötött házasságok folytán jut érvényre. Ez a nemzedék többé nem vallja magát angolnak, írnek, németnek, olasznak, stb. — ők mind «ausztráliaiak.» És ha angol szülők gyermekei úgy beszélnek Angolországról, mint «home»-ról (otthon), azt csak szüleiktől elsajátított szokás folytán teszik, de azért ők is igazi «ausztráliaiak». De mint föntebb érintettük, már egyéb jövevényekben, is észrevehető az átalakulás. Saját nemzetiségi jellegük lassanként elsimul, megkülönböztető színezetük elhalványul. Mindannyian új hazát leltek Ausztráliában, melynek szabad szellemű légkörében elfelejtik a volt hazát. Egy új népet alkotnak, az «ausztráliaiak.» Már megemlítettük azon kiváló tulajdonságokat, melyek az ausztráliaiakat az idegennel kedveltetik. Rövid jellemzésük az, hogy ők szeretetreméltó angolok. Ezt a kedvező véleményt saját tapasztalásaink alapján alkottuk Sydneyben való tartózkodásunk alatt. Reggel 9 órakor vetettünk horgonyt Port Jackson számos öbleinek egyikében, a hadihajók «Farm Cove» nevű kikötőjében, az angol hajóraj közelében. Ferencz Ferdinánd Ő Fenségének utazása magán jellegű lévén, nem húzták fel a főárbocra az uralkodóház lobogóját. Ennélfogva elmaradt az angol hajók lobogódíszje és ágyúüdvözlete is, melyek ugyan a főherceg magas rangját megillették volna. Mindjárt megérkeztünk után hajónkra jött a kormányzó katonai segédje és a német főkonzul, aki, — mivel nekünk, noha monarchiánk nagyszámú alattvalója él itt, Sydneyben saját konzulunk nincs, — a német kormányfővel kötött egyezmény folytán az osztrák-magyar konzul tisztét

is végzi. A szárnységgeddel előzetesen megállapított Ó Fensége itt tartózkodásának programja és meghatározott a kormányzó látogatásának ideje. Pontosan a kitűzött időben megjelent lord Darley, a kormányzó, katonai segéde és első titkára által kísérve. Rear Admiral Bowdon—Smieyth, az «ausztráliai flotta» parancsnoka és Sydney város képviselőjében annak polgármestere a városi jegyzővel együtt szintén tiszteletüket tették a főhercegnél. Ez utóbbiak feltűntek díszruhájokkal, mely egy hosszú és bő, kenguru, vagy ki tudja micsoda ötödik világrészbeli állat bőrével díszített palástból állott. Angol szokás szerint itt is mindazon polgári egyének, akik valamely nyilvános hivatalt viselnek, hivatásuk teljesítésekor, vagy ünnepi alkalmakkor, bizonyos megkülönböztető öltözetet viselnek. Az első nap délutánját Ó Fensége a város megtekintésére szentelte. A kormányzó fogatán, mely egész itt tartózkodása idejére szolgálatára állott, végigjárta a nagy kiterjedésű város szebb és érdekesebb részeit és sok időt szentelt a gazdag múzeum, valamint a «National Art Gallery» beható megszemlélésére. Ez utóbbi egy néhány sydneyi maecenas által létesített és műérzékkel összeállított műtárlat, melyben különösen a festőművészet kiválóan van képviselve. A tárlat rendezője hosszabb időt töltött Európában, hol sikerült a gyűjtemény számára több kitűnő újabb festő eredeti műveit megszereznie, melyek most annak gyöngyei és Sydney büszkeségei. A gyűjteménynek nagyobb része pedig az ó világ régi és újabb mestereinek igen sikerült másolataiból áll. Ausztrália maga nincsen még képviselve művészi termékek által. A legújabb világrésznek alig van még története, társadalma újkeletű, lakossága alig foglalkozott eddig mással, mint a mindennapi élet gondjaival és érdekeivel. De azért fejlődése már is oly rohamos, jövője oly sokat ígérő, hogy rövid idő múltán a természet termékein kívül kétségkívül a művészet remekeivel is gazdagítani fogja hírnevét. A város megtekintése már magában is érdekes és élvezetes. Belvárosa a (city), a nyilvános élet, a kereskedelmi és üzleti világ fő helye. Ott vannak az országház, a minisztériumok, a többi állami és más hivatalok (officeok). Már az állami hivatalok száma magában is nagy, lévén Sydney fővárosa Új -Déli-Wales tartományának, mely mint a többi ausztráliai gyarmat tartományok is, önálló alkotmányos állam, egy kormányzó, mint az angol korona megbízottja alatt miniszterekkel, felső és alsó házzal. Ezekhez járulnak a többi nyilvános hivatalok : posta, távirda, vám, stb. Itt vannak az összes bankok, kereskedések, üzletek, tárházak, melyeknek száma Sydney virágzó kereskedelme folytán régió. Bárha a city ekép a prózai kenyérkeresetnek, a pénzvilág tusáinak, a mindennapi létért való küzdelemnek színhelye, mégis mily szép képet nyújt! Minden az újság és nagyszerűség színével hat reánk. A házak nagyok, sőt különösen a bankházak és az óriási, többnyire 5-6 emeletes gyapjú-tárházak palotaszerűek. Az épületek külsejére nagy gond van fordítva. Növeli ezt a többnyire nagy, szabad terek által körülvevett monumentális nyilvános épületek nagy száma, melyek, mint az országház, a városház (mely a bécsi városházhoz hasonlít,) a posta, tőzsde és mások valóságos remekei az újabb a renaissance, román és gót ízléseknek. A city azonkívül a nyilvános mulatságok színhelye is. A színházak, orpheumok és más mulatóhelyek mind itt vannak. Sajnos, hogy a «bar»-ok, az italmérő üzletek száma rendkívül nagy és mégis mindegyiknek jól megy a dolga. Ez utcai élet a lehető legélénkebb. A gyors járatú, óriási kocsikkal ellátott városi vasút, mely a cityt a távol külvárosokkal köti össze, a kedvelt «cab»-ek, kétkerekű, egy lovas, de igen kényelmes és díszes hintók, melyeken hátul egy magas bakon ül a kocsis, és a közlekedés száz más eszközei tömött sorokban követik egymást. A járdákon a járókelők tömege tolong. Napközben mindenki siet, mert dolgai után jár, csupa lóto-futó embereket látunk. A sétálásra és más mulatságokra az este szolgál. Miután az ausztráliai egész napon át dolgozott, este az élet örömeit élvezzi, mert azoknak ő is nagy barátja. Estebéd után, tehát mikor a gáz és villamos lámpák fényesen kivilágítják a főutczákat, a nagyszerű bazárokat, a sétálók tömege özönlik ide-oda. Sokan a színházakba mennek, melyeknek berendezése jobbára igen díszes, de díszes bennök a közönség is. A nagyobb színházakban t. i. nyugat-európai szokás szerint mindenki estélyi öltözetben (evening dress) jelenik meg: a hölgyek kivágott ruhákban, a férfiak frakkban, vagy a rövidebb, de szintén fekete kabátban (smoking), így már a nézőtér is ünnepélyes színezetű. Amiket a színpadon látunk, a gépezetek és más színi készülétek és berendezések technikai tökéletesség tekintetében egészen mai színvonalon állnak. Hanem annál silányabb a színi előadások művészi értéke, tartalma. Aki a színlapokról szeretné megtudni, hogy hol láthat valami jó vígjátékot, vagy drámát, nem jutna célhoz. Itt az ilyenmű szellemi élvezetet nem ismerik vagy legalább nem gyakorolják. Itt csak izgató látványos darabokat adnak elő, melyeknek szövege csak arra szolgál, hogy mennél több színpadi, vagy jobban mondva lovadás mutatványra adjon alkalmat. Sydneyben időzésünk idejében a legnagyobb színházban, a Lyceumban, állandóan egy darabot adtak, melynek címe: «Egymillió pénz». A darab szövege címéhez híven azt tárgyalta, hogy mily, semmi által felül nem múlható szerencse az, ha az embernek sok pénze, egy milliója van. Azon mindent meg lehet szerezni. A darab a pénz

dicsőítése. A szerencsés milliomos természetesen élvezi is millióját, p. o. részt vesz óriási áron vásárolt híres lovaival egy lóversenyen (race) s a díjat pénzével meg is nyeri. A szerző által ügyesen betoldott ezen jelenet alkalmat ad a színház rendezőjének, hogy a színpadon egy valóságos lóversenyt mutasson be, amelyet Európában csak egy nagy lovardában lehetne látni. Ausztráliában tehát a drámai műértelem még nincsen kifejlődve. A dalművet már inkább tudják élvezni. Európából vagy Amerikából vendégszerepelni átjövő operatársaságoknak jól megy itt a dolguk. Megemlítettük, hogy a city a kereset, a nyilvános élet színhelye. Nagy része tehát a lakosságnak oda van kötve napközben hivatása, foglalkozása által, de lakást nem ott tart az óriási üzletházakban, a lármás tevés-verés közepette. Lakhely tekintetében szintén az angol ízlésnek hódol. Szereti a kis, de az igazi angol kényelem minden kellékével ellátott házakat, valamely csendes városrészben, foglalkozása helyétől, sokszor igen messze, ahol lehetőleg egymagában, vagy csak még egy más családdal együtt lakva, zavartalanul átadhatja magát a munka után jól eső pihenésnek és kényelemnek. Ezek a házak, bár csínnal építvén, igen egyszerűek. Többnyire egy- vagy kétemeletesek, minden emeleten csak néhány szoba és előttük tágas, az utcára nyíló, sokszor növényekkel díszített veranda van, egyik, mint a másik olajfestékkel világos barnára van festve. Ezek a házak hosszú sorokban csatlakoznak a belvároshoz, de egészen külön álló városnegyedeket is alkotnak attól távol. Annyira elárulják céljukat a csendes visszavonulásnak e székhelyei, hogy az idegenben önkénytelenül azon gondolat támad: «mily jól lehet itt pihenni!» Mintha mindegyikre ez volna írva: «Beata solitudo.» Így laknak a közép és a szegény osztályhoz tartozók. A gazdagok más lakhelyeket választottak maguknak, melyek még távolabb csoportosulnak a tulajdonképeni város köré. Mint már e sorok elején említettük, többnyire a közeli kisebb-nagyobb tenger öblöcskék partjaira vannak építve e kéjlakok, vagy az azokat környező halmokra. E negyedek elnevezése többnyire a környéktől van véve: Darling-point, Elisabethbay, stb. És ha már a középosztály lakházai is el vannak látva a kényelem minden kellékeivel, milyen pazar fényűzéssel találkozunk itt, a gazdagok palotáiban? Mint egy-egy regényes álom megvalósulásai állnak a házak gyönyörű kertek által körülvéve, melyekben Sydneynek Dél-Olaszországhoz hasonló áldott éghajlata folytán a forró és mérsékelt földöv legszebb növényei, pl. még tél közepén is rózsák diszlenek. A házak nincsenek számozással ellátva, mint a többi városrészekben, hanem egy-egy aranyozott név díszült a homlokzatukon. Az utcákon néma csend honol, alig szakítva meg egy-egy járókelő lépteit, vagy egy-egy előkelő fogat tompa robogása által. Így lakik Sydney úri rendje, a pénz nagyjai. Ha e tündérlakókat látnád, nem gondolnád, hogy költőiségük arany termő földek, juhfarmok és gyapjútárházak prózai talajában gyökerezik. És ha látnád benn lakóikat, nem gondolnád, hogy elődeik, vagy ők maguk is, többnyire aranykeresők, juhtenyésztők és gyapjúkereskedők voltak valamikor, vagy még azok most is: oly igazán illemes, előkelő modorú, a valódi vendégszeretetet és a társas élet finom örömeit ápoló és kedvelő emberek. És mintha testileg is egészen más emberek volnának az itt lakók, mint az a népség, melylyel a belvárosban találkozunk. A női szépség itt a gondtalan jóllét kedvező légkörében zavartalanul fejlődik. A gazdag nők ritkán jelennek meg a belvárosban, legfeljebb bevásárlásokat tenni, vagy a színházat látogatni. Egész életük a saját úri világukban folyik le, csak egymással érintkezve. A belvárosban csak a szegény sorsú, kereset után járó nők láthatók. A gond és nehéz munka pedig halálos ellensége a szépségnek. Május 17-én korán reggel indult el a főherceg Sydneyből első kirándulására. Az új-délwalesi kormány igen előzékeny módon különvonatot ajánlott föl e célra Ő fenségének. E különvonat a lehető legkényelmesebben és legcélszerűbben volt berendezve. Őt kocsiból állott. A szalonkocsiban a közös társalgó- és dolgozószobán kívül Ő fensége hálókocsija volt. E kirándulás célja az volt, hogy a főherceg igazi képet nyerjen a «farmerek» és «squatterek» életmódjáról. A kirándulás rendezését a kormány vette kezébe, és az oktatásügyi miniszter kísérte ő fenségét. Úgy a kormány, mint a miniszter kitűnően eleget tett feladatának. A legnagyobb farmok azon óriási síkság termékeny széleit foglalják el, mely a szárazföld belseje felé terjed. A juhok és marhák százezreit, sőt millióit tenyésztik ott a gazdag gyepű legelőkön. A területnek még csak kis része van művelés alá véve; a természet még jórészt azon ősi állapotában van, mely az állatvilág fejlődésére nézve oly kedvező. Ennélfogva a legkülönfélébb, nagy részt csak Ausztráliában előforduló vadnemek nagy számban találhatók ott. Tehát a vadászat szempontjából is szép eredmény ígérkezett. A tenger és a síkságok között fekszik a keletausztráliai partot kísérő «Nagy választó hegység.» Ennek Új-Déli-Walesben fekvő részén a «Kékhegység»-en (Blue Montains) át vezet a Sydneyből kiinduló vasút. A természetnek mindenütt nyilvánuló szépségei miatt alig lehet valami élvezetesebb, mint egy utazás a «Kékhegyek»-ben. Szokatlan alakú hegycsúcsok, széles, festői távlatokat foltáró völgyek, majd meg borzadalmas, mély szakadások követik egymást. Csak a völgyekben, folyók mentén találhatók fenyvesek. Különben a

mientktől egészen eltérő növényzet adja meg e vidéknek a különleges ausztráliai jelleget. Ausztrália növényzetét az alakokban való szegénység, az egyhangúság és az általában gyér, ritkás növés jellemzi. Csak az eucalyptusok és a szártalan levelű akácok családjai vannak több mint száz válfaj által képviselve, és ezek teszik Ausztrália növényzetének felét. Mindezen növények, melyeknek némely fajai óriási fák alakjában lépnek fel, míg mások csak kis bokrok, örökzöldek. A forró földövi erdőségekhez viszont a «scrub» név alatt ismert erdőségek hasonlítanak némileg, a nagyobb fák között tengő törpe-akácok áthatolhatatlan sűrűségével. Sajátságos jelleget ad a «Kékhegyek» erdőségeinek a páfrányfa, mely, mint Jáva szigetén, elszórva, a többi fák között lép föl. A «Kékhegyek» gazdagok folyóvizekben, különösen az esős időszakban. Zúgó patakok vágatnak a völgyeken végig és sokszor nagyszerű esésekben szakadnak alá a mély hegynyílásokba. Különösen nevezetesek a Wendworth és Blackheath Gavett's leaps vad szépségükről. Ezek egyike egy hegyi folyó, mely egy 1000 láb mély szakadásba zuhan alá 600 láb magas lépcsőzetekben. A töméntelen aláözönlő víz zúgása, csattogása és az a mennydörgésszerű moraj, mely a mélyből felhangzik, megdöbbenő bűgással tölti be a levegőt. Ő fensége mind a kettőt megtekintette. A legközelebb eső állomáson, ahol a vonatról leszállt, már készen állottak számára a fogatok. Minden várakozást meghaladó volt e vízesések nagyszerűsége, amelyek láttára a természeti tünemények gigászi nyilvánulásaihoz nem szokott utazó egészen elfogódik. Ilyennek képzelhették a régi görögök a «Styx»-nek az alvilágba való ömlését. Tekhnikai szempontból nem kevésbé érdekes a Kékhegységen át vezetett vasútnak merész építési módja. Nagy kanyarulatok elkerülése céljából, néha meredek hegyek oldalán a sín nem kígyózdó, hanem zig-zeges vonalban van vezetve. Tudtom szerint ez építési mód Európában sehol „sem alkalmaztatott még hegyi vasútainknál. Ő fenségének volt már alkalmá ilyen látni kelet-indiai utazásakor, mikor a himalayai vasúttal Dardsilingbe utazott, ahova (7000 lábnyi magasságba) szintoly zig-zegekben visz fel a vasút. Az éj beálltával áthaladván vonatunk a Kékhegyeken, elérte a táblasima síkságot és éjfélkor Narrosominenél állt meg. Ez egyik állomásnak a neve. A név hosszabb, mint a helység maga. Néhány ház beláthatatlan pusztaság közepette. Alkalmasabb lakást itt nem találhatván, a főherczeg az itt töltött két nap alatt a vonaton hált és érkezett, mely minden tekintetben kényelemmel volt berendezve. Másnap reggel megjelent ő fensége üdvözlésére Mack úr, egy gazdag squatter, akinek birtokán fekszik Narrosomme. A főherczeg négyes fogaton, a többi lóháton nézte meg Mack úr mintaszerű óriási kiterjedésű farmját. A növényzet itt sokkal gyéreb, mint a Kékhegyekben. Az Eucalyptus-fák csak egyesével, vagy kisebb csoportokban állnak, köztük sűrű magas fű. A fákat szándékosan irtják, hogy lombjukkal ne zárják el a földtől a napvilágot, mely annyira szükséges a fűhús tenyésztésére. A fák között nagy számú juhnyájak legelnek, itt-ott gulyák és félvad ménesek láthatók. Ha a farm nem bővelkedett is a látni valók sokféleségében, annál érdekesebbek és élvezetesebbek voltak a vadászatok, melyeket Mack úr birtokán rendezett kengurukra és vízi szárnyasokra, mely utóbbiak százával lepik el a nagy tavak és tócsák nádasait. A vadászok a birtokot határoló sövénynyel merőleges vonalban állottak fel; a lóháton ülő hajtók az így képezett szöglet felé terelték a roppant szökellésekkel nyargaló kengurukat, amelyek azonban képtelenek hosszabb ideig a lovak sebességével haladni, s ezért lóhátról is el lehet őket fogni. A főherczeg ez alkalommal 15 kengurut lőtt. Az egyik kenguru-hajtásnál sikerült egy emut is elfogni, amely történetesen belekerült egy kenguru-csoportba. Az emu tudvalevőleg a futó madaraknak egy, csakis Ausztráliában élő faja, mely, mint az afrikai strucz, roppant sebességgel tud futni. Élvezetes volt a vízi szárnyasokra való vadászat is. Ő fensége kocsijával behajtatott egy tóba, amelynek ellenkező partjáról felhajtották a szárnyasokat. Megemlítendő a gazdag prédából két fekete hattyú, mint ritkaság. Miután a főherczeg két élvezetes napot töltött Mack úr birtokán, folytatta útját Mulencudgerybe. Ez egy millió acre területű farm, melyen egy negyed millió juhot tenyésztenek. Ezen terület igen gazdag emukban ; sikerült is hármat elejteni mindamellet, hogy a hibás hajtás folytán a felhajtott emuk nagy része kitört a célzott irányból. Azután túzokra és más szárnyas vadakra folyt a vadászat, emezek közt pelikánok és íbiszek is voltak. Sajátságos látvánnyal tűntek itt fel a fák. Majd rózsásvörös, majd szürke színbe borultak. A közléről azután meg lehetett látni, hogy mi okozza e feltűnő és időnként változó színezetüket. Százával lepték el őket a papagályok, melyek felül vörösek, alul szürkék voltak. Eltérőleg más madaraktól, e papagályok nem repültek el, ha rájuk lőttek, sőt sűrű csoportokban vették körül megsebesült társaikat. A visszautazásnál 20-án éjjel egy mulatságos eset történt Narrosominenél. A vonat néhány percze megállván, ő fenségének tudomására jutott, hogy egy bécsi születésű ember, aki évekkal ezelőtt vándorolt ki és most igen szegény körülmények között él Narrosommében, épen az állomáson van. Ő fensége megkérdezte, hogy várjon tehet-e valamit érte? A bécsi ember minden segítséget visszautasított, de egy kérése mégis volt. «Fenség», — mondá, —«visszatérve Bécsbe,

üdvözölje nevemben az öreg Steffelt.» Ez az eset jellemzi a bécsiek patriotizmusát, lévén az «öreg Steffel» Bécsnek büszkesége, a melyre szeretettel és kegyelettel néz fel a bécsi, mint szép szülővárosának jelképére, az István toronyra. Május 21-ét a főherceg ismét Sydneyben töltötte. Vasárnap lévén és pedig pünkösdi vasárnapja, a gyönyörű gót stíl-ban épült székesegyházban (Sydney lakossága közt igen sok a római katolikus) nagy ünnepi mise volt, melyet maga a püspök czelebrált. Ő fensége kíséretével együtt részt vett a misén. Minthogy másnap újra elutazandó volt, még aznap tisztelegtek nála küldöttségileg a kormány és a parlament képviselői, akiknek társaságában a főherceg azután a kormányzó gőzbárkáján megtekintő Port Jackson érdekes kikötő berendezéseit. Este a kormányzó zártkörű ebédet adott, melyen ő fensége is megjelent. A főhercegnek egy Padgerry nevű gazdag farmer birtokára tett második kirándulása még érdekesebb volt, állattani és vadászati szempontból, mint az első. Ausztráliának valamint növényzete egészen sajátos jellegű, úgy állatvilága is különbözik mind a forró, mind az éjszaki mérsékelt földön állataitól. Jellege ennek is az egyhangúság, mit az okoz, hogy az állatvilág legtöbb osztálya csak hézagosan fordul elő, egyes osztályok pedig, p. o. a legmagasabb rendű emlősök tökéletesen hiányzanak itt; a másik különossége a sajátosság, vagyis bizonyos osztályoknak igen szapora és sok fajtában való elterjedése, valamint némely, máshol nem levő állatnemek előfordulása. Az erszényesek, melyeknek eddig több mint száz fajtáját találták Ausztráliában, leginkább jellemző osztálya az ausztráliai faunának. Míg első kirándulásánál alkalma nyílt a főhercegnek különösen az ausztráliai madárfajokat : az emut, a sokféle, óriási seregekben fellépő kakadukat, papagályokat, stb. észlelhetni és azokból több példányt elejthetni, addig ez a második kirándulás különösen az emlős állatok tekintetében volt eredményes. Ő fensége a többi közt egy nagy hajtóvadászaton 200 wallabyt ejtett el. A wallaby a kengurukkal rokon erszényes állat. Ezeken kívül az erszényeseknek több más fajtájára is igen sikerült vadászatok tartottak. Megemlíthetjük az «opossum»-ot vagy erszényes patkányt, mely fákon él, és csak éjjel hagyván el odúját, csupán világos éjjeleken vadászható. A native-bear egy, a medvéhez hasonló (innét neve: «bear») lajhár-féle állat, mely hasonlóan a fákon csüng nagy lomhán, s falevelekből él. Ez is erszényes. A legsajátosabb állat azonban a «csőrös állat», mely azonkívül, hogy száj helyett kacsacsőre van, belrészeinek szerkezetére nézve is átmenetet képez az emlősök és a madarak között. A csőrös állat, mint a hód, állóvizekben építi kunyhóit, melyekbe egy víz alatti nyílás vezet. Csak éjjel jön a szárazra. Elejteni igen nehéz, mert félnék és vigyázatos. A főherceg két példányt lőtt. 26-án reggel tért vissza a főherceg Sydneybe. Távolléte alatt az «Erzsébet» hadihajó belseje bálteremmé alakult át. A főherceg kivonatára t. i. egy, hajónkon adott bál fejezte be sydneyi tartózkodásunkat. És amaz élvezetekben gazdag napokat lehetett volna-e jobban befejezni, a kormány és hivatalos körök előzékenységét, Sydney legelőkelőbb családainak vendégszeretetét illőbben viszonzni, mint egy bállal? A főherceg bizonyára a leghelyesebb módot választotta azon barátság megpecsételésére, mely rövid 11 nap alatt az osztrák-magyar hadihajó társasága és szeretetreméltó ellenlábásaink között fűződött. A kormányzónál többször voltunk hivatalosak, szintúgy az angol admirálisnál, aki egy bált is adott tiszteletünkre. Egyes családok is meghívták a hajótiszteket, s mindent megtettek, hogy házuknál egészen otthonosan érezzék magukat. Még a szegénysorsúak is kimutatták hajónk iránt táplált érdeklődésüket az által, hogy tömegesen szálltak csolnakokra, megnézendők a büszke, szép osztrák-magyar hadihajót, ahol senki sem utasított vissza, ahol mindenki barátságos fogadtatásban részesült. Pünkösdi vasárnapján 1500 ember látogatta meg hajónkat, más napokon is nagy volt a látogatók száma. A tisztikar tagjainak ismerősei számára külön csónakok küldettek ki; a tisztek maguk fogadták s vezették őket körül, megmagyarázva nekik az új szerkezetű hajó érdekes részleteit, és végül meg is vendégelték őket a «carré»-ban (tishti szalon). Látogatások, táncz, pezsgős poharak csengése és a zene víg hangjai között hihetetlen gyorsan múlt el az idő. Végre elérkezett a búcsúnap, a bál napja. Úgy volt elhatározva, hogy a bál után elhagyjuk Sydneyt Minthogy az esték májusban — tél kezdete lévén Sydneyben — ha nem hidegek is, de hűvösek voltak és a táncz természetesen a fedélzeten volt rendezendő, a bál kezdete délután 3 órára volt kitűzve. Az ég is kedvezett, gyönyörű volt az idő. Mintha a természet is tudta volna, hogy ott, ahol annyi báj, kellem és szépség összpontosul, nem szabad mogorva képet mutatnia, ott csak mosolyogni lehet. Pontosan a kijelölt időben a parton várakoztak az «Erzsébet» összes csónakjai. Egy tiszt volt kiküldve a vendégek fogadására és a csónakokba való elhelyezésekre. Mind eljöttek, akikre vártunk, azok az udvarias férfiak, azok a bájos hölgyek. Mikor mind együtt voltak a nők az «Erzsébet» hátsó fedélzetén, örökzöld pálmafák lombjaitól körözve, egy gyönyörű nagy sátor alatt, körüljátszva a ragyogó nap arany sugaraitól, valóban bűvös látvány volt. Majd megkezdődött a táncz. Ő fensége, aki kíséretével együtt egyenruhában jelent meg, rövid cercelet tartott és azután maga járt elől a jó példával. És folyt a táncz

szakadatlanul az estebédig. A sötétség beálltával kigyúltak a körülfutó guirlandokban, a zöld bokrok között elrejtett villamos lámpák füzerei. Káprázatos látomány volt az, mikor e tündéri világításban a cotillon szövevényes, mozgalmas csoportosulásai egymásba fonódtak. Késő éjjel volt, mikor az utolsó vendég elhagyta hajónkat. «Happy voyage! Good by, for ever!» — hangzott fel a távozó csónakokból. De nem indultunk el, még egy napot töltöttünk Sydneyben. Amit annyi napokon át szőttünk és építettünk, arra kellett legalább is egy nap, hogy a múlandóság, törvénye szerint ismét eltávolítsuk, lerontsuk. Értem t. i. a báli berendezéseket. Május 28-án reggel azután igazán eljött a távozás órája.⁴³¹⁸

Sidney után a tervezett útvonala a sajtó szerint: Numeába (Új-Kaledónia), az Új-Hebridákra, a Salamon-szigetekre és Norsby-re (Port Moresby, Új-Guinea).⁴³¹⁹ A posta szerint a hajó eredeti útiterve változott. A posta ezért – az akkori bejelentésnek megfelelően – nem Brindisin keresztül ment Hongkongba, ahová július 5. körül kellett megérkeznie, hanem Brindisi-Szingapúron keresztül Bangkokba, Szingapúrba június 27-én, Bangkokba pedig július 6-án érkezett. Ezen túlmenően a következő postázásokat tervezzük: június 9-én, pénteken Brindisi-Szingapúron keresztül Bangkokba, Szingapúrba érkezés július 6-a körül, Bangkokba július 15-én. Június 16-án, pénteken Brindisi-Szingapúron keresztül Bangkokba, érkezés Szingapúrba július 10-e körül, Bangkokba július 19-én. Június 30-án, pénteken Brindisin keresztül Hongkongba, augusztus 3-án érkezik oda. — Továbbá az expedíció elviszi a postát az „Saida” hadihajónak.⁴³²⁰

1893.06.07-08-án a Salamon-szigetekhez tartozó, Szent Anna szigeti Port Mary-ba futottak be.

„Az alább megírt epizód abból az időből való, amikor Ferenc Ferdinánd trónörökösét kísértük földkörüli útján. A trónörökös tudvalévően az „Erzsébet királyné” hadihajó fedélzetén tette meg útját. Miután az ausztráliai kontinens szebbnél-szebb kikötővárosait sorra látogattuk, hajónkkal az oda négy nap távolságra eső Salomonszigeteket kerestük föl. A Salamon-szigetecsoport, amely nem messze esik az egyenlítő alatt, a maga ősi világával páratlanul áll a földön. Egy darab szűz terület, amelyet a kultúra és civilizációnak még nem sikerült és belátható időn belül, vagy talán soha se sikerül meghódítani. Lakói sötétbarna bőrű, középtermetű, inkább véznának mondható emberek, akik vadászból, halászból és növényevésből tartják fenn magukat, azonban szívesen esznek emberhúst is. Ruházkodás dolgában Ádámot és Évát követik és így járnak be kezükben íjjal és mérgezett hegyű nyilakkal a nagy őserdőket és rengetegeket, ahová még a napsugár sem tud behatolni. Midőn hajónkkal egy kisebb, félreeső öbölben horgonyt vetettünk, a vadak a partra gyülekeztek. Megjelenésünket ordítással fogadták és mi távcsővel tisztán kivehettük, amint kezükben lándzsákkal és dárdákkal karukat felénk emelve bennünket fenyegettek. Nemsokára azonban elállt a harci zsvaj s egy kis kánon (egy darabból készült keskeny csónak) tartott felénk. A csónakban egy alacsony, tömzsi, fehérbőrű emberke ült, fiatal benszült gyerektől kísérve, aki nagy főzőkanál alakú evezővel hajtotta a kis járművet. Mikor a csónak a hajóhoz ért, a kis alacsony emberke kiszállt és az időközben lebecsátott lépcsőn a hajóra jött. A fedélzetén a trónörökös és a hajó parancsnoka fogadta az érkezőt. Miután bemutatkozott, kifogástalan angol nyelven jövetelünk célja felől érdeklődött. Hajónk parancsnoka megnyugtatta afelől, hogy békés szándékaink vannak s hogy látogatásunk célja a szigetvilág megtekintése és megismerése. A parancsnoknak ezt a megnyugtató kijelentését a kis emberke látható örömmel fogadta s aztán élénk beszélgetés indult meg közte s a parancsnok között. A beszélgetés során elmondta aztán, hogy ő angol származású s már évek hosszú során át lakja e szigeteket, sőt benszült nőt vett feleségül. Ő közvetíti a cserekereskedést, amennyiben egy sydneyi vitorlás hajó évenként egyszer, megrakva üveggyöngyökkel, tükrökkel, vasszerszámokkal és egyéb csecsebecsével fölkeresi e szigeteket s ő a vadak produktumait, pálmaolajat, mosóaranyat, tarka díszmadarakat stb. adja cserébe. A pénz értékét itt ugyanis nem ismerik. Közben a partra gyülemlert vadak türelmetlenül várták követük visszatértét. Mikor a kis emberke eltávozott hajónkról és a partra ért, a vadak nagy zsvajjal fogadták és közbefogták őt. Az üzenet azonban úgy látszik csillapítólag hatott, mert a vadak nemsokára megnyugodva elszéledtek kunyhóikba s csak egy pár benszült nebuló maradt a parton és báméskodtak át kíváncsian hajónk felé. Délután a trónörökös

⁴³¹⁸ Vasárnapi Ujság – 1893-10-08 / 41. szám / Az osztrák-magyar hadsereg tábornoki karából (arczképekkel) 687. oldal / Élet- és jellemrajzok

Képes Folyóirat - A Vasárnapi Ujság füzetekben 14. kötet (Budapest, 1893)

⁴³¹⁹ Neue Freie Presse, Mai 1893-05-28

⁴³²⁰ Neue Freie Presse, Juni 1893-06-03

nyolcvan erősen fölfegyverzett ember kíséretében csónakba ült és a part felé indult. Kevéssel utóbb mi is követtük. A kiadott parancs értelmében a parton csak csoportokban volt szabad időzni. A fogadás után a falu főnöke zöld gallyal a kezében a trónörökös mély hajlongások közt bevezette a kunyhójába, melynek bejárata előtt számos emberi koponya volt karókra föltűzve. A hatalom és vagyon a koponyák számától függ. Aki a legtöbb ellenséget kaszabolta le és szerezte meg azok fejét, azt választják meg törzsfőnöknek. Ez idő alatt tisztjeink és matrózaink megkezdték a kölesönös cserét a vadakkal. Kések, tükrök és más apróságokért kaptunk cserébe nyilakat, ifjakat, hajdíszeket, lándzsákat, bőrből készült dárdákat s más efféléket. Nekem is sikerült néhány csekélységért nagyobb kagylókat és egy sárga-vörös színű, fűszálakból összerótt kis rövid szoknyát vásárolnom, melyet itt a nők ritka esetekben, különösen valamely bálványuk ünnepe alkalmával, mint díszruhát öltenek magukra. Adta pedig azt a kis szoknyának nevezett övet egy leány, minden tétovázás nélkül lebontván azt csípőjéről. S aztán örömeiben hol reám, hol pedig a tükörbe nézett, melyet neki átadtam. Végül hálája jeléül átölelt s megcsókolt az arcomon. Úgy tűnt föl nekem, mintha e barnabőrűek a sok bálvány istenük között Ámor istennek is hódolnának. A partnak egy távolabb eső részén ezenközben a benszülött férfiak a trónörökös előtt haditáncot mutattak be. Nagy kört alakítva ugráltak a vadak, kezükben lándzsákat és dárdákat forgatva, éktelen ordítással kísérték táncukat. Így elszórakozva az órák gyorsan teltek, míg nem a hajókürtös a »gyülekezést« fújta, amelyen mindnyájunknak jelen kellett lenni s aztán a parton várakozó csónakokkal hajónkra tértünk. A következő nap délelőttjén a benszülöttek meglátogatták a hajónkat. Dél felé a hajó zenekara a főhercegi ebéd alkalmából a fedélzeten hangversenyzés céljából kört képezve fölállott. Alig hangzott el az első akkord, a fedélzeten ácsorgó vadak hanyat-homlok ugrottak a hajó párkányán át a vízbe, annyira megrémültek a fűvő hangszerek hatalmas hangjaitól, de még inkább a nagydobtól. Látogatásaikat a hajón azontúl beszüntették a benszülöttek. Az ausztráliai szigeteken a láznak egy veszedelmes faja uralkodik. Ez a láz különösen az európai embert kíméletlenül megtámadja. Hajónkon itt tartózkodásunk alatt naponta átlag 50—60 ember feküdt betegen. Hogy pedig ez a láz nagyobb arányokat ne öltjön a hajó személyzete közt, a trónörökös maga adott ama óhajának kifejezést, hogy hagyjuk el ezt a veszedelmes tájat s így három heti itt időzés után hajónk fölszedte a horgonyt és a kínai partok felé indultunk.”⁴³²¹

1893.06.08-09-én a San Cristobal szigeti Ugi volt a következő megállóhely.

1893.06.14-19-én Port Moresby (Új-Guinea) vendégszeretétét élvezték.

1893.06.22-23-án Csütörtök-sziget (Thursday-island) tértek vissza.

1893.06.25-26-án Dobo (Aroe-sziget, Wamar) kötöttek ki. A legénység nagy része lázban szenvedett, amibe 153 ember betegedett meg.

1893.06.28 – 1893.07.03-ig Amboina (Ambon Veram-sziget) látta vendégül a hajót.

1893.07.09-10-én Sarawak (Malajzia) következett.

1893.07.12-14-én Szingapúr-ba érkeztek⁴³²². Itt Ferenc Ferdinánd főherceg 100 ládába csomagolta az út során eddig szerzett gyűjteményét, és azt Triesztbe küldte a Lloyd Vindobona gőzössel. A helyi háború miatt törölték a bangkoki látogatást.

1893.07.21-28-án befutottak Hong Kong-ba.⁴³²³

1893.08.02-06-án Nagaszaki-ba érkeztek.⁴³²⁴

1893.08.09-1893.09.26-ig Yokohama-ban voltak.⁴³²⁵ 1893.08.24-én Ferenc Ferdinánd főherceg nagy szertartás és ünnepség keretében partra szállt, és az Empress of China fedélzetén Amerikába hajózott. A kikötőben lévő hadihajók fegyverrel tisztelegtek, és a főherceg könnyes szemmel búcsúzott a SMS Kaiserin Elisabeth legénységétől.

„Jokohamában elvált a trónörökös útja az Erzsébet hadihajóétól. A búcsú meleg s megható volt. Augusztus 24-én a hajószemélyzet fényes ünnepet rendezett, melyen díszmenetben, hihetetlen leleményességgel bemutatták mindazokat a népfajokat, melyeket a trónörökös eddig való útjában látott. Az első altiszt, Zamberlin csónakmester, jobbában zászlót tartva, 20 természetes matrózt vezetve, hazafias, meleg és egyszerű beszédet intézett a trónörököshöz, kijelentve, hogy ha Ő Felsége, a legfőbb hadúr népeit ismét harcba hívná, a haditengerészet ismét kész vérét és életét áldozni az uralkodóért s a hazáért,

⁴³²¹ Somogyvármegye, 6. évfolyam, 1910-01-27 / 21. (1386.) szám

⁴³²² Neue Freie Presse, Juli 1893-07-12

⁴³²³ Neue Freie Presse, Juli 1893-07-21

⁴³²⁴ Neue Freie Presse, Juli 1893-07-29

⁴³²⁵ Neue Freie Presse, August 1893-08-09

mindig kész megvédeni lobogóját és becsületét. A trónörökösöt könnyekig meghatotta az altiszt szívből jövő, lelkes, hazafias beszéde. Este a tisztikartól búcsúzott el a trónörökös, aki a tiszteletére rendezett ebéden a parancsnok búcsútószájára mélyen meghatott szavakban válaszolt. Másnap eltávozott a hajóról a trónörökös, előbb lefotografáltatta magát a tisztikarral együtt, aztán istentiszteletet tartottak s most elérkezett a nehéz pillanat, midőn nyolc hónapi tartózkodás után el kellett mennie a hajóról. Úgy a tisztikarról, mint a legénységről a legmelegebb elismerés és szeretet szaván szól a Napló. A trónörökös az Empress of China nevű nagy személyszállító hajón, mely a Canadian Pacific Railway, a kanadai vasúti társaság tulajdona, utazott Vancouverbe. Nagyon érezte a hadihajóm való élet hiányát s kivált a szivarozás megszorítását a magánhajón.”⁴³²⁶

1893.08.25-én Yokohama kikötőjében segítséget nyújtott egy súlyosan megrongálódott személyszállító hajónak, amelyet egy gőzös gázolt le, és csónakokkal a hajókikötőbe vontatták a sérült hajót.

1893.09.04-16-ig Jokosukában (Jokoszuka – Kanagava Tokió közelében) a hajó dokkban volt.

A hajó a sajtó szerint elhaladt Nagaszaki közelében is.⁴³²⁷

1893.10.03-05-én Chemulpo (Inchon, Dél-Korea) járt a hajó⁴³²⁸. Itt, diplomáciai küldetést folytatott a hajó. Ennek során a Koreai Királysággal barátsági szerződést kötött a Monarchia, továbbá kereskedelmi szerződéseket is ratifikáltak.

1893.10.24-30-án ismét Hong Kong következett.

1893.11.05-08-án Szingapúrba tértek vissza, feltehetőleg az ide küldött postai szállítmány miatt.⁴³²⁹

1893.11.14-21-én Colombót keresték fel.⁴³³⁰

1893.11.29-1893.12.01-én Aden kikötőjében voltak.⁴³³¹

1893.12.07-én futottak be Suez-be.⁴³³²

1893.12.09-13-án Port Said következett.⁴³³³

1893.12.19-én érkezett vissza a hajó Polába.⁴³³⁴

Az útja során a hajó 34 781 tengeri mérföldet (64 415 km) tett meg. A visszaúton két kazánnal olyan sebességet ért el, mint kifelé három kazánnal. A fűtők (stoker-ek) idő közben kiismerték a hajót és begyakorolták a szakmájukat.

Ferenc Ferdinánd főherceg a Fantasie fedélzetén hajózott Polába, hogy találkozzon a hajóval és annak legénységével. 1893.12.19-én a főherceg személyesen osztotta ki 453 főnek az ajándékát, az 1892/93-as tengeri utazás érmét.⁴³³⁵

1894.

1894.10.02-án leszerelték a hajót.

1895.

A hajó 2.204.000 forint-os költségvetésének utolsó részét, ebben az évben fizették ki.⁴³³⁶

1895.03.01-én felszerelték és besorolták az aktív századba.

1895.05.10-én részt vett a Fasana-csatornában a császár jelenlétében megtartott gyakorlaton. Ezt követően a század cirkáló hadosztályánál szolgált.

1895.05.17-én Polából Kielbe hajózott, hogy részt vegyen az Északi-tenger és a Balti-tenger közötti Kaiser Wilhelm II csatorna megnyitóján.

1895.05.23-28-án érkezett Gibraltárba.

⁴³²⁶ Budapesti Hírlap, 32. évfolyam, 1912-12-25 / 304. szám

⁴³²⁷ Neue Freie Presse, September 1893-09-26

⁴³²⁸ Neue Freie Presse, Oktober 1893-10-04

⁴³²⁹ Pesti Hírlap, 15. évfolyam, 1893-10-10 / 280. szám

Neue Freie Presse, November 1893-11-06

⁴³³⁰ Neue Freie Presse, November 1893-11-15

Neuigkeits-Welt-Blatt, November 1893-11-17

⁴³³¹ Neue Freie Presse, November 1893-11-30

⁴³³² Neue Freie Presse, Dezember 1893-12-09

⁴³³³ Vasárnapi Ujság – 1893-12-17 / 51. szám / A francia miniszterválság (arczképekkel) 868. oldal / Tárczacikkek; napi érdekű közlemények

Neue Freie Presse, Dezember 1893-12-10

⁴³³⁴ Das Vaterland, Dezember 1893-12-19

⁴³³⁵ <https://docplayer.hu/40612906-Small-protected-torpedo-cruisers-sms-panther.html>

⁴³³⁶ Budapesti Közlöny, 29. évfolyam, 1895-07-09 / 155. szám

1895.06.01-06-án Brest-ben volt.
1895.06.11-22-én Kiel-ben járt.
1895.06.27-30-án Plymouth-ban kötött ki.
1895.07.05-09-én Gibraltárban járt.
1895.07.15-én érkezett vissza Polába.

1895.09.14-én leszerelték a hajót.
1895.11.19-én ismét felszerelték a cirkálót.

1895.11.20-án kifutott Polából a levantei vizek felé. Ekkor Carl Ritter Seemann von Treuenwart ellentengernagy, századparancsnok zászlóshajója.

„Az egész hajó aczélből épült. Vízkiszorítása (déplacement) 4064 tonna, menetgyorsasága óránként 19 teng. mérföld. Oldalvértje nincs ugyan, de két fő ágyúja 9 centiméter vastagon páncélozott barbette - tornyokban van elhelyezve; a parancsnoki torony hasonlóan van vértézve. A hajó gőzgépeit és a kazánokat, mint a hajó legfontosabb részeit,, 75 cm. vastag aczélvértelemmel ellátott íves fedélzet védi az ellenséges lövedékek ellen. Döfő sarkantyúja 114 tonnát nyom. Tüzérsége: két, 24 cm üregű (kaliberű) Krupp-féle aczélagyú. Hosszúságuk 8M méter, csövük súlya egyenként 27 méter mázsa, a talpaké keretéstől együtt 69 mmázsa. Aczélgörényük lövedékük súlya 215 m.mázsa, magában foglalván 81 kg. robbantószeret. Egy-egy lövedéknek lőportöltése 69 kg. További fegyverzete hat 15 cm. kaliberű, két könnyű- és 11 gyorstüzelő ágyú, több torpedó-vető csővel. Őrsége 11 tiszt, 16 hadapród, 2 orvos, 7 gépész hivatalnok, 1 számviteli hivatalnok és 367 altiszt és matróz. Parancsnoka Gebhardt Nándor sorhajókapitány.”⁴³³⁷

1895.11.22-én érkezett Teodó-ba.
1895.11.25-1895.12.28 között Phalera (Görögország) kikötőjében volt.
1895.12.30-31-én Pireus-ban kötött ki.

1896.

1896.01.02-14-ig Szalonikit kereste fel.
1896.01.16-30-ig Syra (Syros, Szírosz szigete) következett.
1896.02.01-03-án Lemnosz-on kötött ki.
1896.02.04-08-án Smyrna-t kereste fel.
1896.02.10-13-án Makri-ban (Görögország Észak-Kelet-i részén) volt.
1896.02.15-17-én érkezett Larnaca-ba (Ciprus).⁴³³⁸
1896.02.18-22-én Alexandretta-ban (Iskenderun, Törökország) volt.⁴³³⁹
1896.02.24-28-án Canea-ban (Kréta szigete) járt.
1896.02.29-1896.03.03-ig Kafelonia következett.
1896.03.04-én volt Teodo-ban, majd elhajózott Polába.

1896.04.01-től a 2. cirkáló hajóosztály zászlóshajója.
1896.04.22-én Triesztben volt az SMS Budapest vízrebocsátásánál.
Ez után a hajót leszerelték.⁴³⁴⁰

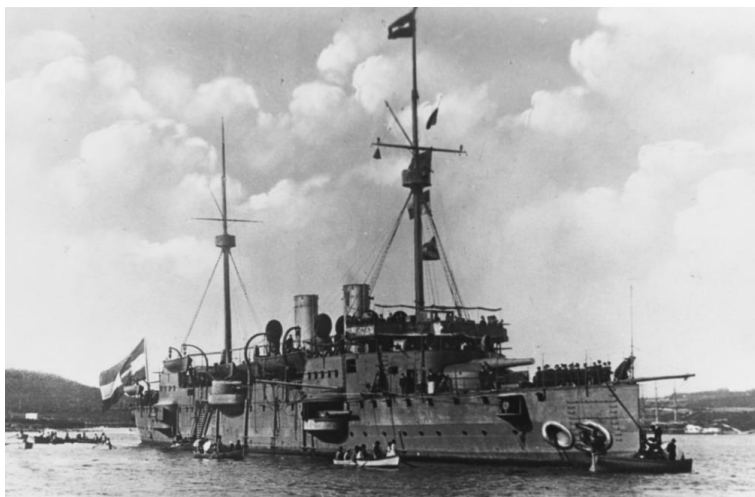
⁴³³⁷ Vasárnapi Ujság –1895-12-15 / 50. szám / Szabolcska Mihály: Munkaközben 822. oldal / Költemények

⁴³³⁸ Neue Freie Presse, Februar 1896-02-16

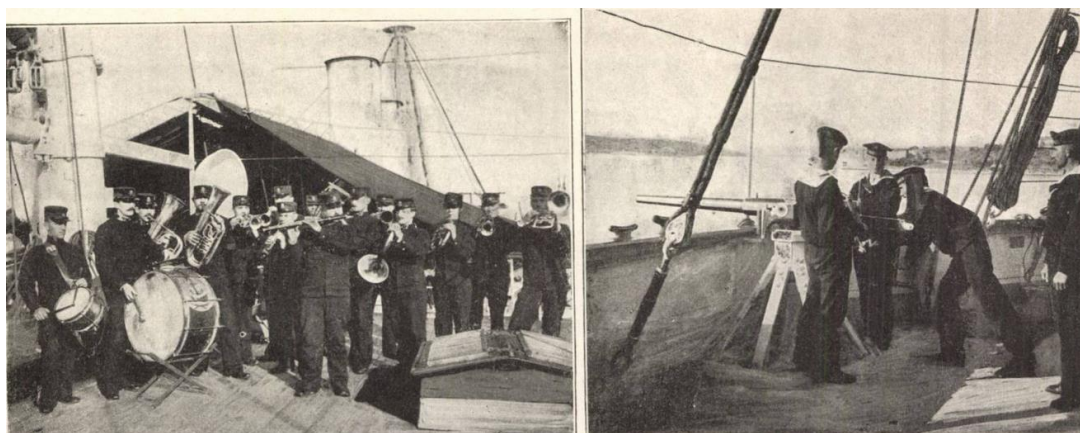
⁴³³⁹ Neue Freie Presse, Februar 1896-02-18

Neue Freie Presse, Februar 1896-02-20

⁴³⁴⁰ <https://docplayer.hu/40612906-Small-protected-torpedo-cruisers-sms-panther.html>

4341

Az SMS Kaiserin Elisabeth zenekara és egy 4,7 cm-es löveg⁴³⁴²

1897.

1897.08.14-én két gyorstüzelő fegyvert szereltek fel a parancsnoki hídjára.

1899.

Beck Gyula sorhajókapitányt 1899.01.22-én a közös hadügyminisztérium tengerészeti osztálya elnöki irodájában (Tengeri Műszaki Bizottság helyettes vezetője) viselt vezetői állomásától való fölmentését rendelték el, és tényleges tengerészeti szolgálatra azonnal való bevonulása kötelezték.⁴³⁴³ Ő lesz az SMS Kaiserin Elisabeth új kapitánya.

1899.01.24-én a hajót felszerelték, majd 26-án kifutott Polából egy kelet-ázsiai küldetésre.⁴³⁴⁴

Az út tervezett költsége 400 000 korona.⁴³⁴⁵

Az "Isak Mautner & Son" textilipari cég vezetőjének fia, valamint Stefan Mautner úr is részt vesz az expedícióban, mint exportszakértő és felméri az exportlehetőségeket Kelet-Ázsiában. Mivel ez az utazás lehetőséget kínál az érdeklődőknek, hogy ettől a kereskedelmileg képzett utazótól konkrét kérdésekben felvilágosítást kapjanak, az érdekeltek kívánságait mielőbb közölni kell a kereskedelmi miniszterrel, hogy azokat ő, az említett úrnak továbbítsa megfigyelési céllal. A Reichenbergi Kereskedelmi Kamara felkéri az érdeklődőket, hogy a megjelölt irányban nyújtsák be kívánságukat.⁴³⁴⁶ A Monarchia célja, hogy az angolokhoz, németekhez és oroszokhoz hasonlóan, Kínában területet béreljen magának,

⁴³⁴¹ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:SMS_Kaiserin_Elisabeth_1901.png

⁴³⁴² Vasárnapi Ujság –1896-02-16 / 7. szám / Jakob Ödön: Egy kolostor templomában 98. oldal / Költemények

⁴³⁴³ Budapesti Közlöny, 33. évfolyam, 1899-01-22 / 18. szám

⁴³⁴⁴ Neue Freie Presse, Januar 1899-01-26

⁴³⁴⁵ Mährisches Tagblatt, Mai 1900-05-14

⁴³⁴⁶ Teplitz-Schönauer Anzeiger, Januar-Juni 1899-01-25

kereskedelmi célból.⁴³⁴⁷ Spaun admirális véleménye szerint, minden hajónak feladata az adott kikötő felmérése kereskedelmi szempontból, ahol kiköt. Jó, ha a hajókon van kereskedelmi ügynök, bár azokat nem minden hajón lehet elszállásolni.⁴³⁴⁸

„Erzsébet hadihajó. Az osztrák-magyar tengeri hadihajók egyik legnagyobbika, az Erzsébet, legközelebb hosszú útra indul. Kelet-Ázsia a rendeltetési helye s két évet fog a kelet-ázsiai vizeken eltölteni. A tengeri hajó legénysége már ki van válogatva s a pólai kikötőben már az utolsó előkészületeket is megtették a hajó felszerelésére. Ez ideig az osztrák-magyar monarkiát csak egy öreg korvett képviselte, a Frundsberg, régi vitorláshajó, mely szükség esetére egy kicsi gőzgéppel is fel volt szerelve. A Pekingben legutóbb kitört zavarok alkalmával a Frungsberg a pekingi osztrák-magyar követség megoltalmazásár 80 embert tett ki a szárazföldre. De Bécsben most már mégis fontolóra vették azt, hogy a mostani kritikus időkben bajosan lehet a monarkia nagyhatalmi állását keleti Ázsiában valami ócska láda által képviseltetni. Így elhatározták, hogy az »Erzsébet«, a legszebb s legnagyobb hajók egyike fogja felváltani a Brundsberget. Az »Erzsébet« torpedó czirkáló, 4000 tonna vízkiszorító képességgel, 6400 lóerejű gépje van, 25 ágyút s 450 embert hord a fedélzetén. Egy ízben volt is már Kelet-Ázsiában, még pedig akkor, midőn a jövő trónörökös ezen a hajón tette meg föld körüli útját.»⁴³⁴⁹

1899.01.29-30-án már Port Said-ban volt.⁴³⁵⁰

1899.02.05-07-én befutott Aden-be.⁴³⁵¹

1899.02.15-22-én Colombo-ban járt.

1899.03.01-03-án Szingapúrba érkezett.

1899.03.09-27-ig Hong Kong következett.⁴³⁵²

1899.04.01-15-én Tsifu (Csifu)-ban volt.⁴³⁵³

1899.04.19-29-ig Woosung-ban járt.⁴³⁵⁴

1899.04.30-1899.05.10-ig Namquan következett.

1899.05.10-19-én Sam sah-bay-ban horgonyzott.

1899.05.20-án Mutsu szigete következett.

1899.05.21-25-én Pagoda Anchorage-t kereste fel.

1899.05.31-1899.06.10-ig Amoy-ban kötött ki.

1899.06.14-24-ig Nagaszaki-ban volt.

1899.06.28-1899.07.22-én Yokohama következett.

1899.07.27-30-án Kobe-t látogatta meg.⁴³⁵⁵ A sajtó szerint már 24-én megérkezett ide.

1899.08.02-05-én Kure-ban volt.⁴³⁵⁶

1899.05.05-09-én Sasebo-ban járt.⁴³⁵⁷

1899.08.12-22-én ismét Nagaszaki következett.⁴³⁵⁸

1899.08.23-24-én Port Arthur-ba hajózott át.⁴³⁵⁹

1899.08.24-27-én Taku-Tongku-nál (Tongoku a Pei-Ho folyó közelében, Pe-csi-li-öböl, Csifu közelében) volt.

1899.08.28-1899.09.13-ig Tsifu (Csifu)-ban horgonyzott.⁴³⁶⁰

1899.09.13-17-én Wei-hai-wei-ban volt.

1899.09.18-23-án Tsingtao-ban horgonyzott.

1899.09.24 – 1899.10.04-én Woosung következett.

⁴³⁴⁷ Arbeiter-Zeitung, März 1899-03-11

⁴³⁴⁸ Neue Freie Presse, Januar 1900-01-13

⁴³⁴⁹ Magyar Ujság, 8. évfolyam, 1899-02-04 / 35. szám

⁴³⁵⁰ Neue Freie Presse, Januar 1899-01-31

⁴³⁵¹ Neuigkeits-Welt-Blatt, Februar 1899-02-08

⁴³⁵² Neue Freie Presse, März 1899-03-10

⁴³⁵³ Neue Freie Presse, April 1899-04-04

⁴³⁵⁴ Neue Freie Presse, April 1899-04-20

⁴³⁵⁵ Neue Freie Presse, Juli 1899-07-25

⁴³⁵⁶ Neue Freie Presse, August 1899-08-04

⁴³⁵⁷ Neue Freie Presse, August 1899-08-10

⁴³⁵⁸ Neue Freie Presse, August 1899-08-14

⁴³⁵⁹ Neue Freie Presse, August 1899-08-25

⁴³⁶⁰ Neue Freie Presse, August 1899-08-30

1899.10.04-08-án Sanghaj-ban állt meg.
1899.10.08-10-én visszatért Woosung-ba.
1899.10.10-11-én Singlosan-ban állt meg.
1899.10.11-13-án San Mun (San Mén öböl?, Taizhou városa) következett.
1899.10.13-15-én befutott Lotsun-ba.
1899.10.15-19-én ismét Namquan (talán Quang Nam Közép Vietnámban) következett.
1899.10.21-1899.11.03-ig Hong Kong következett.⁴³⁶¹
1899.11.08-15-én befutott Szingapúr-ba.⁴³⁶²
1899.11.18-23-án Oleleh-ben volt.
1899.11.23-27-én Puloweh, Sabang-bay (Indonézia - Szumátra)-volt az úticélja.
1899.11.30-1899.12.05-ig Colombo-ban volt.⁴³⁶³
1899.12.12-15-én ért Aden-be.⁴³⁶⁴
1899.12.20-21-én járt Suez-ben.
1899.12.21-29-én Port Said-ba érkezett.⁴³⁶⁵

A sajtóban a következő cím jelent meg: „Az osztrákmagyar flotta egyik legismertebb hajója a Kaiserin Elisabeth cirkáló torpedóhajó immáron kiszolgált s most nyugalomba küldik. A hajó most érkezett vissza kelet-ázsiai útjáról. Ez volt utolsó útja, mert, mint egy bécsi távirat jelenti, a ma kiadott tengernagy parancs értelmében szolgálaton kívül helyezik. Parancsnokát, Beck Gyula sorhajó-kapitányt Pólába rendelték szolgálattételre.”⁴³⁶⁶ A cikk írója félreértette a táviratot. A hajót leszerelik (tartalékba kerül), de nem akarja senki sem kiszolgált hajóként szolgálaton kívül helyezni.

1900.

1900.01.03-én futott be Pola-ba.⁴³⁶⁷

1900.01.14-én leszerelték.

A hajó jobb hullámállósága végett az oldalsó billegés csökkentése végett módosították a hajógerincet. A hajó új generátort kapott.

1900.05.30-án felszerelték és beosztották a Nyári Hajórajba.

1900.07.24-én Kína vizeire indult a bokszerlázadás miatt. A lázadás a külföldiek egyre erősödő hatalma és a terjedő kereszténység ellen tört ki Kínában. A bokszeresek megöltek több mint 3000 keresztényt, és minden külföldi fejére vérdíjat tűztek ki. A lázadás leverésére Nagy-Britannia, Olaszország, Németország, Oroszország, Osztrák-Magyar Monarchia, Franciaország, Japán és az USA kötött szövetséget. Ezek a hatalmak hadihajókat és katonákat küldtek a térségbe. A konfliktust végül 1901.09.07-én zárták le a Bokszerjegyzőkönyvvel.

Parancsnoka Rudolf Graf Montecuccoli.

1900.07.29-én ért Port Said-ba. Ekkor ott volt az SMS Aspern is.⁴³⁶⁸

1900.07.30-án befutott Suez-be.

⁴³⁶¹ Neue Freie Presse, Oktober 1899-10-11

Neue Freie Presse, Oktober 1899-10-23

⁴³⁶² Neue Freie Presse, November 1899-11-09

⁴³⁶³ Neue Freie Presse, Dezember 1899-12-02

⁴³⁶⁴ Neue Freie Presse, Dezember 1899-12-14

⁴³⁶⁵ <https://docplayer.hu/40612906-Small-protected-torpedo-cruisers-sms-panther.html>

⁴³⁶⁶ Budapesti Hírlap, 19. évfolyam, 1899-12-13 / 345. szám

Pesti Hírlap, 21. évfolyam, 1899-12-13 / 345. szám

⁴³⁶⁷ Neue Freie Presse, Januar 1900-01-04

⁴³⁶⁸ Pécsi Figyelő, 28. évfolyam, 1900-07-31 / 173. szám

*A hajó 1900-ban*⁴³⁶⁹

1900.08.04-én Aden-ben volt.

1900.08.11-én ért Colombo-ba.

1900.08.20-án Szingapúr-ba érkezett pár óra erejéig.

1900.08.26-29-én Hong Kong kikötőjébe ért.

1900.09.01-05-én Woosung-ban járt.

1900.09.07-10-ig Taku-n (Kínában Dagu-erődként ismerik a Pei-Ho folyónál) tartózkodott. Itt egy különítményt tett partra, amelyet Pekingbe küldtek.

1900.09.11-én Talienwan-ban (Dalian-öböl a Liadong félszigeten) volt.

1900.09.12-13-én Tsifu (Csifu) következett.

1900.09.13-15-én Wei-hai-wei-ban járt.

1900.09.16-20-án befutott Taku-ba (Kjúsú, Japán).

Taku néven van egy kínai és egy japán megállóhely és a kettőt szét kell választani.

1900.09.28-1900.10.01-ig Nagasaki-ban volt.⁴³⁷⁰

4371

1900.10.03-05-ig Woosung-ban kötött ki.

1900.10.07-09-én Wei-hai-wei-ben volt.

1900.10.10-1900.11.01-ig Taku-ban (Japán) horgonyzott. A hajón tartózkodott báró Czikkann Móric császári és király követ.⁴³⁷²

1900.11.05-07-én felkereste Kobe kikötőjét.

1900.11.12-17-én Tsifu (Csifu)-ban járt.

1900.11.18-22-én Taku-ban (Japán) volt.

1900.11.23-1900.12.29-ig Shanhaikwan-ban (Kanheilwanba, Shanhaiguan, Kína) horgonyzott.⁴³⁷³

1900.12.30-1901.01.02-ig Wei-hai-wei látta vendégül.

⁴³⁶⁹ <https://www.flickr.com/photos/morton1905/albums/72157629878787090/with/7263654686>

⁴³⁷⁰ Pilsner Tagblatt, September 1900-09-22

⁴³⁷¹ <https://www.darabanth.com/hu/gyorsarveres/311/kategoriak~Festmeny-mutargy-papirregiseg-egyeb/Militaria~300026/1908-Az-SMS-Kaiserin-Elisabeth-osztrak-magyar-csatahajó-magyar-legendesget-abrazolo-ritka~III699723>

⁴³⁷² Pesti Napló, 51. évfolyam, 1900-10-13 / 281. szám

⁴³⁷³ Neue Freie Presse, November 1900-11-24

1901.

1901.01.04-05-én Shimonoseki-ben (Japán) volt.
1901.01.06-12-én Kobe-ban volt.
1901.01.13-15-én Udonosumi-bay-nál horgonyzott.
1901.01.15-16-án Muwara következett.
1901.01.16-18-án Mitsugohama-t (Mitsugahama, Japán) kereste fel.
1901.01.19-20-án Ibukushima (Japán) következett.
1901.01.24 – 1901.02.04-ig visszatért Nagasaki-ba.
1901.02.06-24-én Wei-hai-wei-ben (Észak-Kelet Kína) volt.⁴³⁷⁴ Ekkor a hajózást az időjárás akadályozta.
1901.02.24-27-én Tsifu (Csifu)-ban járt.
1901.02.28 – 1901.03.11-ig Tien-Tsin (Tiencsin, Kína) következett.
1901.03.12-22-ig megint Wei-hai-wei-ben (Észak-Kelet Kína) volt.
1901.03.22-23-án Tsifu (Csifu)-ban kötött ki.
1901.03.24-25-én Taliwan-ban (Dalian öböl) horgonyzott.
1901.03.26-1901.04.25-ig Taku-ban (Kína) állt meg.
1901.04.26-29-én Wei-hai-wei-ben járt.
1901.04.30-1901.05.06-ig Chemulpo-ban volt.
1901.05.08.18-án ismét Nagasakiban volt.
1901.05.20-24-én Woosung-ban kötött ki.
1901.05.27-1901.06.05-ig Hankow-ban állt meg.
1901.06.06-07-ig Kiukiang (Kína) következett.
1901.06.07-08-án Wuhu-t (Kína) kereste fel.
1901.06.08-10-ig Nanking (Kína) következett.
1901.06.13-16-ig Woosung-ban kötött ki.
1901.06.18-20-án Wei-hai-wei-ben járt.
1901.06.20-án Tsifu (Csifu)-ban kötött ki.
1901.06.21-26-án Taku-ban (Tongku, Tongoku, Kína) volt. 1901.06.26-től a Monarchia kínai kötelékének a zászlóshajója.
1901.06.27-1901.07.01-ig Shanhaikwan kikötőjét látogatta meg.
1901.07.01-13-án ismét Taku-ban (Kína) tartózkodott.⁴³⁷⁵
1901.07.14-24-én Tsifu (Csifu)-ban kötött ki.
1901.07.24-26-án Wei-hai-wei-ben járt.
1901.07.26-28-án Tsifu (Csifu)-ban volt.
1901.08.02-07-én Hong Kong-ot kereste fel.
1901.08.12-17-én befutott Szingapúrba.
1901.08.18.23-án Penang-ban (Malajzia) tartózkodott.
1901.08.24-25-ig Sabang-ban (Indonézia) állt meg.
1901.08.29 – 1901.09.09-ig Colombo-ban horgonyzott.
1901.09.18-19-én Aden kikötőjében volt.
1901.09.24-én már Suez-ben járt.
1901.09.25-26-án Port Said-ban tartózkodott.
1901.10.01-én érkezett haza Polába.⁴³⁷⁶ Vele együtt érkezett ide a Zenta és a Leopard cirkáló is.⁴³⁷⁷
Ekkor az SMS Kaiserin Elisabeth Montecuccoli gróf ellentengernagy zászlója alatt hajózott.⁴³⁷⁸

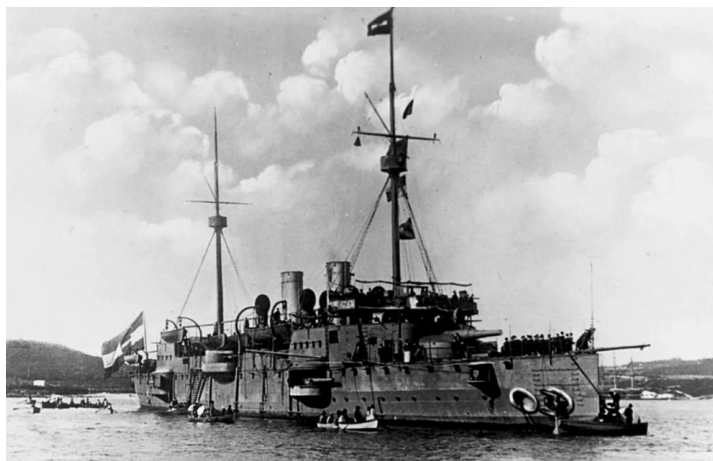
⁴³⁷⁴ Neue Freie Presse, Februar 1901-02-11

⁴³⁷⁵ Neue Freie Presse, Juli 1901-07-03

⁴³⁷⁶ <https://docplayer.hu/40612906-Small-protected-torpedo-cruisers-sms-panther.html>

⁴³⁷⁷ Prager Tagblatt, Oktober 1901-10-01

⁴³⁷⁸ Reichspost, Oktober 1901-10-03

1901 októberében Polában (Pula)⁴³⁷⁹

1901.10.03-án egy ünnepség keretében leszerelték a hajót.

„Polából jelentik : A chinai vizekről visszatért hajókról most rakják ki az általuk hozott, sokszorosán érdekes tárgyakat. Van köztük négy 80 mm. ágyú Taku déli erődjéből, továbbá két, ugyancsak 80 milliméteres Krupp-ágyú, melyeket a Peitsang erőd ellen 1900. szept. 20-án intézett ostrom alkalmával kerítettek kézre, végre egy bronz hátultöltő ágyú, melynek egészen szokatlan formája van, két méternél hosszabb, kalibere 100 mméter, érdekes díszítésekkel van ellátva s az 1624. év van rá bevésve. Különböző érdekes műtárgyakat állítólag a pólai múzeumban helyeznek el. Az említettekén kívül a „Mária Theresia“ fedélzetén még más chinai ágyúk is vannak. A „Donau“ hadihajóról több chinai zászlót és különféle rendszerű fegyvert raktak ki, köztük számos, erősen megrongált fegyvert, miket a Pejcsang erődök védelménél elesett chinaiktól szedtek el. Az „Erzsébet királyné“ hadihajón két nagyértékű bronz asztal is van, dús művészi díszítéssel.”⁴³⁸⁰

1901.10.22-én Pola kikötőjénél zátonyra futott egy olasz vitorlás. Mentésére az SMS Kaiserin Elisabeth futott ki. A hajót levontatta a zátonyról, kiszivattyúzta belőle a vizet, majd bevontatta Pola kereskedelmi kikötőjébe.

1902.

A hajó tartalékban volt.

1903.

Felmerült, hogy a hajót világszerte küldik, de végül Ausztráliába akarták küldeni kereskedelmi misszióba.⁴³⁸¹ A hajó útját később nagyban befolyásolta az orosz – japán háború.

1903.12.31-én felkészítették egy kelet-ázsiai missziós útra, és Franz Mirti parancsnoksága alatt.

1904.

1904.01.02-án kihajózott Polából.

„Egy hadihajónk misszió-útja Ausztráliába. Pólából írják: A «Kaiserin Elisabeth» czirkáló csatahajónk szombaton este elhagyta az ottani hadikikötőt, hogy tizennégy hónapig tartó misszió-útjára induljon Ausztráliába. A hadihajót azért rendelték ki Ausztrália partjaira, mert már évek óta nem járt arra hadihajónk. A czirkálón Heger osztrák kormánytanácsos is elutazott, aki azzal lett megbízva, hogy utazása közben természettani tanulmányokat végezzen és Ausztrália gazdag növényvilágából a bécsi udvari múzeum természettani osztálya számára gyűjteményt csináljon. A hadihajó útjában Ausztráliának minden nagyobb kikötője előtt meg fog állapodni. Az útiprogram szerint a hadihajó 9 hónapig fog czirkálni az ausztráliai vizeken és csak 1905. tavaszán tér hozzánk vissza. Valahányszor egy hadihajónk ilyen misszió útra indul, az osztrák kormány egy-egy kiküldöttje mindig vele megy. Ideje volna, hogy mireánk is gondolnának és legalább annyi hasznunk volna tengeri haderőnkől, hogy

⁴³⁷⁹ <https://telex.hu/eszkombajn/2024/12/28/kaiserin-elisabeth-cirkalo-osztrak-magyar-monarchia-első-világhaboru-csingtao>

⁴³⁸⁰ Pesti Hírlap, 23. évfolyam, 1901-10-08 / 278. szám

⁴³⁸¹ Neuigkeits-Welt-Blatt, Oktober 1903-10-24

tőlünk is részt venne egy kiküldött a világszerte utazásban, melyből valami tudományos hasznunk lenne.”⁴³⁸² „...Az osztrák kiküldött mellett mindenkor útra kelhetne egy magyar ember is. Múd, alkalom is van hozzá, csak gondolni kéne rá.”⁴³⁸³

1904.01.07-09-én ért Port Said-ba.

1904.01.09-én volt Szuezbén.

1904.01.15-06-án már elérte Aden-t.

1904.01.26-1904.02.01-én Colombo-ba hajózott be.

1904.02.08-17-ig Tandjongpriok,⁴³⁸⁴ (Tanjung Priok, Batavia - Jakarta, Indonézia) következett.

Itt a japán – orosz háború kitörése miatt (1904.02.08.) az eredetileg tervezett útvonalát megváltoztatták. „A «Kaiserin Elisabeth» czirkáló, útja azonban az orosz- japáni háború kitörése folytán fennakadást szenvedett, mert Batáviából a kínai vizekre rendelték állomáshajónak.”⁴³⁸⁵ A hajó a Petchili-öböl felé haladt tovább.⁴³⁸⁶ Úticél a Sárga-tenger. A hajó fedélzetén volt Dr. Heger, a Természettudományi Múzeum kormánytanácsosa is, akit tudományos kutatások végzésére és gyűjtemények gyűjtésére küldtek. Ezt most ideiglenesen fel kell függeszteni a háború zűrzavara miatt.⁴³⁸⁷ Dr. Heger kiterjedt néprajzi gyűjteménnyel tért haza.⁴³⁸⁸

1904.02.27-29-én ért Hong Kong-ba.⁴³⁸⁹

1904.03.06-07-én Tsifu (Csifu)-ban volt.

1904.03.08-12-ig Taku-t (Kína) kereste fel.

1904.03.13-1904.04.19-ig ismét Tsifu (Csifu)-ben járt.⁴³⁹⁰

1904.04.20-27-én Tsingtao-ban horgonyozott. Itt Albert porosz herceg kereste fel a hajót.⁴³⁹¹

4392

1904.04.30-1904.05.31-ig Sanghaiban kötött ki.

1904.06.02-06-ig Tsifu (Csifu)-ban volt.

1904.06.07-19-ig Taku-ban (Kína) járt.⁴³⁹³ Feladata, hogy a Monarchia pekingi nagykövetségének a rendelkezésére álljon.

1904.06.21-24-ig visszatért Tsifu (Csifu)-ba.⁴³⁹⁴

1904.06.28-1904.07.17-ig Yokohama-ban kötött ki.

⁴³⁸² Magyar Szó, 5. évfolyam, 1904-01-07 / 6. szám

⁴³⁸³ Pécsi Napló, 13. évfolyam, 1904-01-08 / 5. szám

⁴³⁸⁴ Linzer Volksblatt, Februar 1904-02-11

⁴³⁸⁵ Magyarország, 11. évfolyam, 1904-11-15 / 273. szám

⁴³⁸⁶ Das Vaterland, Februar 1904-02-19

⁴³⁸⁷ Neugkeits-Welt-Blatt, Februar 1904-02-21

⁴³⁸⁸ Neugkeits-Welt-Blatt, Oktober 1904-10-08

⁴³⁸⁹ Die Zeit, Februar 1904-02-28

⁴³⁹⁰ Arbeiter-Zeitung, März 1904-03-14

⁴³⁹¹ Czernowitzer Tagblatt, April 1904-04-22

⁴³⁹² https://www.franzferdinandsworld.com/wp-content/uploads/2013/12/SMS_Kaiserin_Elisabeth_by_Alexander_Kircher.jpg

⁴³⁹³ Neugkeits-Welt-Blatt, Juni 1904-06-18

⁴³⁹⁴ Neugkeits-Welt-Blatt, Juni 1904-06-22

"Kaiserin Elisabeth" páncélos cirkáló Yokohamába. A jelenleg Kelet-Ázsiában tartózkodó "Kaiserin Elisabeth" páncélos cirkáló elhagyta előző téli állomását Shantung kínai partvidékén (városai: Csingtau, Vejhaj), és tájékoztatás céljából Jokohamába vette az irányt. A Japánban való tartózkodás az egész július hónapra kiterjed, és a hajó parancsnokának, Franz Mirtl fregattkapitányának különösen örvendetes lehetőséget kell adnia, hogy a helyszínen tanulmányozza a japánok további háborús intézkedéseit, nevezetesen az utánpótlással, a sebesültek ellátásával és az anyagok mozgatásával kapcsolatos rendelkezéseket. A japán kikötőkben jelenleg csekély a hadihajók száma, három angol, két amerikai, egy német és egy amerikai hajót tesznek ki, amelyek különböző kikötőkben vannak elosztva, és amelyhez immár nyolcadik külföldi hajóként az Elisabeth hadihajó is hozzáadódik. Az Elisabeth cirkáló 4000 tonnás vízkiszorítású, 19 tengeri mérföld/óra sebességgel halad, két 24 centiméteres toronylöveget, hat közepes és 19 gyorstüzű ágyút, valamint két leszállóágyút szállít.⁴³⁹⁵

1904.07.17-23-ig Kobe-ban volt.

1904.07.30-1904.08.01-ig Hajiku, Bunji-sziget következett.

1904.08.03-06-ig Woosung-ban járt.

1904.08.10-24-én befutott Sanghaji-ba.⁴³⁹⁶

1904.08.24-30-án Woosung-ban volt.

1904.09.01-24-ig Tsifu (Csifu)-ban vetett horgonyt. A hajó továbbra is várja a nagykövetség rendelkezéseit.⁴³⁹⁷ További értesítésig felváltva közlekedik Sanghaj és Tsifu kikötője között, valamint érinti Taku-t is. Jelenleg ez az egyetlen osztrák-magyar hadihajó külföldön.⁴³⁹⁸

1904.09.24-29-én Tsingwangtao-ban állt meg.⁴³⁹⁹

1904.09.30-1904.10.01-én Tsifu (Csifu)-ba tért vissza. Csifu-t és a Pechili-öblöt a téli időszakban uralkodó kedvezőtlen időjárás miatt hagyta ott, és hajózott Kobe-ba.

A tervek szerint októberben Tajvan szigeténél Long Dong-nál találkoznia kellett volna az SMS Panther cirkálóval és a két cirkáló legénységcserét hajtott volna végre.⁴⁴⁰⁰

1904.10.02-14-én Woosung-ban járt.

1904.10.18-26-án befutott Kobe kikötőjébe.⁴⁴⁰¹

1904.10.27-1904.12.03-ig Yokohama-ban volt.

1904.12.07-12-ig Sanghaji-ban horgonyzott.

Hadihajó baleset. Sanghaji jelentések szerint a Kaiserin Elisabeth osztrák-magyar hadihajó az Eva német gőzhajóval ütközött, és mindkét hajó súlyos károkat szenvedett. A mai napon az esetről szóló hivatalos jelentései megérkeztek a haditengerészeti részleghez. Az illetékesek körében azonban úgy tartják, hogy a mi hadihajónk ebben az ütközésben csak kisebb sérülést szenvedhetett. A "Kaiserin Elisabeth" hadihajó ereje 8000 lóerő, vízkiszorítása 4000 tonna. Fő lövege két darab 23 cm-es (24 cm-es) ágyú. A fő lövegek tornyokban vannak, míg többi lövege 15 cm-es. a hajón van még négy torpedóvető is. A hajó utazósebessége 19 mérföld, a legénység pedig 418 fő.⁴⁴⁰² Később kiderült, hogy az Eva német gőzös nem az SMS Kaiserin Elisabeth-el ütközött, hanem az olasz Marco Polo cirkálóval.⁴⁴⁰³

1904.12.15-19-én Amoy-ban kötött ki.⁴⁴⁰⁴

1904.12.20-1905.01.17-ig Hong Kong vendégszeretét élvezte.

1905.

1905.01.17-28-ig Macao (Makaó, Dél-Kelet Kína) következett.

⁴³⁹⁵ Reichspost, Juli 1904-07-02

⁴³⁹⁶ Znaimer Tagblatt und Niederösterreichischer Grenzboten, August 1904-08-25

⁴³⁹⁷ Pester Lloyd, September (Jahrgang 51, 1904-09-18 / nr. 228)

⁴³⁹⁸ Innsbrucker Nachrichten, September 1904-09-19

⁴³⁹⁹ Neuigkeits-Welt-Blatt, September 1904-09-28

⁴⁴⁰⁰ Pilsner Tagblatt, November 1904-11-16

⁴⁴⁰¹ Die Zeit, Oktober 1904-10-19

⁴⁴⁰² Agrarzeitung, Dezember 1904-12-14

⁴⁴⁰³ Neuigkeits-Welt-Blatt, Dezember 1904-12-17

⁴⁴⁰⁴ Linzer Tages-Post, Dezember 1904-12-17

1905.01.28-1905.03.03-ig visszatért Hong Kong-ba.

„Az Erzsébet királyné hadihajó tegnap három-négy heti tartózkodásra Hongkongba érkezett. A hajón minden rendben van.”⁴⁴⁰⁵

1905.03.05-23-ig Amoy-ban horgonyzott. Itt 1905.03.18-án a kikötőben az angol Heathbank gőzös kapitánya kért segítséget a fellázadt kínai legénység ellen. A Monarchia tengerészei levették a lázadást és 12 főkolompot átadtak a brit konzulnak.

1905.03.25-1905.04.02-ig Pagoda Anchorage, Fochow következett.

1905.04.04-05-én Woosung-ban járt.

1905.04.05-20-ig Sanghaji-ban horgonyzott. Itt az amerikai Cincinnati cirkáló egyik tengerészét mentették ki a tengerből.

„Pólából jelentik, hogy a „Kaiserin Elisabeth“ cirkáló hadihajónk tegnap (1905.05.27-én) Bsinghiangból Szaigonba (Ho Si Minh város, Vietnám) érkezett.”⁴⁴⁰⁶ A cikkben megadott Bsinghiang-ot nem tudom azonosítani. Külső forrás szerint a hajó ekkor nem járt Szaigon (Saigon)-ban.

1905.05.20-21-én Woosung-ban volt.

1905.05.22-24-én Chin Kiang-ban járt.

1905.05.24-28-án Shiakwan, Nanking (Kína) következett.

1905.05.29-31-ig Kiukiang-ba futott be.

1905.06.01-04-én Hankow-ba érkezett.

1905.06.06-08-án Shiakwan, Nanking (Kína) következett ismét.

1905.06.09-17-én Woosung-ban volt.

1905.06.19-29-ig Nagasaki-ban volt.

1905.07.01-11-én Kobe-ban járt. Itt, 1905.07.06-án a kigyulladt brit Volga teherhajó oltásában vettek részt a tengerészei. Az oltás során több tengerésze összeesett a füstmérgezés miatt. A hálás britek ezüsttárgyakat küldtek a hajónak, amit később a Polai Haditengerészeti Múzeumban állítottak ki.

1905.07.12-1905.08.21-ig Yokohama-ban volt.⁴⁴⁰⁷ A háború miatt a japánok minden külföldiben kémet látnak. A külföldi tiszteket álcázott rendőrnnyomozók kísérik, például riksásnak álcázva. Tilos a kikötőkben fotózni.⁴⁴⁰⁸ 1905.08.18-án itt ünnepelték meg a császár születésnapját egy fogadás keretében.⁴⁴⁰⁹

1905.08.22-23-án Kobe-t kereste fel.

1905.08.27-1905.09.03-ig Tsingtao (Csingtao)-ban volt.⁴⁴¹⁰

1905.09.04-06-án Wei-hai-wei-ben járt.

1905.09.06-07-én és 1905.09.07-15-én Tsifu (Csifu)-ban vetett horgonyt.

1905.09.16-24-én Tien-Tsin (Tiencsin), Taku (Kína) következett.

1905.09.24-25-én Tsifu (Csifu)-ban járt.

1905.09.27-1905.10.03-ig Woosung-ban kötött ki.

1905.10.07-11-ig Hong Kong-ban volt.

1905.10.18-25-én Szingapúr-ban járt. Itt találkozott az SMS Kaiserin Franz Josef I. cirkálóval.

1905.11.01-07-ig Colombo-ba futott be.

1905.11.16-18-án Aden-t kereste fel.

1905.11.24-én már Szuezben volt.

1905.11.25-30-án Port Said-ban kötött ki.

1905.12.06-án befutott Pola-ba.⁴⁴¹¹

1905.12.14-én leszerelték.⁴⁴¹²

⁴⁴⁰⁵ Pesti Hírlap, 27. évfolyam, 1905-01-30 / 31. szám

⁴⁴⁰⁶ Pécsi Napló, 14. évfolyam, 1905-05-28 / 123. szám

⁴⁴⁰⁷ Grazer Tagblatt, Juli 1905-07-20

⁴⁴⁰⁸ Neues Wiener Journal, August 1905-08-17

⁴⁴⁰⁹ Neuigkeits-Welt-Blatt, September 1905-09-20

⁴⁴¹⁰ Grazer Tagblatt, August 1905-08-27

⁴⁴¹¹ Linzer Tages-Post, Dezember 1905-12-07

⁴⁴¹² <https://docplayer.hu/40612906-Small-protected-torpedo-cruisers-sms-panther.html>

1906.

1906 januárja és júliusa között felújították a hajót és módosították a fegyverzetét. A 24 cm-es lövegeit 15 cm-es L/40-es löveggel váltották fel. Egy 15 cm-es lövegét áthelyezték az ütegfedélzetről a felső fedélzetre. Két 4,7 cm-es és hat 4,7 cm-es gyorstüzelő löveg került az ütegfedélzetre.

1906.02.27-én Polában az SMS Kaiserin Elisabeth egy tengerésze 14 m magasról lezuhant és meghalt.⁴⁴¹³

1906.05.14-én a Dalmát-tengerparthoz vitte a Tengerészeti Akadémia elsőseit tengeri tanulmányútra.⁴⁴¹⁴

1906.06.10-án felszerelték a hajót.

1906.07.14-én kiképző útra hajózott tiszti kadéttal a Földközi-tengerre.

1906.07.17-19-én érkezett Korfura.⁴⁴¹⁵

1906.07.20-22-én Kafelonía-ban volt.

1906.07.25-26-án Syra következett.⁴⁴¹⁶

1906.07.28-1906.08.01-ig Szmírnában járt.

1906.08.01-05-én Számosz-on volt.

1906.07.09-én Szantorini-szigetét kereste fel.

1906.07.09-10-én Katakolon következett.

1906.08.10-én az Elisabeth hadihajó két napra Patras-ba (Pátra, Görögország) érkezett.⁴⁴¹⁷ Patras-t 12-én hagyta el.

1906.08.14-én futott be Teodo-ba.

1906.08.16-1906.09.19-ig a Nyári Hajjóraja tagja.

1906.09.19-én futott be Polába. Polában felújították a gőzgépeit és meghosszabbították a kéményeit.⁴⁴¹⁸ (Egy újságcikk 1906.09.22-én a hajót tévesen Nagaszaki kikötőjében vélte felfedezni.⁴⁴¹⁹)

1907.

1907.06.05-én felszerelték a cirkálót.

1907.06.16-án kifutott Polából.

1907.06.17-21 között a Tengerészeti Tiszti Iskola második és harmadik osztályos kadétjait vette a fedélzetre, hogy őket a Földközi-tengerre vigye.

1907.06.24-26-án járt Zante-nél (Zákinthosz).

1907.06.29-1907.07.04 között volt Alexandriában.

1907.07.07-10-én Milo-ban (Milosz) volt.⁴⁴²⁰

1907.07.11-17-én Korinthosz-t kereste fel.⁴⁴²¹

1907.07.19-én járt Korfun. (A sajtó szerint már 16-án Korfun volt.⁴⁴²²)

⁴⁴¹³ Kärntner Zeitung, Februar 1906-02-28

⁴⁴¹⁴ Pester Lloyd, Juni Jahrgang 53, 1906-06-16 / 149. szám

⁴⁴¹⁵ Agrarzeitung, Juli 1906-07-19

⁴⁴¹⁶ Neuigkeits-Welt-Blatt, Juli 1906-07-27

⁴⁴¹⁷ Pesti Hírlap, 28. évfolyam, 1906-08-11 / 220. szám

⁴⁴¹⁸ <https://docplayer.hu/40612906-Small-protected-torpedo-cruisers-sms-panther.html>

⁴⁴¹⁹ Reichspost, September 1906-09-22

⁴⁴²⁰ Az Újság, 5. évfolyam, 1907-07-09 / 162. szám

⁴⁴²¹ Pesti Hírlap, 29. évfolyam, 1907-07-13 / 166. szám

⁴⁴²² Pesti Hírlap, 29. évfolyam, 1907-07-17 / 169. szám

A hajó 1907-ben⁴⁴²³

1907.07.20-án befutott Teodo-ba.

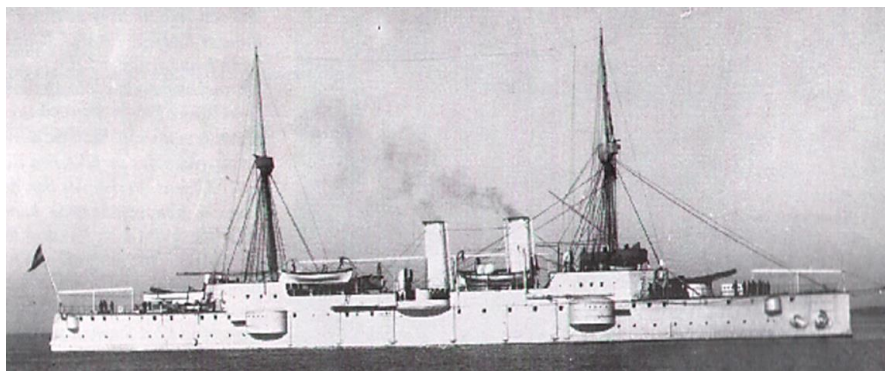
1907.07.20-1907.08.18-ig a Nyári Hajóraj tagja.

1907.08.21-én leszerelték. Felújították a hajó belső burkolatát és kialakítottak egy betegszobát.

1908.

1908.06.15-én felszerelték.

1908.06.16-án kifutott Polából.

1908.06.17-21-én Fiumében a Tengerészeti Tiszti Iskola másod és harmad éves kadétjait vette a fedélzetére.

1908.06.25-30-án volt Szmirnában.

1908.07.02-06-án ért Syra-ba.

„Távirati értesítés szerint az »Erzsébet királyné« hadihajó e hó 2-án négy napi tartózkodásra Lyrába érkezett. A hajón minden rendben van.”⁴⁴²⁵

1908.07.07-10-ig Nauplia következett.

1908.07.12-13-án Kalamata-ban (Görögország) kötött ki.

1908.07.13-16-án Laucardia vizein volt.

1908.07.18-án visszaérkezett Polába.

1908.08.31-én elhagyta Polát és Kelet-Ázsiába indult, Max Herzberg parancsnoksága alatt.

1908.09.05-08-án ért Port Said-ba.

1908.09.12-13-án már Aden-ben járt.

1908.09.22-27-én érkezett Kolombo-ba.

1908.10.03-04-én volt Szingapúr-ban.

1908.10.10-11-án járt Hong-Kong-ban.

1908.10.18-19-én futott be Sanghai-ba.

⁴⁴²³ <https://ezustgaleria.axioart.com/tetel/1907-sms-kaiserin-elisabeth-az-osztrak-magyar-haditengeresze-b66b7504>

⁴⁴²⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/SMS_Kaiserin_Elisabeth#/media/F%C3%A1jl:SMS_Kaiserin_Elisabeth.jpg

⁴⁴²⁵ Az Ujság, 1908. július/1, 6. évfolyam, 1908-07-04 / 160. szám

„Távirati értesítés szerint az Erzsébet királyné hadihajó ma Sanghaiba érkezett. Holnap reggel Chingwangtanba indul. A hajón minden jól van.”⁴⁴²⁶

1908.10.21-30-án Tsingwangtao-ban horgonyozott. Itt találkozott az SMS Leopard cirkálóval és átadta a számára hozott küldeményt, valamint átvette tőle a távol-keleti vizek állomáshajójának szerepét. A hajó kapitánya rövid időre Peking-be utazott.

1908.10.31-1908.11.05-ig Dairen/Dalny-t kereste fel.⁴⁴²⁷

1908.11.05-19-ig Tsifu (Csifu)-ban volt.

1908.11.20-23-án Kyan Shan, Tsingtao-ban járt.

1908.11.25-27-én Woosung-ban horgonyozott.

1908.11.27-1909.01.19-ig Sanghai vendégszeretét élvezte.

1909.

1909.01.20-27-én Nanking-ban (Kína) volt.

1909.01.28-1909.02.02-ig Chin kiang következett.

1909.02.06-09-én Fochow-ban (Pagoda Anchorage) járt.

„Távirati értesítés szerint, az Erzsébet királyné hadihajó e hó 6-án öt napi tartózkodásra Boochovba érkezett.”⁴⁴²⁸

1909.02.10-11-én Amoy-ba érkezett.

„Távirati értesítés szerint az Erzsébet királyné hadihajó f. hó 10-én Amoyba érkezett. A hajón minden rendben van.”⁴⁴²⁹

1909.02.12-1909.03.05-ig Hong Kong-ban horgonyozott.

1909.03.07-09-én Swatow-ban (Kína) volt.

1909.03.13-1909.04.21-ig Sanghai-t kereste fel.

A hajó 1909.03.22-én kihajózott Sanghai-ból Ningpo felé, de útközben elgázolt egy kínai sanpangot. Wusung-ban a cirkáló parancsnoka, Herzberg fregattkapitány úgy döntött, hogy ott marad az éjszaka folyamán a sűrű köd miatt. Az éjszaka folyamán a horgonylánc elszakadt, ezért egy másik horgonyt kellett kivetni. A hajó a ködben a Jangce torkolatához közeledett, amikor ismét lehorgonyozott, de ez a horgony is elszakadt. A parancsnok ennek a második horgonynak a megkeresésére embereket küldött ki.⁴⁴³⁰

Öt tengerész vízbe fulladt. Sajnálatos baleset történt „Kaiserin Elisabeth” páncélos cirkálónkkal a kelet-ázsiai vizeken. Amikor a hajó megpróbált lehorgonyozni Wurungnál (Burung) a Jangce torkolatánál, a horgonyláncok eltörtek egy viharban, és a kapitány megparancsolta a tengerészeknek, hogy halásszák ki a horgonyt egy csónak segítségével. A csónakba 10 matróz indult el. A szóban forgó csónak felborult egy hullám miatt a cirkáló közelében, öt tengerész megfulladt, a többieknek sikerült megmenteni magukat.⁴⁴³¹ A horgony nélküli hajó a viharban nagy veszélyben volt, ezért a parancsnok a hajót az iszapos parton partra futtatta. A hajó másnapig partra futva volt, majd visszajutva a Jangce-ra, visszahajózott Sanghai-ba egy alapos vizsgálat erejéig.

⁴⁴²⁶ Az Ujság, 1908. október/2, 6. évfolyam, 1908-10-20 / 251. szám

⁴⁴²⁷ Pesti Hírlap, 30. évfolyam, 1908-11-01 / 262. szám

⁴⁴²⁸ Az Ujság, 1909. február/1, 7. évfolyam, 1909-02-09 / 33. szám

⁴⁴²⁹ Pesti Hírlap, 31. évfolyam, 1909-02-11 / 35. szám

⁴⁴³⁰ Neues Wiener Journal, April 1909-04-14

⁴⁴³¹ Kärntner Zeitung, April 1909-04-17

Deutschösterreichische Tages-Zeitung, April 1909-04-14

Pilsner Tagblatt, April 1909-04-16

Kínai sanpang hajó⁴⁴³²

1909.04.22-1909.05.23-án Tsingtao-ban állt meg egy hónapra.⁴⁴³³ Itt a parancsnokságot Parancsnokságát Oskar Hansa vette át.

1909.05.25-1909.06.01-én ismét Sanghai-ban volt.

1909.06.03-10-én Nagasaki-ba érkezett.⁴⁴³⁴

„Bécsből jelentik, hogy távirati értesítés szerint az Erzsébet királyné hadihajó Sanghaiból Nagaszakiba elindult. A hajón minden rendben van.”⁴⁴³⁵

1909.06.12-15-én Ibushima-ban járt.

1909.06.16-23-án Kobe-ban horgonyzott.

1909.06.25-1909.07.15-én Yokohama-ban állomásozott.

1909.07.17-20-án Agionohama következett.

„Távirati értesítés szerint az Erzsébet hadihajó e hó 17-én Oginohamába (Japán) érkezett. A hajón minden rendben van.”⁴⁴³⁶

1909.07.21-1909.08.02-ig Hakodate-ben kötött ki.

Fegyverzete ekkor 2 db hosszú és 6 db rövid csövű 15 centiméteres löveg, valamint 16 db 47 mm-es gyorstüzelő löveggel van felfegyverkezve.⁴⁴³⁷

1909.08.03-06-án Megubo-ban volt.

„Távirati jelentés szerint az Erzsébet hadihajó három napi tartózkodásra Malakóba érkezett. A hajón minden rendben van.”⁴⁴³⁸ Malako talán Megubo-val azonos.

1909.08.08-13-án Yokkaichi-be futott be.

1909.08.14-20-án visszatért Kobe-ba.

⁴⁴³² <https://www.dreamstime.com/photos-images/sanpang.html>

⁴⁴³³ Pesti Hírlap, 31. évfolyam, 1909-04-22 / 95. szám

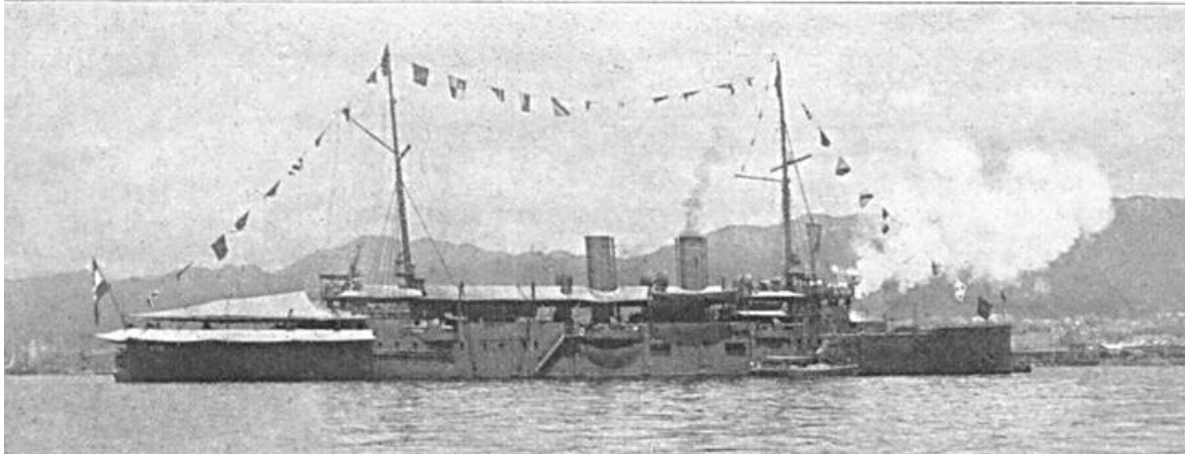
⁴⁴³⁴ Az Ujság, 1909. június/1, 7. évfolyam, 1909-06-04 / 131. szám

⁴⁴³⁵ Magyarország, 16. évfolyam, 1909-06-03 / 130. szám

⁴⁴³⁶ Az Ujság, 1909. július/2, 7. évfolyam, 1909-07-20 / 170. szám

⁴⁴³⁷ Reichspost, Juli 1909-07-22

⁴⁴³⁸ Az Ujság, 1909. augusztus/1, 7. évfolyam, 1909-08-04 / 183. szám

1909.08.08-án Kobe kikötőjében⁴⁴³⁹

„Távirati értesítés szerint az Erzsebet királyné hadihajó f. hó 14-én Kobeba érkezett, hol 14 napig fog tartózkodni. A hajón minden rendben van.”⁴⁴⁴⁰

1909.08.21-26-ig Shimonoseki következett.

„Távirati értesítés szerint az Erzsebet királyné hadihajó augusztus 21-én öt napi tartózkodásra Simonosekiba”⁴⁴⁴¹ érkezett.

„A „Kaiserin Elisabeth” páncélos cirkáló a legrégebbi szolgálatban lévő hajónk. 1890-ben épült, 4000 tonnás, 8 darab 15 centiméteres lövedék, valamint kis tüzérség és 16 darab 47 centiméteres ágyú és 1 mitrailleur található benne. A hajó legénysége 429 fő.”⁴⁴⁴²

1909.08.23-1909.09.03-ig Chemulpo-t kereste fel.

„Az Erzsebet királyné hadihajó e hó 28-án Csemulpóba érkezett. A hajókon minden rendben van.”⁴⁴⁴³

1909.09.05-13-ig Tsingwangtao-ban volt.

1909.09.13-15-én Tsifu (Csifu)-ban járt.

„Távirati értesítés szerint az Erzsebet királyné hadihajó két napi tartózkodásra Chesióba érkezett. A hajón minden rendben van.”⁴⁴⁴⁴

1909.09.17-19-én Woosung-ba (Sanghai része) futott be.

„Távirati értesítés szerint az Erzsebet királyné hadihajó e hó 11-én két napi tartózkodásra Voozungba érkezett. A hajón minden rendben van.”⁴⁴⁴⁵

1909.09.20-21-én Chin kiang, Jangce vizein volt.⁴⁴⁴⁶

1909.09.24-25-én Kiukiang következett.

1909.09.26-30-ig Hankow-ban (Hankov, Jangce) volt.⁴⁴⁴⁷

1909.10.02-03-án Wuhu-ba (Jangce) érkezett.⁴⁴⁴⁸

1909.10.05-10-ig ismét Sanghai-ban kötött ki.

1909.10.14-30-ig befutott Hong Kong-ba.⁴⁴⁴⁹

1909.10.30-án Wenchow-ban (Vencsou, Kína) járt.

1909.11.07-10-ig Nagasaki-ban volt.

1909.11.13-20-ig Yokohama következett⁴⁴⁵⁰. Innét a Monarchia nagykövete Szamba utazott.

1909.11.26-1909.12.01-ig Hong Kong-ba tért vissza.⁴⁴⁵¹

⁴⁴³⁹ Österreichische Illustrierte Zeitung, Juli-Dezember 1909-10-24

⁴⁴⁴⁰ Az Ujság, 1909. augusztus/1, 7. évfolyam, 1909-08-15 / 193. szám

⁴⁴⁴¹ Az Ujság, 1909. augusztus/2, 7. évfolyam, 1909-08-24 / 199. szám

⁴⁴⁴² Reichspost, August 1914-08-25

⁴⁴⁴³ Az Ujság, 1909. augusztus/2, 7. évfolyam, 1909-08-31 / 205. szám

⁴⁴⁴⁴ Pesti Hírlap, 31. évfolyam, 1909-09-12 / 216. szám

⁴⁴⁴⁵ Pesti Hírlap, 31. évfolyam, 1909-09-18 / 221. szám

⁴⁴⁴⁶ Pesti Hírlap, 31. évfolyam, 1909-09-21 / 223. szám

⁴⁴⁴⁷ Pesti Hírlap, 31. évfolyam, 1909-09-28 / 229. szám

⁴⁴⁴⁸ Az Ujság, 1909. október/1, 7. évfolyam, 1909-10-03 / 234. szám

⁴⁴⁴⁹ Pesti Hírlap, 31. évfolyam, 1909-10-16 / 245. szám

⁴⁴⁵⁰ Az Ujság, 1909. november/1, 7. évfolyam, 1909-11-14 / 270. szám

⁴⁴⁵¹ Pesti Hírlap, 31. évfolyam, 1909-11-27 / 281. szám

1909.12.07-15-ig Bangkok (Thaiföld) következett.

1909.12.17-24-ig Saigon⁴⁴⁵² (Vietnám) volt az úticélja.

1909.12.29-1910.01.11-ig Hong Kong-ban volt.⁴⁴⁵³ Itt a nagykövét elhagyta a hajót és postagőzössel Japánba utazott. Elutazása előtt az angol temetőben megkoszorúzta Kramsky osztrák tanácsos sírját.⁴⁴⁵⁴

1909-ben a hajó egyszer zátonyra futott, és 6 embere veszett oda.⁴⁴⁵⁵

„Távirati jelentés szerint az Erzsébet királyné hadihajó ma Hongkongból elindult Batáviába. A hajón minden rendben van.”⁴⁴⁵⁶

„Bécsből jelentik: Az osztrák-magyar haditengerészet «Kaiserin Elisabeth» czirkálója, amely most a hongkongi kikötőben van mint keletázsiai állomáshajó, a legközelebb körútra indul a Szurda-tengerre, hogy a németalföldi gyarmatok néhány kikötőjét, elsősorban Batáriét, rövid idérésre felkeresse. Ez a különleges kiküldetés összefüggésben áll a kereskedelmi kormány kezdeményezte akcióival, amely a tengerentúli németalföldi gyarmatokkal élénkebb összeköttetést céloz. A czirkítóhajó távollétében a keleti kínai vizeken a «Panther, cziriál-5 lesz állomáshajó. A «Kaiserin Elisabeth; parancsnoka Hansa Oszkár fregattkapitány.”⁴⁴⁵⁷

1910.

1910.01.19-1910.02.08-ig Tandjongpriok (Tandjong-prick), Batavia következett.⁴⁴⁵⁸

A cirkáló holland vizekre való küldése a kereskedelmi miniszter által kezdeményezett lépésekhez kapcsolódik, aminek célja Ausztria és Holland Kelet-India között a közvetlen kereskedelmi kapcsolatok kialakítására.⁴⁴⁵⁹

1910.02.11-18-án Surubaya-ban (Surabaja, Indonézia) járt.

1910.02.20-22-én Makassar-ban (Indonézia) kötött ki.

⁴⁴⁵² Az Újság, 1909. december/2, 7. évfolyam, 1909-12-19 / 300. szám

⁴⁴⁵³ Az Újság, 1909. december/2, 7. évfolyam, 1909-12-19 / 300. szám

⁴⁴⁵⁴ Neugigkeits-Welt-Blatt, März 1910-03-09

⁴⁴⁵⁵ <https://docplayer.hu/40612906-Small-protected-torpedo-cruisers-sms-panther.html>

⁴⁴⁵⁶ Az Újság, 1910. január/1, 8. évfolyam, 1910-01-12 / 9. szám

⁴⁴⁵⁷ Magyarország, 17. évfolyam, 1910-01-26 / 21. szám

⁴⁴⁵⁸ Az Újság, 1910. január/2, 8. évfolyam, 1910-01-20 / 16. szám

⁴⁴⁵⁹ Neues Wiener Journal, Januar 1910-01-12

Képek a hajóról 1910-ből⁴⁴⁶⁰

1910.02.28-1910.03.04-ig Manila-ban (Fülöp-szigetek) kötött ki.⁴⁴⁶¹

1910.03.07-11-ig Swatow-ban (Santou, Kína) járt.

1910.03.12-17-ig Amoy-ban volt.⁴⁴⁶²

„Távirati értesítés szerint az Erzsébet hadihajó e hó 4-én (1910.04.04) tíz napi tartózkodásra Chinvangtauba érkezett. A hajón minden rendben van.”⁴⁴⁶³

1910.03.20-1910.04.28-ig Sanghaj-ba futott be. (Az sajtó szerint 1910.04.20-30-ig volt Sanghaiban.⁴⁴⁶⁴)

1910.04.09-én a tisztek egy nagyszabású bálon vettek részt.⁴⁴⁶⁵

1910.04.30-1910.05.08-ig Nagasaki-t kereste fel.

1910.05.10-13-ig Kagoshima-ban állt meg.

1910.05.10-18-án Mitsuhara kikötőjében volt.

1910.05.21-én Itsukushima vizein járt.

1910.05.21-24-én Itosaki (Hirosima közelében) következett.

1910.05.25-28-ig Takamatsu következett.

1910.05.28-1910.06.09-ig Kobe vizeit kereste fel.

1910.06.10-15-ig Toba-t (Tobe, Japán) látogatta meg.

1910.06.16-1910.07.07-ig Yokohama kikötőjét kereste fel.⁴⁴⁶⁶

1910.07.08-10-ig Oginohan-ban járt.

1910.07.12-26. Hakodate-ben tűnt fel.⁴⁴⁶⁷

1910.07.29 -1910.08.13-ig Tsuruga-ban volt.⁴⁴⁶⁸

1910.08.13-16-án Myatsu következett.

1910.08.16-19-ig Hokisakai-ban járt.⁴⁴⁶⁹

1910.08.21-22-között Fusan-t kereste fel, ahol segítséget nyújtott a Samarang zátonyra felült HMS Bedford angol páncélos cirkálónak.

1910.08.25-30-án áthajózott Port Arthur-ba, ahol a japánok a teljes személyzetnek bemutatták a csatateret és a Múzeumot.

1910.08.31 – 1910.09.09-én Csifu-ba futott be.

1910.09.12-18-között Sanghaj-t kereste fel. Itt találkoztak az SMS Panther cirkálóval.

„Távirati jelentés szerint az Erzsébet királyné hadihajó hat napos tartózkodásra Sanghajba érkezett. A hajón minden rendben van.”⁴⁴⁷⁰

1910.09.23-27-én ismét Hongkong-ot látogatta meg.

1910.10.03-08-án Szingapúr-ban volt, ahol az SMS Kaiser Franz Joseph I. cirkálóval találkoztak.

1910.10.15-18-án a hazafelé tartó úton befutott Colombo-ba.

1910.10.29-30-én már Aden-ben járt.

1910.11.05-06-án viszont látta Suez-t.

⁴⁴⁶⁰ <https://www.flickr.com/photos/morton1905/albums/72157629878787090/with/7263654686>

⁴⁴⁶¹ Az Ujság, 8. évfolyam, 1910-03-01 / 50. szám

⁴⁴⁶² Pesti Hírlap, 32. évfolyam, 1910-03-13 / 61. szám

⁴⁴⁶³ Az Ujság, 1910. április/1, 8. évfolyam, 1910-04-06 / 81. szám

⁴⁴⁶⁴ Az Ujság, 1910. április/2, 8. évfolyam, 1910-04-20 / 93. szám

⁴⁴⁶⁵ Pester Lloyd, April Jahrgang 57, 1910-04-26 / nr. 98

⁴⁴⁶⁶ Pesti Hírlap, 32. évfolyam, 1910-06-17 / 144. szám

⁴⁴⁶⁷ Az Ujság, 1910. július/1, 8. évfolyam, 1910-07-14 / 166. szám

⁴⁴⁶⁸ Az Ujság, 1910. július/2, 8. évfolyam, 1910-07-31 / 181. szám

⁴⁴⁶⁹ Az Ujság, 1910. augusztus/2, 8. évfolyam, 1910-08-18 / 196. szám

⁴⁴⁷⁰ Az Ujság, 1910. szeptember/1, 8. évfolyam, 1910-09-14 / 218. szám

1910.11.07-10-ig Port Said-ban volt.⁴⁴⁷¹

1910.11.15-én megérkezett Polába.

A hajó ezen bevetése alatt 23 000 tengeri mérföldet tett meg, mindössze egyetlen balesettel, ami a viharos tenger miatt következett be.⁴⁴⁷²

1910.11.18-án leszerelték.⁴⁴⁷³

1911.

1911 áprilisában a tartalék század része.⁴⁴⁷⁴

1911.06.15-én felszerelték a cirkálót.

„Tengerész hadapródok esküje. Fiuméből jelentik: A tengerészeti akadémia végzett hallgatói most tették le ünnepélyes esküjüket az „Erzsébet“ hadihajón gróf Montecuccoli tengernagy jelenlétében. Az idén huszonöt hallgatót neveztek tengerészhadapróddá. A most kinevezett hadapródok augusztus 18-áig szabadságra mennek s augusztus 19-én állattak szolgálatba. Az akadémia első három évfolyamának növendékei tegnap az „Erzsébet“ és a „Zára“ hajókra szálltak, hogy évenként szokásos nyolcheti tengeri gyakorlatokat megkezdjék. A két hajó e hó 24-én résztvesz a „Viribus Unitis“ csatahajó trieszti vízrebocsátásán s azután az Adriára és Levantéba mennek.”⁴⁴⁷⁵

1911.06.25-én kiképzőútra futott ki Triesztből, a 2. és 3. évfolyamos tisztinövendékekkel.

1911.06.30 – 1911.07.06-ig Alexandria-ban volt.⁴⁴⁷⁶

1911.07.07-11-ig Bejrut-ot kereste fel.

1911.07.13-15- Rodosz-nál horgonyzott.⁴⁴⁷⁷

1911.07.16-17-én Szantorini vulkánikus szigetét látogatta meg.⁴⁴⁷⁸

1911.07.18-24-én Delos-nál és Pireusz-nál vetett horgonyt.⁴⁴⁷⁹

1911.07.25-28-án Argostoli, Kefalónia következett. Innét Theodo felé megy tovább.⁴⁴⁸⁰

1911.07.29-én befutott Sebenicoba.

1911.08.17-én visszaérkezett Fiume-be, ahol a növendékek kihajóztak.

1911.07.15. – 1911.08.18. között a Nyári Hajóraj kötelékéhez tartozott.

„Fiuméből jelentik: Az Abbáziában időzött hajóraj ma reggel Pólába indult. A flottából a Kaiserin Elisabeth cirkáló és a Zára iskolahajó kiváltak, hogy a haditengerészeti akadémia növendékeit nyári tanulmányútajukról hazahozzák Fiuméba.”⁴⁴⁸¹

A hajót első tartalékba helyezték.⁴⁴⁸²

1911.08.20-án Polában leszerelték. Átalakítási munkákat végeztek rajta, kicserélték a fedélzet deszkázatát és a belső terek linóleum borításának részeit. A főgépein nagyjavítást hajtottak végre.⁴⁴⁸³

1912.

1912.06.05-én felszerelték.

1912.06.21-én kiképzőútra futott ki Fiuméből a Haditengerész Tiszti Iskola 2. és 3. évfolyamos növendékeivel.

1912.06.27. – 1912.07.01-én Algier-ben volt.⁴⁴⁸⁴

⁴⁴⁷¹ Die Zeit, November 1910-11-09

⁴⁴⁷² Neuigkeits-Welt-Blatt, November 1910-11-19

⁴⁴⁷³ <https://docplayer.hu/40612906-Small-protected-torpedo-cruisers-sms-panther.html>

<https://kriegsmarine.hu/hk/va00702.html>

⁴⁴⁷⁴ Die Zeit, April 1911-04-13

⁴⁴⁷⁵ Pesti Hírlap, 33. évfolyam, 1911-06-22 / 146. szám

⁴⁴⁷⁶ Neuigkeits-Welt-Blatt, Mai 1911-05-11

⁴⁴⁷⁷ Az Újság, 9. évfolyam, 1911-07-16 / 167. szám

⁴⁴⁷⁸ Az Újság, 9. évfolyam, 1911-07-18 / 168. szám

⁴⁴⁷⁹ Az Újság, 9. évfolyam, 1911-07-20 / 170. szám

⁴⁴⁸⁰ Pesti Napló, 62. évfolyam, 1911-07-27 / 176. szám

⁴⁴⁸¹ Budapesti Hírlap, 31. évfolyam, 1911-08-20 / 197. szám

⁴⁴⁸² Das Vaterland, August 1911-08-10

⁴⁴⁸³ <https://docplayer.hu/40612906-Small-protected-torpedo-cruisers-sms-panther.html>

⁴⁴⁸⁴ Pesti Napló, 63. évfolyam, 1912-06-29 / 153. szám

1912.07.02-án Palma de Mallorca-ban állt meg. A tisztikar látogatást tett Ludwig Salvator főhercegnél. „Távirati jelentés szerint az Erzsébet királyné hadihajó 2-án négy napi tartózkodásra Pálmába érkezett. A hajón minden rendben van.”⁴⁴⁸⁵

1912.07.07-én befutott Barcelonába.

1912.07.17-18-án Villafranca-ban (Villefranche) vetett horgonyt.⁴⁴⁸⁶ A sajtó szerint ide már 14/15-én befutott a hajó.⁴⁴⁸⁷

1912.07.18-án érintette Ajacciot. (A sajtó szerint 17-én volt ott.)⁴⁴⁸⁸

1912.07.25-én befutott Teodóba. Csatlakozott a Nyári Hajóraj-hoz, majd Fiumébe hajózott.

1912.08.15-én Polában leszerelték.

1912.12.05-én felszerelték és beosztották a 2. Cirkáló Divízióba.

1912.12.08-án befutott Spalatoba.⁴⁴⁸⁹ Spalato kiemelkedő fontosságú lesz a jövőben osztrák kereskedelmi kikötőként, mivel nemcsak az új boszniai vasutak végállomása lesz, hanem valószínűleg Szerbia által kívánt adriai kikötővé is válik (természetesen osztrák birtokban maradván).⁴⁴⁹⁰

1913.

1913.02.17-én az SMS Kaiserin und Königin Maria Theresia cirkáló társaságában kifutott Polából és levantei vizekre indult.

„Mint a Milit. Rundschau jelenti, a Mária Terézia és a Kaiserin Elisabeth cirkálók Szmirnába indultak. Innen az Elisabeth, mint második állomáshajó, Konstantinápolyba megy, a Mária Terézia pedig az osztrák és magyar érdekek megvédésére az Idegei tengeren marad s itt fog cirkálni.”⁴⁴⁹¹

1913.02.21-23-án volt Szmirna-ba érkezett a két hajó.⁴⁴⁹²

1913.02.21-én kapott engedélyt arra, hogy áthajózzhat a Dardanellákon.⁴⁴⁹³

1913.02.24. – 1913.06.15-között Konstantinápoly-t kereste fel.⁴⁴⁹⁴ Itt diplomáciai állomáshajóként szolgált.

1913.06.20-án visszaérkezett Polába.

1913.06.26-án leszerelték.

A "Kaiser Karl VI" páncélos cirkáló, a "Kaiserin Elisabeth" és a "Zenta" könnyűcirkálók, valamint hat torpedónaszád leszerelésével és az első tartalékba való áthelyezésével körülbelül 1700 embert szabadítanak fel. Közülük a tartalékosokat szabadságra mehetnek, és ezeknek a hajóknak az aktív személyzetét, kivéve, egy kis töredéküket akik maradnak a leszerelt hajókon őrszemélyzetnek, a gyakorló és a tartalékos kötelékbe, valamint a kiképzőhajók legénysége között osztják szét. Ez a megoldás felszabadítja a hajókon tartózkodó tartalékosokat is, és lehetővé teszi leszerelésüket.⁴⁴⁹⁵

1913.08.17-én ismét felszerelték.

1913.08.19-én Richard Makowitz (Makovicz Richárd) fregattkapitány parancsnoksága alatt kifutott Polából Kelet-Ázsia felé.⁴⁴⁹⁶

1913.08.25-26-án volt Port Said-ban.

1913.08.27-én menetrend szerint Suez következett.

1913.09.01-02-án már a Vörös-tenger kijáratánál, Aden-ben volt.

1913.09.11-15-én a szokott útvonalon Colombo következett.

1913.09.22-23-án Szingapúr-ban vetett horgonyt.

1913.09.30. -1913.10.02-ig Hongkong-ot kereste fel.

⁴⁴⁸⁵ Az Ujság, 1912. július/1, 10. évfolyam, 1912-07-04 / 157. szám

⁴⁴⁸⁶ Az Ujság, 1912. július/2, 10. évfolyam, 1912-07-16 / 167. szám

⁴⁴⁸⁷ Neues Wiener Journal, Juli 1912-07-16

Pester Lloyd, Juli Jahrgang 59, 1912-07-14 / nr. 165

⁴⁴⁸⁸ Wiener Allgemeine Zeitung, Juli 1912-07-17

⁴⁴⁸⁹ <https://docplayer.hu/40612906-Small-protected-torpedo-cruisers-sms-panther.html>

⁴⁴⁹⁰ Neugkeits-Welt-Blatt, Dezember 1912-12-24

⁴⁴⁹¹ Pesti Hírlap, 35. évfolyam, 1913-02-20 / 44. szám

⁴⁴⁹² Az Ujság, 11. évfolyam, 1913-02-23 / 47. szám

⁴⁴⁹³ Arbeiterwille - Neue Zeit, Februar 1913-02-22

⁴⁴⁹⁴ Grazer Tagblatt, Februar 1913-02-26

⁴⁴⁹⁵ Die Zeit, Juni 1913-06-09

⁴⁴⁹⁶ Az Ujság, 1913. július/2, 11. évfolyam, 1913-07-29 / 179. szám

1913.10.08-09-én Csifu-ban állt meg.

1913.10.10-16-án Csingwangtao (Kingwangtau) következett. Ekkor itt volt az SMS Kaiserin Franz Ferdinand I. is.⁴⁴⁹⁷

1913.10.18. – 1913.11.01-én futott be Csifu-ba (Chefoo).⁴⁴⁹⁸

1913.11.04. – 1913.12.15-ig Nagaszaki-ban kötött ki. Itt, kívülről átfestették a hajót.⁴⁴⁹⁹

1913.12.17. – 1914.01.21-ig Sanghaj fogadta be. Útközben egy tájfun elől menekülve a főgépek legmagasabb teljesítményével hajóztak.⁴⁵⁰⁰ Ebből adódóan megsérültek a kazánok, mely sérüléseket csak részben tudták kijavítani. Később, ebből adódhatott, hogy 1914-ben nem tudták besorozni a német kelet-ázsiai flottába. Így nem lehetett ott a németek angolok feletti 1914.11.01-i coroneli tengeri diadalánál, de az 1914.12.08-i falklandi katasztrófális vereséget is elkerülte.

1914.

1914.01.23-31-ig Pagoda Horgonyzóhely, Fucus-nál horgonyzott.

1914.02.01-23-ig Hongkong-ban kötött ki.

1914.02.24. – 1914.03.06-között Amoy következett.⁴⁵⁰¹

1914.03.09-12-én Nagaszaki-ban állt meg.

1914.03.03-16-án Beppu Bungo-ban volt.⁴⁵⁰²

1914.03.17-20-ig Mitsugahama (Mitsukahama) következett.

1914.03.20-22-ig Itsukushima-t kereste fel.

1914.03.23. – 1914.04.07-én befutott Kobe-ba.

1914.04.08. – 1914.05.01-ig Yokohama-ban járt.

1914.05.02-03-án Yokkaichi (Yokkaihi) következett.⁴⁵⁰³

1914.05.04-06-ig Toba (Tobe)-ban volt.⁴⁵⁰⁴

1914.05.08-10-ig Kagoshima-ban vetett horgonyt.

1914.05.12. – 1914.06.07-ig Sanghait kereste fel.⁴⁵⁰⁵

(1914.06.28-án meggyilkolták Ferenc Ferdinánd trónörökösét.)

1914.06.10-22-ig Csingwangtao (Hingwangtau) következett.⁴⁵⁰⁶

1914.06.23. – 1914.07.21. között az amerikai Kelet-Ázsiai Hajórajjal együtt a Csifu-öbölben horgonyzott.⁴⁵⁰⁷

Swatow – Mee Choung – Gyümölcsárosok akik az SMS Kaiserin Elisabeth fedélzetére mentek⁴⁵⁰⁸

1914.07.21/22-én áttelepült Csing-taóba. 1914.07.28-án a Monarchia hadat üzent Szerbiának és ezzel kitért az I. világháború.

⁴⁴⁹⁷ Az Újság, 1913. október/1, 11. évfolyam, 1913-10-12 / 243. szám

⁴⁴⁹⁸ Az Újság, 1913. október/2, 11. évfolyam, 1913-10-19 / 249. szám

⁴⁴⁹⁹ Az Újság, 11. évfolyam, 1913-12-15 / 297. szám

⁴⁵⁰⁰ <https://docplayer.hu/40612906-Small-protected-torpedo-cruisers-sms-panther.html>

⁴⁵⁰¹ Az Újság, 12. évfolyam, 1914-02-26 / 49. szám

⁴⁵⁰² Az Újság, 12. évfolyam, 1914-03-15 / 64. szám

⁴⁵⁰³ Az Újság, 12. évfolyam, 1914-05-03 / 104. szám

⁴⁵⁰⁴ Az Újság, 12. évfolyam, 1914-05-05 / 105. szám

⁴⁵⁰⁵ Az Újság, 12. évfolyam, 1914-05-14 / 113. szám

⁴⁵⁰⁶ Az Újság, 12. évfolyam, 1914-06-11 / 135. szám

⁴⁵⁰⁷ <https://docplayer.hu/40612906-Small-protected-torpedo-cruisers-sms-panther.html>

⁴⁵⁰⁸ <https://www.flickr.com/photos/morton1905/albums/721576298787090/with/7320145952>

A hajó kapitánya Makowiz Richard. Különböző megfontolások miatt (főleg a sebesség okán) Maximilian von Spee tengernagy a hajót nem tudta beosztani a Német kelet-ázsiai flottába.

Csingtau német gyarmat volt, amit Japán magának akart megszerezni.

A japán ultimátumot követően a Monarchia diplomáciája a cirkáló semleges kikötőbe történő állomásoztatását javasolta és a kérést a japán kormány is elfogadta. Makovitz, Alfred Meyer-Waldeck német altengernaggyal való egyeztetését követően kizárta a német Kelet-Ázsiai Hajórajhoz csatlakozás lehetőségét és úgy döntött, hogy utasítás hiányában semleges kikötőbe sem távozik inkább Csingtaóban marad. Augusztus 23-án parancsot kapott a hajó leszerelésére és a személyi állomány Tiencsinbe küldésére. II. Vilmos császár viszont egy hivatalos ceremónián kijelentette, hogy „a Kaiserin Elisabeth német szövetségesével válllvetve fog harcolni.”⁴⁵⁰⁹ 1914.08.23-án Japán hadat üzent a Német Császárságnak, de az Osztrák-Magyar Monarchiának nem.

Csingtao-ban elkezdtek leszerelni a fegyverzetét a cirkálónak, ugyanis Ferenc József a japán hadüzenet ellenére sem akart harcolni Japánnal, birodalmának nem fűződött ehhez érdeke. Végül – német császári nyomásra – mégis a harc mellett döntött a Monarchia, a hajóra vissza is szerelték a fegyverzet egy részét. A Tiencsin-be útnak indított legénység jelentős része is visszatért, bár a két város közti útvonalak szigorú brit–francia–kínai ellenőrzése miatt civil ruhában, kis csoportokban tudtak csak közlekedni. (Akik nem jutottak ki a városból, azok a Monarchia konzulátusán voltak 1917-ig, amikor Kína az antant oldalán belépett a háborúba, és őket hadifogságba ejtette.)

„Az osztrák-magyar nagykövet ma a következő kijelentést tette a külügyminisztériumban. A Kiaocsauban [Csingtao akkori neve] állomásozó »Kaiserin Elisabeth« hadihajó parancsnoka, úgyszintén a tokiói osztrák–magyar nagykövet a legmagasabb megbízásból azt a távirati parancsot kapta, hogy a »Kaiserin Elisabeth« Kiaocsauban szintén részt vegyen a harcokban.”⁴⁵¹⁰

Az SMS Kaiserin Elisabeth részt vett a kínai Petang (Setang, Szetang) erőd lerohanásában. A cirkáló egy zászlóst és 16 tengerészt biztosított a támadáshoz és ők képezték a támadás élét. A harcban a csapat fele elesett.⁴⁵¹¹

1914.08.26-án parancsot kapnak az orr- és tatlövegek kiszerelese a szárazföldi csapatoknak. A megmaradó lövegeivel az SMS Kaiserin Elisabeth a csata során majd szárazföldi célpontokat támadott, a német Jaguár és az S-90 társaságában. A hajón főleg csak a légvédelemre is használható fegyverzet maradt.⁴⁵¹²

Az SMS Kaiserin Elisabeth osztrák-magyar hadihajó parancsot kapott Csingtauban, hogy haladéktalanul menjen Kiao-tschao-ba, hogy a német cirkálókkal együtt harcoljon a japán flotta ellen. Az a szellem, amely a Kiao-tschao-i német birtokokat élte, világosan kitűnik az ottani német adminisztrátor (kormányzó) által a német kormánynak küldött drótüzenetből, amely így szólt: értesítést kaptam a japán ultimátumról, biztosítom, hogy kötelességemet a lehető legnagyobb mértékben meg fogom tenni. A hír, hogy a „Kaiserin Elisabeth” a német hadihajók mellett fog harcolni, óriási ujjongást váltott ki egész Németországban.⁴⁵¹³

SMS Kaiserin Elisabeth-ről leszerelték, és partra tették a lövegek egy részét, és csak a légvédelemre alkalmasak maradtak a hajón. Két, 15 cm-es ágyúja alkotta a XV. sz. parti üteget, míg négy gyorstüzelő lövegét a VI. és VII. sz. parti ütegbe építették be. Emellett kialakítottak egy 38 fős "tengerészgyalogos

⁴⁵⁰⁹ Hadtörténelmi Közlemények, 127. évfolyam, Hadtörténelmi Intézet (Budapest, 2014) 2014 / 3. szám / KÖZLEMÉNYEK / Klemensits Péter: Az első világháború kitörése a Távols-Keleten és az 1914-es hadműveletek

⁴⁵¹⁰ Délmagyarország 1914. augusztus 26.

Allgemeiner Tiroler Anzeiger, August 1914-08-25

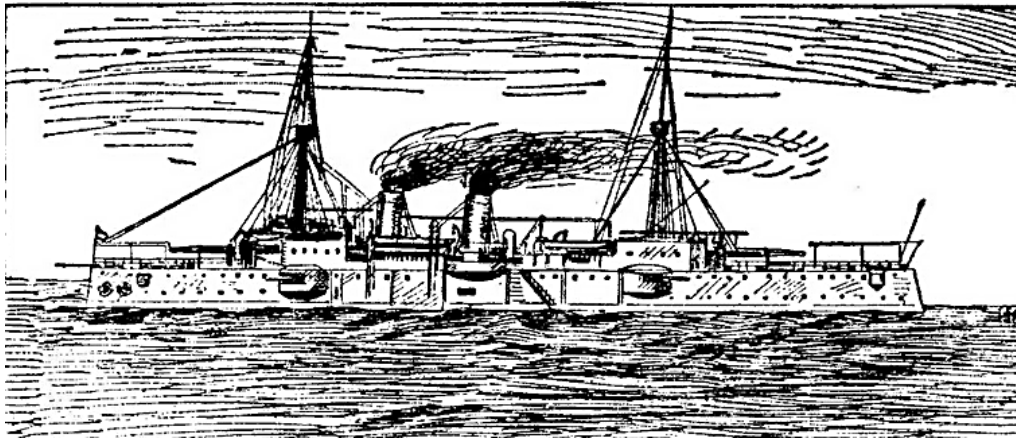
⁴⁵¹¹ Linzer Tages-Post, August 1914-08-27

Leitmeritzer Zeitung, August 1914-08-29

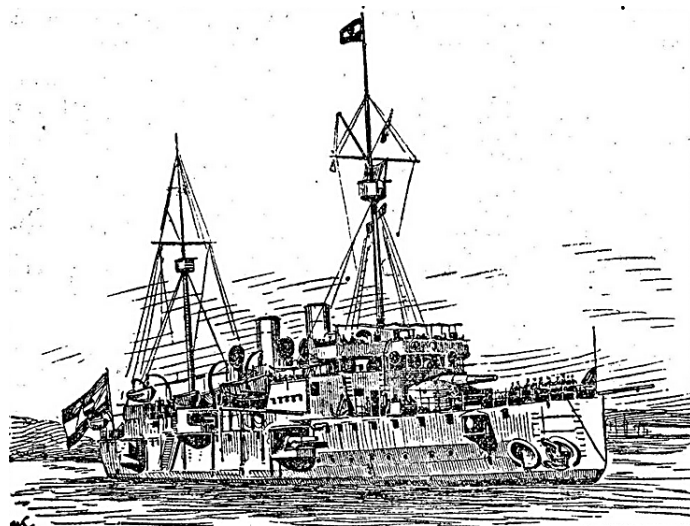
⁴⁵¹² Hadtörténelmi Közlemények, 127. évfolyam, Hadtörténelmi Intézet (Budapest, 2014) 2014 / 3. szám / KÖZLEMÉNYEK / Klemensits Péter: Az első világháború kitörése a Távols-Keleten és az 1914-es hadműveletek

⁴⁵¹³ Deutsches Volksblatt für Galizien, Juli-Dezember 1914-08-28

különítményt", illetve további 18 főt osztottak be a hat partra vitt géppuskához. A cirkáló lecsökkent létszámából 122 főt vezényeltek szárazföldi szolgálatra. A kikötő végvédelmének ellátása mellett gyakran vívott tűzpárbajt a japán ütegekkel.⁴⁵¹⁴

A németek oldalán Kiautschau (Kiao-tschao, Kiautschou-öbölben)-nál harcoló hajó⁴⁵¹⁵

A japánok ellen harcoló hajó, amely 424 fővel vesz részt a harcokban⁴⁵¹⁶

Csingtao (Kiaocsau, Csingtau a Santung-félszigeten) ostroma 1914.10.31-1914.11.07-ig tartott a japán – angol erők által. A japánok már szeptemberben elkezdtek puhítani az erőd védelmét. A támadók hatszoros túlerőben voltak a Németország kínai koncessziós területeinek adminisztratív központja ellen. 1897-ben a Kiaocsou-öböl bejáratánál 99 évre koncesszióba vett egy 550 km²-es területet kaptak a németek. Santung-félsziget, északi partvidékén Anglia bérletbe vette Vejhajvejt; ezenkívül a térségben volt az orosz fennhatóság alatt lévő Port Arthur is.

A jól megerősített német Csingtao városa és a kikötő egy félsziget végén helyezkedett el, annak nagyobbik részétől meredek dombok választották el, amelyek egyben természetes védvonalat is alkottak Kaiserstuhltól a Litsuneri magaslatig. Összesen három védvonalat építettek ki, a legutolsó 200 méternyire volt magától a várostól. A vonalakat árokrendszerrel és ütegekkel kellőképpen megerősítették. Megerősítették Csingtao tenger felőli védelmét is, a kikötő bejáratát elaknásították, a part mentén négy partvédelmi üteget és öt sáncerődöt állítottak fel. Az erődítmények jól el voltak látva legénységgel és haditechnikával, bár utóbbiak egy része elavult kínai üteg volt.

A támadó flotta Szadakicsi Kato altengernagy vezetésével: **Szuvo (ex. orosz Podeda)** japán pre-dreadnought, **HMS Usk** romboló, **HMS Triumph** pre-dreadnought, **Kavacsi** és **Szettszu** japán

⁴⁵¹⁴ <https://kriegsmarine.hu/hk/va00702.html>

⁴⁵¹⁵ Oesterreichische Volks-Zeitung, September 1914-09-06

⁴⁵¹⁶ Neuigkeits-Welt-Blatt, Oktober 1914-10-08

dreadnoughtok, a vadonat új japán **Kongo** (1913-ban állt hadrendbe) és **Hiei** (1914-ben állt hadrendbe) csatacirkálók és a **Vakamija** japán hidroplán-hordozó.

Támad a 18. japán gyalogoshadosztály 23 000 fő és 142 üteg és a brit South Wales Borderes 2. zászlóalja, kiegészítve 500 indiaival a 36. szikh ezredből.

Német véderő: 3625 fő. Ezek jó része tengerész az **SMS Kaiserin Elisabeth**, ezenkívül a német **S90 torpedónaszád** és **négy német ágyúnaszád, az Iltis, Jaguar, Tiger és Luchs** állt a védők rendelkezésére.⁴⁵¹⁷

Az ostrom elején Kaiserin Elisabeth és Jaguar támadást hajtott végre a japánok ellen, de nem tudták áttörni a blokádot.⁴⁵¹⁸

1914.09.02-án a Jaguar elsüllyesztette a viharban megfeneklett japán Sirotaje rombolót.

1914.09.05-én egy japán felderítő repülőgép jelentette, hogy a német kelet-ázsiai flotta cirkálói nincsenek Csingtao kikötőjében, mire a flotta visszavonta a blokádból nehezebb hajóit. Másnap, a történelem első hajó elleni légitámadásként, a Vakamijáról felszálló hidroplán a Kaiserin Elisabethet és a Jaguart próbálta bombázni, de nem járt sikerrel. Az ostrom korai szakaszában a Kaiserin Elisabeth és a Jaguar sikertelenül próbálta támadni a blokádot, ezután pedig a cirkáló 15 cm-es és 4,7 cm-es ágyúit leszerelték és a parton állították fel őket. A legénység a város szárazföldi védelmében segédkezett.

A sajtó szerint a japánok már 1914.09.06-án lőtték Csing-taot.⁴⁵¹⁹
1914.09.09-én repülőről bombázták Csing-taot.⁴⁵²⁰

1914.09.13-án az előrenyomuló japánok lovastámadást intéztek a német utóvéd ellen, amit azok feladtak és visszavonultak. A japánok ezután elfoglalták a santungi és kiaucsoui vasútvonalat. A kezdeti csatározások után a romló időjárási viszonyok miatt Kamio tábornok úgy döntött, hogy nem kockáztat és megvárja a második szakaszban partraszálló erősítést.

1914.09.21-én német repülő bombázta a japánokat és 30 japánt ölt meg a támadás. Eisenbach báró pekingi német követségi titkár elesett a harcokban.⁴⁵²¹

1914.09.25-ig ismét repülőről bombázták az erődöt. Az erőd már igen rossz állapotban van.⁴⁵²²

1914 szeptember 26-án parancsot adott az általános előre nyomulásra a japán vezetés. Az egész vonal mentén bekövetkező kisebb harcselekmények fokozatosan felkeltetették a német vezérkar figyelmét. A riasztás után kis idővel az S90 és a Jaguar a kikötői oldalra hajózott és a japánok jobbszárnyát kezdte bombázni. Éjszaka a németek visszavonultak a második védelmi vonalukba, és meg voltak róla győződve, hogy az ellenség súlyos árat fizetett. Valójában a hegyi állásokat szinte vérvesztés nélkül vették be egymás után. A következő két nap során a Szövetségesek felzárkóztak a németek vonalához, miközben az SMS Kaiserin Elisabeth, a Jaguar és az S90 újból a kikötő felé eső szárnyukat bombázta. A japánok egy tábori tüzérüteget küldtek oda, hogy vegyék fel a harcot a hajókkal. A hajók azonban elpusztították a megfigyelő pontot és elhallgattatták az üteget.⁴⁵²³

„Az egyesült japán és angol csapatok az előretolt német csapatokkal folytatott jelentéktelen csatározások után szeptember 27-én a Litsun folyóig jutottak. Itt jobbszárnyukat a belső kikötőből három német hajó bombázni kezdte, mire japán repülőgépek is beavatkoztak a küzdelembe. Egy repülőgép megsérült. Az ellenség vesztesége 150 halott, a németek vesztesége ismeretlen. E csaták alkalmával egy német ágyúnaszád erősen és nagy hatással támogatta a német csapatokat. A japánok megtámadták ezt az ágyúnaszádot, de az úgy látszik sértetlen maradt. Szeptember 28-án Csingtaut a szárazföldön körülzárták és egy japán sorhajóosztály megkezdte két német parti üteg bombázását, amelyek hatásosan feleltek. A bombázás eredménye ismeretlen. Szeptember 29-én a szövetségesek seregei megkezdtek a

⁴⁵¹⁷ https://naval-encyclopedia.com/battles/ww1/tsingtao.php#google_vignette

⁴⁵¹⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/SMS_Kaiserin_Elisabeth

⁴⁵¹⁹ Felvidéki Ujság, 9. évfolyam, 1914-09-06 / 202. szám

⁴⁵²⁰ Az Ujság, 12. évfolyam, 1914-09-10 / 221. szám

⁴⁵²¹ Felvidéki Ujság, 9. évfolyam, 1914-09-22 / 215. szám

⁴⁵²² Alkotmány, 19. évfolyam, 1914-09-26 / 237. szám

⁴⁵²³ <https://kriegsmarine.hu/hk/va00702.html>

támadást az előretolt német állások ellen a német fő védelmi vonaltól négy angol mértföldnyi távolságban. A német csapatok egész erejük latbavetésével szálltak szembe a támadással.⁴⁵²⁴

Az állásuk váratlan elvesztése, valamint egy meglepetésszerű nagyméretű Szövetséges haditengerészeti bombázás miatt megrendült németek visszavonultak a második védővonalukból. Az SMS Kaiserin Elisabeth, a Jaguar és az S90 tüztámogatást nyújtott a visszavonulóknak, de miután több találatot kaptak a tábori tüzérségtől, a hajók is visszavonultak.⁴⁵²⁵

1914.09.30-án volt az első roham az erőd ellen.⁴⁵²⁶

„Tokióból jelenti ki (Rómán át.) Csintaunál a tüzérségi harc folyik. Egy japán ostromágyú elsüllyesztett egy német torpedóvadásznaszádot. Egy aknaszedő japán hajó elsüllyedt, egy másik nagy károkat szenvedett és 23 matróza a tengerbe fult. A német hadihajók bombázzák a japán hadállásokat. A japán csapatból két tiszt és csekély számú legénység elesett.,⁴⁵²⁷

Az első japán és angol támadás elakadt a német aknavetők és géppuskák tüzeiben. A németek szerint a támadók 2500 főt vesztek.

1914.10.05-i harcban az SMS Kaiserin Elisabeth is részt vett a védelem jobb szárnyán.⁴⁵²⁸ Itt az SMS Kaiserin Elisabeth-rt és a német Jaguar ágyaszádot vetették be nagy hatásfokkal.⁴⁵²⁹

Az SMS Kaiserin Elisabeth és a német Jaguar Csintaunál⁴⁵³⁰

„A Daily Telegraph egy pekingi táviratot közöl, amely szerint a japánoknak Csingtaóra irányított ostroma egyelőre halasztást szenvedett, mert a lövészerszállítás az utak hiánya folytán nagyon lassan halad.”⁴⁵³¹

1914.10.17/18-án az S-90 torpedónaszád éjszaka átcúszott a kikötőzárón és egyetlen (máshol két) torpedóval elsüllyesztette a Takacsiho (Takasito) könnyűcirkálót, 271 (máshol 264 fő szerepel) japán tengerész halálát okozva. A naszádnak azonban kifogyott az üzemanyaga és nem tudott visszamenni a kikötőbe, ezért legénysége egy távolabbi kínai elsüllyesztette és internálta magát. A támadást állítólag támogatta az SMS Kaiserin Elisabeth. Ha az S-90 csak egy torpedót lőtt ki és a japán hajóval két torpedó

⁴⁵²⁴ Alkotmány, 19. évfolyam, 1914-10-04 / 245. szám

⁴⁵²⁵ <https://kriegsmarine.hu/hk/va00702.html>

⁴⁵²⁶ Pesti Hírlap, 36. évfolyam, 1914-10-01 / 242. szám

⁴⁵²⁷ Alkotmány, 19. évfolyam, 1914-10-10 / 251. szám

⁴⁵²⁸ Magyarország, 21. évfolyam, 1914-10-18 / 263. szám

⁴⁵²⁹ Salzburger Wacht, Oktober 1914-10-06

⁴⁵³⁰ Österreichische Illustrierte Zeitung, Juli-Dezember 1914-10-18

⁴⁵³¹ Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-10-17 / 258. szám

végzett, akkor a másik torpedó az SMS Kaiserin Elisabeth-ről származhatott. A forrásokat tüzetesen átnézve, szerintem ebben a támadásban nem vett részt a magyar cirkáló.

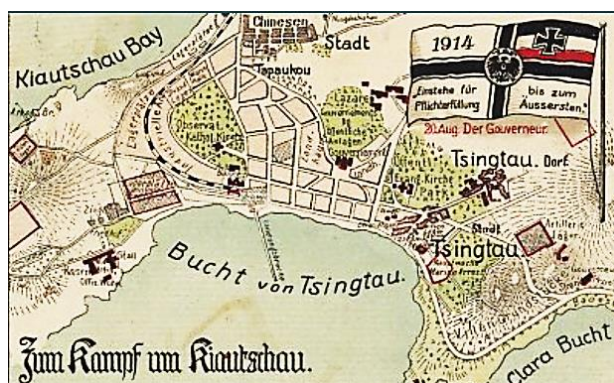
„A kia-csai japán parancsnok a német védősereg parancsnokának azt az ajánlatot tette, hogy seregével becsületben elvonulhat és gondoskodik arról, hogy a sereg a Szuezi-csatornán át a Közép - tenger egyik semleges kikötőjébe szállítható. A németek az ajánlatot határozottan visszautasították. A benszülötteknek lehetővé tették a szabad elvonulást a városból. Ez a végső harcok előjátéka. Tokiói lapok azt állítják, hogy a hadviselés Ázsiában lovagisabb, mint Európában.”⁴⁵³²

A japán tüzérség 1914.10.31-én kezdte el löni a német védműveket, emellett – akárcsak kilenc évvel korábban Port Arthurnál – párhuzamos lövészárokkal kezdtek ásní. Nagy, 11 hüvelyk (28 cm) kaliberű tarackjaikból és hajóágyúikból folyamatos tűz alatt tartották a német állásokat és ennek

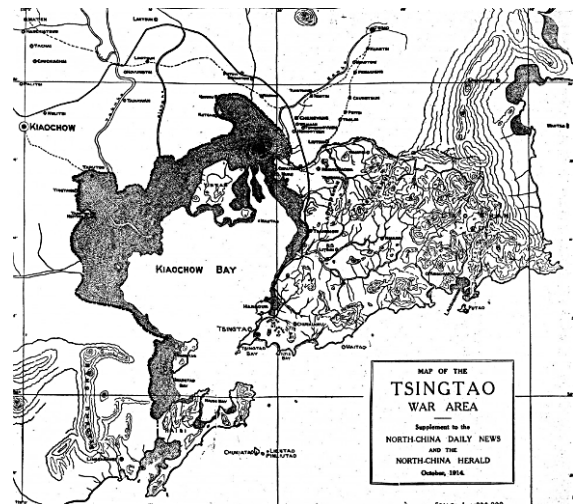

*A Jaguar és a Kaiserin Elisabeth Csingtao-nál Heinrich Hausser festményén*⁴⁵³³

védelmében hatoltak egyre előrébb a lövészárkaikban. 100 üteg részvételével hét napon folyt a tüzelés, minden ágyú naponta 80 gránátot lőtt ki. A németeknek is voltak nehézütegeik a kikötőben, ahonnan el tudták érni az előrenyomuló ellenséget, de hamarosan kifogytak a munícióból. Az SMS Kaiserin Elisabeth 122 tengerésze vett részt a szárazföldi harcokban.

4534

1914.11.02-án a hajón önrobbantást végzett⁴⁵³⁵ a Csing-tao-i öböl legmélyebb pontjánál. A személyzete kihajózott, csak a parancsnok, a gépüzemvezető és 15 tengerész maradt a hajón. Megsemmisítették a

⁴⁵³² Alkotmány, 19. évfolyam, 1914-10-21 / 262. szám

⁴⁵³³ <https://telex.hu/eszkombajn/2024/12/28/kaiserin-elisabeth-cirkalo-osztrak-magyar-monarchia-első-világháború-csingtao>

⁴⁵³⁴ <https://naval-encyclopedia.com/battles/ww1/tsingtao.php>

⁴⁵³⁵ Pesti Napló, 65. évfolyam, 1914-11-07 / 279. szám

titkos anyagokat, kidobálták a lövegek závarzatait, kinyitották a fenékszelepeket és meggyújtották a lőszerkamrákba vezető gyújtózsínórokat, majd csónakkal elhagyták a süllyedő hajót, melyen hamarosan bekövetkeztek a robbanások, és november 3-án hajnali 2 óra 55 perckor lengő lobogóval elsüllyedt. A cirkáló partraszállt legénységét a Jaguar személyzetével együtt beosztották a helyőrség állományaiba.⁴⁵³⁶ A legénység Csing-tao ostroma után japán fogságba esett, és csak 1920-ban szabadultak ki.⁴⁵³⁷

„Az Erzsébet hadihajó parancsnokságától a pekingi osztrák és magyar követség útján az a jelentés érkezett, hogy a nevezett hadihajót, amikor a lőszer elfogyott, elsüllyesztették, mire a hajó legénysége a szárazföldön folytatta a harcot. Amennyire eddig meg lehetett állapítani, a hajó legénységéből 8 ember elesett, Bierle fregatthadnagy és 8 tengerész megsebesült.”⁴⁵³⁸

„Hivatalosan közlik, hogy Csingtau bombázása tovább tart. A legtöbb német erőd elhallgatott, csak két erőd válaszol szüntelenül a szövetségesek szárazföldről és tenger felől intézett támadásaira. A bombázás tűzvészre idézett elő a kikötő közelében és robbanást az olajtartályokban. Sicochanchaon erőd lángban áll. Egy német ágyúaszád, amely egyik kéményét veszítette, eltűnt.”⁴⁵³⁹

„Tokióból: A japánok erős támadást kezdtek az Ilkisz erőd ellen, amely a csingtaui erőd leghatalmasabb műve. A rohamot erős bombázás előzte meg, amely az erődöt valóságos romhalmazzá változtatta.”⁴⁵⁴⁰

1914.11.09-re már Csing-tao elesett.⁴⁵⁴¹ „A japánok vesztesége: tizenöt modernül felszerelt aeroplán, egy páncélos cirkáló és harmincegy üteg”.⁴⁵⁴²

A németeknek rendelkezésükre állt egy Etrich Taube típusú aeroplán, mellyel a későbbi neves felfedező és pilóta, Gunther Plüschow hadnagy végzett felderítő repüléseket (egy másik Taube már az ostrom kezdetekor lezuhant) és a pilóta állítása szerint egy alkalommal pisztolyával lelőtte a japánok egyik Farman MF.7 repülőgépét. A kormányzó az utolsó jelentését Plüschowra bízta, aki egy nappal a megadás előtt, november 6-án átrepülte a japánok állásait és miután kényszerleszállást hajtott végre egy rizsföldön, a kínai hatóságok segítségével az Egyesült Államokon keresztül próbált hazajutni. November 6-án este a japánok több hullámban rohamra indultak az legbelső, harmadik védvonal ellen és kiszorították onnan a védőket, akiknek közben elfogyott a lőszer. Másnap reggel a németek tárgyalni kezdtek a megadás feltételeiről. A japán-brit csapatok formálisan november 16-án vették birtokukba a várost. Az ostrom során a japánok 236 halottat és 1282 sebesültet, a britek 12 halottat és 53 sebesültet, a védők pedig 199 halottat és 504 sebesültet veszítettek. Az elesettek között volt az Osztrák-Magyar Monarchia 10 katonája, míg 10 fő megsebesült.

Más forrás szerint a védők vesztesége 4250 fő hadifogoly, amiből 600 fő sebesült, elesett 170 fő, köztük 6 tiszt. Az Osztrák-Magyar Monarchia 8 katonája elesett, továbbá 1 hadnagy és 8 katonája megsebesült.⁴⁵⁴³

„A Kaiserin Elisabeth cirkálón egy hadnagy és nyolc közember megsebesült, nyolc ember meghalt.”⁴⁵⁴⁴ Csingtao védői a teljes tengeri blokádnak, a folyamatos ágyúzásnak és a hatszoros túlerő ellenében a végsőkig kitartottak, így nem érezték szégyennek a megadást. A helyőrség felsorakozva várta a japánok bevonulását, de a britek érkezésekor hátat fordítottak nekik. A német és magyar halottakat helyben eltemették, a többieket – összesen 3600 főt, köztük 56 magyar matrózt és két tisztet – Japánba szállították fogolytáborokba, ahol jól és tisztelettel bántak velük, bár két magyar a fogolytáborban

⁴⁵³⁶ <https://kriegsmarine.hu/hk/va00702.html>

⁴⁵³⁷ https://hu.wikipedia.org/wiki/SMS_Kaiserin_Elisabeth

⁴⁵³⁸ Alkotmány, 19. évfolyam, 1914-11-14 / 286. szám

⁴⁵³⁹ Alkotmány, 19. évfolyam, 1914-11-05 / 277. szám

⁴⁵⁴⁰ Délmagyarország, 3. évfolyam, 1914-11-06 / 284. szám

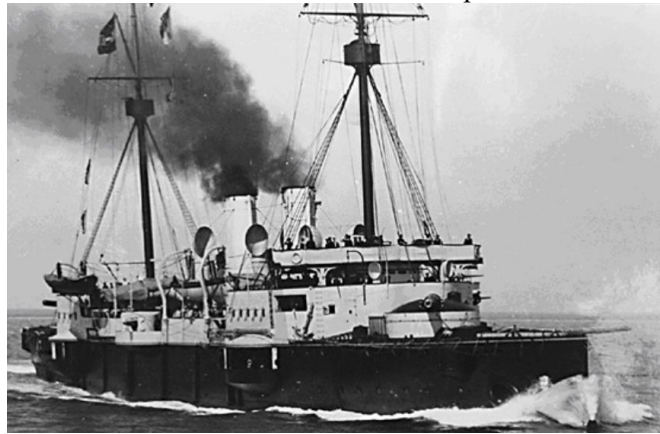
⁴⁵⁴¹ Szamos, 46. évfolyam, 1914-11-09 / 272. szám

⁴⁵⁴² Alföldi Ellenzék, 14. évfolyam, 1914-11-17 / 263. szám

⁴⁵⁴³ Allgemeiner Tiroler Anzeiger, November 1914-11-26

⁴⁵⁴⁴ Alkotmány, 19. évfolyam, 1914-11-27 / 299. szám

elhunyt. Egészen a versailles-i béke 1919-es aláírásáig internálva maradtak és technikai nehézségek miatt csak 1920-ban térhettek haza. 170-en a háború után is Japánban maradtak.⁴⁵⁴⁵

1914-ben felmerült, hogy a japánok kiemelik a hajót.⁴⁵⁴⁶

A hadihajó japán fogságba esett tengerészeinek egy csoportképei⁴⁵⁴⁷

Csingtao tenger felőli védelme:⁴⁵⁴⁸

Hui Tschuen Huk üteg: két 24 cm-es, három 15 cm-es löveg, fényszórók, páncélkupolákban. Bismarck Domb üteg: négy 28 cm-es löveg. Régi Csingtao üteg: négy idős (kínai) 15 cm-es löveg. Régi Hsiauniwa üteg: négy idős 21 cm-es löveg, fényszóró, és hét 8,8 cm-es ágyú jól beásva a kikötő mellett. Ezenkívül: kb. 300 db tengeri akna.

⁴⁵⁴⁵ https://hu.wikipedia.org/wiki/Csingtao_ostroma

⁴⁵⁴⁶ Vorarlberger Volks-Blatt, November 1914-11-15

⁴⁵⁴⁷ https://ntf.hu/index.php/2017/09/05/osztrak_magyar_haditengereszek_kinai_es_japan_fogsagban/

⁴⁵⁴⁸ Veperdi András: Hajózástörténeti Közlemények: A KAISERIN ELISABETH cirkáló története és szerepe Csingtao védelmében: <https://kriegsmarine.hu/hk/va00702.html>

Csingtao szárazföld felőli védelme:

5 sáncerőd: fényszórókkal, falakkal, árkokkal, drótakadályokkal,
Iltis Domb üteg: két 10,5 cm-es, valamint hat régi (kínai) 12 cm-es löveg, fényszórók,
Moltke Domb üteg: két 10,5 cm-es löveg, fényszórók,
12 nyitott lövegállásban: 22 db 3,7 cm-es, 22 db 9 cm-es és 6 régi (kínai) 12 cm-es löveg.
2 db Rumpler Taube repülőgép, 1 kötött figyelőléggömb, 1 meteorológiai léggömb.

Csingtao helyőrsége:

A támaszpont különböző ütegeit mintegy 750 tengerésztüzér szolgálta ki. További 180 tengerész töltött be híradói, törzsbeli és logisztikai beosztásokat. A belső rendre kb. 100 kínai rendőr ügyelt. Magát a helyőrséget a 3. Tengerész Zászlóalj 1300 fője alkotta, mely következőkből tevődött össze: 4 gyalogos század (egyenként 210 fővel), 1 lovas század (140 fő), 1 táborig tüzérüteg (133 fő, 6 db Krupp 7,7 cm-es táborig löveg), 1 műszaki század (108 fő) és 2 lóvontatású géppuskás század (egyenként 38 fővel és 6 db géppuskával). Tiencsinben és Pekingben állomásozott a (német) Kelet-Ázsia Haditengerészeti Különítmény, 4 (egyenként 100 fős) gyalogos század, 1 géppuskás zászlóalj (60 fő és 14 géppuska), valamint két tüzérszakasz (3 db 8 cm-es táborig löveg és 3 db 15 cm-es tarack). A 3 db 8 cm-es táborig löveg kivételével ez az egész haderő beérkezett Csingtaoba.

Kb. 1500 főnyi tartalékos növelte a helyőrség létszámát. Ezek a segéderőknél szolgáltak, illetve 2 további gyalogos századdal bővítettek a 3. Tengerész Zászlóaljat. A hajókról partra tett tengerészeket, ágyúkat és géppuskákat is beleszámítva a helyőrség kb. 4000 emberrel, 120 géppuskával és 90 löveggel rendelkezett.

A japán Második Hajóraj:

5 idős, az orosz-japán háborúban zsákmányolt pre-dreadnought típusú ex-orosz csatahajó: Sowo, Iwami, Tango, Okinoshima, Mishima

Páncélos cirkáló: Iwate, Tokiwa, Yakumo

Könnyűcirkáló: Chitose, Tone, Mogami, Yodo, Akashi, Akitsushima, Chiyoda, Takachoho

Romboló: 24 db

Öreg ágyúszázad: 4 db, mint aknakeresők

Vízirepülőgép-hordozó: Wakamiya (4 db hadra fogható + 1 tartalék korai Henry and Maurice Farman vízirepülővel).

Néhány logisztikai, támogató és műhelyhajó, illetve 26 szállítóhajó.

A hadművelet elején csatlakozott a Hajórajhoz a Settsu és a Kawachi dreadnought, a Kongo csatacirkáló, az Aki és a Satsuma új pre-dreadnought csatahajó, de hamarosan eltávoztak.

A britek a Hong Kongban mobilizált Triumph öreg pre-dreadnought csatahajót vezényelték oda, valamint Weiheiweiből egy 4 öreg rombolóból álló csoportot.

A Csingtaot ostromló japán erők:

A 18. gyaloghadosztály, mely következőkből tevődött össze: a 23 gyalogdandárból (46. és 55. gyalogezred), a 24. gyalogdandárból (48. és 56. gyalogezred), a 22. lovasezredből, a 24. táborig tüzérezredből (hat db 6 löveges üteg), egy műszaki zászlóaljból, egy logisztikai zászlóaljból, átalárendelt egészségügyi és híradó szakaszokból, és valószínűleg egy hegyi tüzérszászlóaljból (két db 4 löveges üteg). A 29. gyalogdandár (67. gyalogezred és a 34. gyalogezred egy zászlóalja) a hadosztály után érkezett be.

Az ostromtüzérség összetétele a következő volt: egy haditengerészeti tüzérkülönítmény (10 cm-es és 15 cm-es haditengerészeti lövegekkel), a Miyama és a Yokosuka nehéz tüzérezredek, a Shimonoseki és a Tadanoumi nehéz tüzérszászlóaljak, összességében kb. 100 db löveg a 12 cm-es kalibertől a 28 cm-es kaliberig.

A 6. és a 12. gyaloghadosztályok 2 logisztikai és 2 műszaki zászlóaljat vezényeltek a helyszínre. Ezek mellett az ostromlókhoz csatlakozott még a Hadsereg 3 db repülőgépe (Farmanok) és 2 vasútépítő zászlóalj.

A későbbiek során a Santung vasútvonal megszállására beérkezett a 8. gyalogezred.

A britek a Dél-walesi Határvadászok 2. zászlóalját vonultatták fel, amelyet a 36. Szikh ezred 2 gyalogos századával erősítettek meg.

4549

Speciális irodalom a hajóról:

Jesse Russel és Ronald Cohn: S.M.S. Kaiserin Elisabeth; Book on Demand Limited, 2012, ISBN 5511932027, 9785511932026

Kovács Péter: S.M.S. Kaiserin Elisabeth Panzerkreuzers: K.U.K. Österreich – Ungarn Kriegsmarine

4550

⁴⁵⁴⁹ https://www.shipmodell.com/index_files/SHIPMODELL_SMS_KAISERIN_ELISABETH.htm

⁴⁵⁵⁰ <https://www.reddit.com/media?url=https%3A%2F%2Fpreview.redd.it%2Fthe-austro-hungarian-navy-in-the-far-east-sms-kaiserin-v0-pzwimihrcwb1.png%3Fwidth%3D713%26format%3Dpng%26auto%3Dwebp%26s%3Dc8b8f809723e111250c78f0938bbf554a6667c52>

Az SMS Kaiserin Elisabeth utolsó tiszti kara 1914-ben:

Parancsnoka Richard Makoviz sorhajókapitány
Georg Pauls Spertl Wladik korvettkapitány v. Drachenthal
Viktor Klobucar sorhajó hadnagy
Rukavina v Bunic, Resitzer sorhajó hadnagy
Oskar Gayer hadnagy
Oskar Fröhlich hadnagy flottamester
Ivo Daierle tengerészzászlós
Albert Bondy tengerész kadét
Hudecz Rudolf haditengerészeti ügyvéd
Dr. Ernst Dub hajóorvos
Nobert Hinner másodosztályú hajógépész
Johann Skusek harmadosztályú haditengerészeti biztos⁴⁵⁵¹

Parancsnokai:

1892. Julius Ritter, Dr. Beder (lovag Dr. Beder Gyula) sorhajókapitány
1892-1893. Alois Ritter von Becker fregattkapitány
1895.02.23-1895.05.04-től: Reznicek József sorhajókapitány⁴⁵⁵² (1896 áprilisában már nyugdíjas)
1895. decemberében már ő a parancsnok: Gebhardt Nándor sorhajókapitány
1899-1900. wellstaedti Beck Gyula sorhajó-kapitány
1900. Josef Ritter Mauler von Elisenau ⁴⁵⁵³
1900-1901. Rudolf Graf Montecuccoli fregattkapitány (utóbb tengernagy)
1903-1906. Franz Mirti fregattkapitány
1906.06.05-1907.08.28. Eugen Ritter v. Chmelarz fregattkapitány ⁴⁵⁵⁴
1908-1909. Max (Maximillian) Herzberg fregattkapitány
1909, 1910 Oskar Hansa fregattkapitány
1913-1914. Richard Makoviz (Makowiz Richard, Makowitz) fregattkapitány (sorhajókapitány)⁴⁵⁵⁵

Admirálisok:

1895. Carl Ritter Seemann von Treuenwart ellentengernagy
1901. Montecuccoli gróf ellentengernagy

*Montecuccoli időskori képe*⁴⁵⁵⁶

⁴⁵⁵¹ Grazer Tagblatt, November 1914-11-10

⁴⁵⁵² Neues Wiener Journal, Mai 1895-05-11

Die Presse, Februar 1895-02-23

⁴⁵⁵³ Grazer Tagblatt, Juli 1900-07-11

⁴⁵⁵⁴ Die Zeit, Juni 1908-06-10

⁴⁵⁵⁵ Neugkeits-Welt-Blatt, Juli 1913-07-30

⁴⁵⁵⁶ Neugkeits-Welt-Blatt, Oktober 1901-10-03